

ARTHUR SCHOPENHAUER

VIATA AMORUL MOARTEA

VIATA

SENSUL VIETII

Instinctul vital – Lupta pentru existenta – Egoismul – Mila

Scopul filozofiei este cunoasterea si explicarea existentei Universului. Expresia acestei existente este Vointa de a trai. Aspiratia la existenta se manifesta prin organizare, viata fiind unul dintre sensurile posibile de dezvoltare. La animale, Vointa de a trai, ca principiu fundamental al existentei, este imuabila si unica.

Forta germinatoare este universală, infinita in timp si spatiu, multiplicandu-se divers in forma si continut, lantul fecundare – germinare – fecundare – germinare fiind fara inceput si fara sfîrsit. Orice materie susceptibila de a deveni vie este atrasa, orice element banuit a intrerupe acest ciclu este respins. Cind acesta Vointa de a trai se epuizeaza intr-o fiinta oarecare sub imperiul unei cauze oarecare, in masura in care fiinta concretizeaza acesta stare, lupta dintre existenta si nonexistenta se desfasoara violent, direct, excluzind variantele.

Omul prin excelenta reactioneaza prompt la suferinta sa sau a anturajului sau si, reciproc, anturajul sau participa afectiv. De aceea, o condamnare la moarte, oricit de justificata, este primita de societate si de individul in cauza ca un soc, raminand, in final, un simplu act distrugator de viata, menit sa anihileze Vointa de a trai. Viata in ansamblul ei este perceputa pe plan social sau pentru fiecare individ in parte ca o perioada de timp mai lunga sau mai scurta, traita intr-o existenta nesigura si trista, inspirata de schimbari a caror amploare este cel mai adesea prea tirziu constientizate. Oare nu se acorda prea mare importanta unui episod pe care orice fiinta il traverseaza in drumul sau catre eternitate?

Toate acestea demonstreaza ca am avut dreptate de a pune “vointa de a trai” la baza oricarei explicatii si ca, raportat la concepte ca absoul, infinit,

idee, conceptul viata este cel mai real din cite cunoastem, centrul in jurul caruia se roteste neincetat realitatea neschimbatoare.

Vointa de a trai cit mai mult posibil care insufleteste toate fiintele organizate este inascuta, absoluta; ea nu este rezultatul unei cunoasteri obiective a valorii notiunii de viata, situindu-se in afara oricarui examen sau cunostinta apriori.

Sa trecem in revista regnul animal, sa contemplam nesfirsita varietate a formelor, perfectiunea structurilor si mecanismelor, continua risipa de putere, iscusinta si inteligenta in activitatea utila fiecarei fiinte in ciclul sau de viata riguros determinat. Astfel, la colectivitatile de insecte organizarea muncii atinge perfectiunea, sfidind omul in orice activitate manageriala. Si, totusi, viata celei mai mari parti a colectivitatii este o munca continua, menita sa pregateasca nutrimentul si habitacul semintei sale, care nu intra in viata decit pentru a reincepe aceeasi munca.

Studiind viata pasarilor, lungile lor calatorii, construirea cuiburilor, hranirea puilor care vor prelua acelasi ciclu, constatam aceeasi risipa de efort.

Totul este munca efectuata in vederea asigurarii unui viitor necunoscut. De unde si intrebarile: care este rasplata activitatii, care este scopul ei? Scopul nu poate fi decit satisfacerea unor necesitati naturale, firesti, instinctuale: necesitatea de a minca si de a procrea. Starea de satisfactie rezultata este momentana si comuna individului, indiferent de conditia sa. Aceasta satisfactie momentana se numeste placere. Fiecare individ ajunge la placere pe un drum propriu.

Cind vorbim de rasa umana, lucrurile se complica, dar caracterul lor fundamental nu se schimba, caci pentru om viata nu este un lucru dat, este un scop in sine. Indiferent de pozitia sociala a individului, lupta pentru existenta este severa, acaparatoare, iar fiinta lui prin aceasta lupta nu se apropie in nici un fel de nimicnicia din care a venit sau de infinitul spre care tinde.

Mai multe milioane de oameni, consituind popoare, aspira la binele comun si prin acesta la binele individului; dar mai multe mii de suflete sint sacrificate interesului general.

Lipsa de scrupul a politicianilor angajati in lupta pentru putere, actiunile lipsite de judecata ale acelora angajati sa asigure binele celor multi, greselile, diletantismul, inutilitatile sint sustinute de sudoarea celor multi si adesea indreptate cu singele acestor popoare.

In timp de pace industriile si comertul prospera, relatiile si contactele interumane se inmultesc, toata lumea participa, unii gindesc, ceilalti lucreaza, vuietul produs de aceste fiinte prinse in angrenajul social este

indescriptibil. Scopul final? Pentru cei mai norocosi o viata suportabila, relativ scutita de socuri. Rezultatul? O imensa plictiseala.

Aceasta disproportie intre efort si recompensa reduce obiectiv vointa de a trai la o simpla nebunie, subiectiv la un vis.

Analizind vointa de a trai, ea ne apare ca o inclinare necugetata si lipsita de motivatie, ca un impuls orb, nejustificat, caci daca orice manifestare a unei puteri naturale are o cauza, forta naturii insesi nu are nici una; daca fiecare act voluntar are un motiv, vointa, prin ea insasi, nu-si gaseste motivatia, vointa fiind unul si acelasi lucru cu motivatia.

De aceea, orice fiinta umana, care desfasoara o activitate motivata, constientizeaza acesta activitate, dar aceeasi fiinta, pusa in fata realitatii existentei sale, nu-i va gasi motivatie. Intrebarea: de ce existam? apare lipsita de sens. Constiinta individuala constata ca vointa de a exista nu are nevoie de motivatie decit in actele sale distincte.

Vointa de a exista ca principiu este o aspiratie nesfirsita pentru care legea fizica a gravitatiei este exemplul cel mai pregnant. Imposibilitatea acestei vointe de a-si atinge scopul final este vadita.

Chiar daca intreaga materie ar constitui o masa unica in interiorul ei, forta gravitationala crescind proportional cu apropierea de miezul masei, acesta forta este, in acelasi timp, independenta de elasticitatea si gradul de penetrabilitate al materiei. Forta centrifuga poate fi incetinita, chiar oprita, dar niciodata anulata. Intregul univers este vointa, vointa este esenta tuturor lucrurilor. Din tulpina puietului cresc ramuri, din ramuri frunze, apoi vin florile, fructele care, sub forma semintelor, sint masa unor forme viitoare, posibile germinatii ce vor urma acelasi curs, intr-un acelasi sens, din neant catre infinit. Aceeasi matrice se aplica si vietii animale.

Prin statornicie omul este manifestarea proprie a existentei vointei. Aspiratiile omenesti ar putea apare ca un ultim scop al vointei. Si, totusi, dupa atingerea scopului apare uitarea. Scopul devine lucru facut, neantizat cu fieca clipa care ne duce spre viitor. Scopul devine iluzie, iluzia dispare, miine devine azi, apoi ieri... Din fericire, ramine intotdeauna ceva de dorit si de urmarit, spiritul fiind scutit de ratacire si de plictiseala. Fiecare act particular are un scop, numai vointa este unica, fara scop, se regaseste in toate si in tot.

*
* *

Manifestarea vointei duce la acutizarea suferintei.

In regnul vegetal nu exista sensibilitate si nici durere. Durerea apare in forme incipiente la animalele inferioare. Chiar si la insecte, facultatea de a simti este foarte redusa. Durerea se manifesta odata cu aparitia sistemului nervos, la vertebrate fiind legata direct de gradul de intelegere. Inteligenta dezvoltata presupune sesizarea schimbarii; cu cit nivelul mintal global depaseste ascendent anumite stadii ale dezvoltarii cu atit sensibilitatea sa creste, reactia de raspuns la durere fiind simtitor mai rapida. Se considera astfel ca la omul de geniu suferinta este conditia sa existentiala. Pictorul-filozof Fischlein zugravesite alegoric, intr-un tablou remarcabil, cele de mai sus. Tabloul este conceput pe doua planuri: in plan superior sint pictate femei in suferinta, carora li s-au rapit pruncii; in plan inferior, fiecarei femei ii corespunde o oaie careia i s-a luat mielul. Pictorul ilustreaza clar durerea posibila in intunecata constiinta animala, ridicindu-se in valuri in planul superior, in care chipurile femeilor oglesc suferinta fara margini ce n-ar fi putut exista fara perceptia prin intermediul unei constiinte luminate.

*
* *

Daca in natura lipsita de constiinta fiinta inferioara se manifesta prin dorinte lipsite de scop dar permanente, la om dorinta este cu atit mai puternica cu cit constiinta este mai prezenta. Vointa si dorinta sint determinantele fiintei umane. Ostilitatea mediului ascute vointa si dorinta. Dar daca lipseste scopul sau acesta este prea lesne atins, atunci plictiseala va face existenta omului greu de suportat. Intr-o astfel de situatie mintea oscileaza intre dureri si plictiseala, ca elemente esentiale ale vietii.

*
* *

Plictiseala nu e un rau minor. Daca exprimarea interioara a plictiselii atinge disperarea la indivizi despartiti prin educatie, pozitie sociala, mentalitati, ea va functiona ca un liant devenind ratiunea socialului si chiar a unei anumite simpatii. Dincolo de unele aspecte benefice, o asemenea stare poate determina acte antisociale (desfrii, banditism etc.) S-a constatat, de asemenea, ca plictiseala, singuratatea, inactivitatea, intrebuintate in penitenciare ca instrumente punitive, conduc la sinucidere.

Daca mizeria este flagelul continuu al poporului, plictiseala este flagelul societatii asa-zis instruite. In viata celor lipsiti de grija zilei de miine

plictiseala este reprezentata prin week-end, iar in popor prin zilele lucratoare.

*
* *

Cauza durerii, ca si a bucuriei, nu are ca singura sursa numai realitatea palpabila, ci si cugetarea; aceasta, la rindul ei, ne creeaza necazuri infinit superioare. Suferinta fizica, insotita de suferinta morala se pot anihila reciproc, in timp ce o durere morala violenta se cere adesea compensata printr-o suferinta fizica manifesta. Astfel se explica starile depresive care conduc la sinucidere, ca manifestare exterioara a durerii, menita sa anihileze suferinte morale si de neconceput intr-o stare de fericire sau de echilibru.

*
* *

O violenta suferinta morala poate cauza intimplari teribile si neasteptate. Explicatia se afla in faptul ca durerea ia proportiile unui eveniment real. Daca acest eveniment este limitat in timp (trecator) durerea este suportabila. Dar o durere nesfirsita devine cugetare, stare obsesiva, dominind spiritul si memoria afectiva. Sfirsitul unei asemenea stari este ruperea echilibrului, dezorganizarea, dezintegrarea constienta sau inconstienta.

*
* *

Vazuta de departe si de sus, viata fiecarui om, in intregul ei si in ceea ce o caracterizeaza, se prezinta totdeauna ca un spectacol dramatic; luata in amanunt, ea are caracterul unei comedii.

Dorintele nesatisfacute, sperantele nerealizate, greselile intregii vietii, suferinta sfirsind in moarte sint o tragedie. Existenta umana cuprinde toate nefericirile unei tragedii, fara ca omul sa poata atinge demnitatea personajelor tragice. Omul este nevoit sa atinga tragicul parcurgind deci etape comice. Cum s-ar spune, amanuntele ne fac ridicoli.

Istoria popoarelor nu este deci o insiruire de razboaie si revolutii. Anii de pace sint pauze scurte intre acte risipite. Nu este o metafora cind spunem ca viata fiecarui om este o lupta continua, cu mizeria, cu plictiseala, cu semenii sai, cu realitatea. Omul gaseste adversari pretutindeni si moare cu

armele in miini. Dar existenta noastra nu este posibila fara toate acestea. Fara presiunea exercitata de atmosfera corpul plesneste; tot asa, lipsa durerii, mizeriei, a necazurilor si nevoilor de tot felul ar provoca o crestere nemasurata a orgoliului frizind extravaganta. Oricare om are nevoie de griji, de mizerie, de durere, asa cum nava are nevoie de balast pentru a pluti singura si drept catre tinta.

*
* *

Pornirea catre rau ia adesea nastere din ciocnirea pornirilor egoiste. Pornirea catre rau isi are originea in mod obiectiv in viciile, slabiciunile, nebuniile de tot felul pe care fiecare dintre noi le manifesta in relatiile cu aproapele sau. Ea poate merge atat de departe incit fiecareia dintre noi intr-un moment de indispozitie si in raport cu propriile inclinatii lumea sa-i para reprezentativ – ca un muzeu de caricaturi, intelectual – ca o casa de nebuni, moral – ca o pestera de hoti. Aceasta indispozitie, daca tine mult, da nastere mizantropiei.

Principala sursa a mizantropiei este, in fond, invidia, o specie de suferinta pe care o incearca unele suflete la vederea fericirii, prosperitatii sau realizarii altuia.

Gradele invidiei sint foarte diferite. Ea este, in mod suveran, neimpacata si rea cind este provocata de calitati personale, pentru ca atunci invidiosului nu-i ramine nici o sansa. Invidia este imorala pentru ca individul uraste ceea ce ar trebui sa respecte si sa iubeasca.

“S-ar parea ca, mai mult decit altii, sint invidiati mai ales aceia care se ridica prin singura puterea aripilor lor si se elibereaza de cusca in care ceilalti ramin inchisi”, spune Petrarca.

Cu toate acestea, invidia este in firea omeneasca, dar este diavolesc sa te bucuri de raul altuia. Nu exista semn mai infailibil al unui suflet rau si al unei profunde lipse de moralitate, decit un sentiment de bucurie la vederea nefericirii altuia. Asemenea oameni trebuie neaparat ocoliti.

Este in firea omeneasca a te folosi de cineva sau a vedea altcineva un instrument menit a-ti atinge propriile scopuri. De altfel, punem intotdeauna in seama aproapelui o astfel de intuitie. Deci, cerind cuiva un sfat sau o explicatie, pierdem increderea in afirmatiile acelei persoane daca aflam ca are un oarecare interes in aceeasi afacere: ne temem sa nu fim folositi impotriva intereselor noastre, iar sfaturile cerute sa fie adaptate intereselor si nu rationamentului sau.

Este o mare fericire pentru noi ca ineligența și politețea arunca un val asupra gândirii noastre, atenuând sub aspect exterior dorința de a face rău, obișnuită de a-ți urmări interesul, lupta omului contra tuturor oamenilor clocotind neîncetat în fundul sufletului nostru.

Birfa, atât de frecventă și crudă, este proba cea mai evidentă. Răutatea se amplifică atunci când izbucnește o supărare neașteptată, în care ura, multă vreme stăpinită și ascunsă, se ridică și izbucnește ca praful de pușcă aprins.

Omul caruia semenii săi îi sunt străini, care nu se vede decât pe sine, iar cei din jur îi par simple manechine, făcute să-l servească sau să-l contrarieze, acesta vede, în momentul morții sale, stingându-se întreaga lume. Dimpotrivă, acela ce se recunoaște în aproapele sau în tot ceea ce face și-și trăiește viața ținând cont de existența oricărei ființe, acela nu pierde murind decât o parte nesemnificativă a vieții sale.

Distrugeând iluzia care despartea conștiința sa de restul universului, continua să trăiască în toți cei care l-au iubit. De aici, modul diferit în care, în momentul suprem, oamenii își acceptă moartea.

Raul rămâne întipărit în fizionomia celui care a murit. Suferința acestui om, manifestându-se în clipa supremă, ar fi o răzbunare dreaptă pentru ceilalți.

O milă fără margini pentru toate ființele vii este dovada sigură a unei purtări corecte.

Cel care este animat de milă nu va face rău altcuiva, va fi îngăduitor și va ajuta pe fiecare după mijloacele sale.

Nu știu o rugăciune mai frumoasă decât aceea cu care se încheie vechile drame indiene: “De-ar putea toate vițuitorile să fie scăpate de durere”.

Nimic nu liniștește mai ușor supărarea noastră, chiar când e dreaptă, decât aceste vorbe: “E un nefericit!”.

Căci ceea ce este apă pentru foc, milă este pentru supărare. De aceea, sfătuiesc pe acela care se teme să facă un rău aproapei sale, stăpinit fiind de supărare, să-și reprezinte raul ca fiind deja făcut, să-și vadă viitoarea victimă în culmea durerii și să-și spună: “Iată fapta mea!”. Aceasta imagine i-ar liniști minia, căci milă este antidotul necazului, prin acest artificiu reușind să se stăpânească la vreme.

Nu încercați să-i tratați pe oameni după cât merita. Spiritul superior nu trebuie să se lase antrenat de asprimea celui caruia i se adresează, căci aceasta-l conduce la ură, nici de prostia lui, care nu i-ar provoca decât dispreț. Să vedem mai bine suferința, mizeria, mihnirea, durerile interlocutorului. Atunci ne vom simți ruda lui, îl vom simpatiza și în loc de ură și dispreț vom simți milă către care însăși Evanghelia ne îndeamnă.

Orice muritor care renunta sa mai faca diferente intre sine si aproapele sau, care asculta suferintele semenilor sai ca pe ale sale, care este gata sa-si sacrifice viata pentru vietile altora, va considera ca suferintele nesfirsite ale vietuitoarelor ca de nesuportat pentru sine, umplind fara ragaz sufletul de durerea universala. Din acel moment, fericirea nu mai este posibila, fiinta sa risipita in umanitate nu va mai aspira decit la neant.

Un caracter egoist isi va gasi intotdeauna motive egoiste epntru a-si explica modul de a actiona: mila sau rautatea nu-l influenteaza. Isi va sacrifica chiar o mica parte din avatajele sale pentru a se razbuna pe un inamic, dar niciodata pentru a ajuta un prieten.

Rautatea isi are radacinile in suferintele celor apropiati, iar cel inclinat sa practice raul se arunca cu placere intr-o lupta in care se asteapta sa primeasca tot atitea rani cite poate face el insusi adversarului sau.

Bunatatea este induiosarea universala pentru tot ce traieste, mai ales pentru om, pentru ca este, dintre toate fiintele, cel mai capabil de a suferi. Orgoliul nemasurat aduce dupa sine ura si dispretul, numai mila anuleaza orgoliul.

Mila ia, de asemenea, sub protectia sa intregul regn animal, de care sistemul moral european s-a ocupat foarte putin.

Legea dreptului animalelor, credinta gresita ca actiunile noastre fata de ele nu au nici o importanta morala, e o barbarie a Occidentului, a carei radacina este in iudaism.

Principiul de viata la om, ca si la animal, este identic; ceea ce le deosebeste nu rezida in vointa individuala, ci in elementul intelectual care, la om, se numeste ratiune. Dar egalitatea fizica intre om si animal este de necontestat. Cel care dispretuieste animalele ar trebui sa-si rememoreze copilaria, faptul ca a fost odata alaptat de mama lui ca orice mamifer neajutorat.

Mila fata de animale este esential legata de bunatatea caracterului; oricine e crud cu ele nu poate fi bun cu semenii sai.

Aceste doua feluri de mila au acelasi izvor.

Vocea constiintei rasuna la fel de puternic in sufletul omului cu sentimente inalte atunci cind nedreptateste un animal sau un semen de-al sau.

Cu toate acestea, mila pentru animale nu trebuie sa anuleze necesitatea de a te hrani cu carne deoarece in natura facultatea de a suferi este legata direct de inteligenta. Numai cruzimea este aceea care trebuie inlaturata.

In aceeasi masura, omul obliga animalul sa munceasca pentru el, dar este imoral ca foamea si bataia sa chinuie animalul care ti-e credincios si te ajuta sa-ti cistigi existenta.

VOINTA IN VIATA

*Despre libertate sau vointa de a trai in planta, animal si om –
Inteligenta ca instrument al vointei – Sensibilitatea, element nedespartit al
vointei – Caracterul*

A fi liber si a fi fost creat sint doua notiuni diametral opuse. Caci este contradictoriu sa afirmi in acelasi timp ca Dumnezeu a creat fiintele si ca le-a inzestrat cu libertate.

Daca fiinta este rau intocmita sau comite raul este din cauza ca a fost gresit creata, iar greaseala apartine Creatorului. Exista Dumnezeu? Atunci raul si pacatul a carui cauza unica este Creatorul, distruge propria sa divinitate. Pentru ca o fiinta sa fie moral libera trebuie sa aiba o origine depinzind de natura sa proprie si sa fie perfectibila prin ea insasi, nu prin intermediul aproapelui sau.

Existenta sa fiind un act de creatie personala, care se dezvolta in timp, devine raspunzatoare de toate manifestarile sale. Din responsabilitatea care ne este dovedita de constiinta rezulta, asadar, libertatea vointei ca principiu esential al fiecarei fiinte.

Sa privim cu atentie lumea anorganica, sa observam forta apelor rostogolindu-se in abis, statornicia acului magnetic pozitionat catre Nord, atractia fierului catre magnet, violenta pilelor electrice; sa studiem un corp care se cristalizeaza, regularitatea structurii sale; sa remarcam siguranta cu care corpurile, ajunse in stare lichida se cauta sau fug unul de altul, se unesc sau se despart. Sau sa constatam, in sfirsit, acea forta care, legind corpul nostru de masa pamintasca, il apasa fara preget, sub propria sa aspiratie.

Printr-un efort minim de imaginatie putem recunoaste, in aceste stari aparent atat de departate de noi, principiul propriei noastre existente, acela care, in om, isi urmareste scopurile in deplina lumina a constiintei.

In manifestarile infinite ale anorganicului, aspiratia spre devenire este oarba si neschimbatoare. Asa cum primele licariri ale zorilor impart numele de lumina cu razele soarelui la amiaza tot astfel acest principiu, manifestindu-se elementar in formele inferioare de viata, poarta numele de vointa, desemnind, la general, cauza oricarei actiuni.

Natura creeaza conditii apte sa dea nastere vietii, dar ea lucreaza mecanic, asa cum, in fulgul de zapada forma sub care se cristalizeaza nu este datorata gindirii, ci unei aspiratii inconstiente a vointei originare.

Simplificind raportul dintre animal si om este acelasi cu raportul dintre planta si animal. In regnul vegetal, vointa de a trai se manifesta

orbeste, fara scop. Planta prezinta intreaga ei fiinta, la prima vedere, intr-o completa nevinovatie. De aceea, organele de reproducere sint la virf, in locurile cele mai vizibile. De unde si concluziaca raul nu exista neaparat in vointa, dar este prezent in vointa constienta.

Fiecare planta, prin urmare, expune concomitent clima si natura pamintului in care s-a format. Chiar fara a fi botanist, este usor sa recunosti intr-o planta daca e de la tropice sau din zona temperata, din apa sau din pustiu etc. Ea exprima prin vointa specifica genului sau, ceea ce i-ar fi imposibil de explicat intr-un alt mod.

Sa contemplam nenumaratele forme de viata animala. Fiecare nu este decit expresia vadita a aspiratiilor voluntare care formeaza caracterul vietuitoarei respective, ca incarnare a vointei sale.

Varietatea formelor nu este decit o imagine a varietatii caracterelor.

Animalele salbatice, de prada au falci mari, gheare si muschi puternici, privire agera, patrunzatoare. Ierbivorele, care isi cauta scaparea prin fuga nu au arme – colti si gheare, dar sint inzestrate cu picioare iuti si auz delicat. Interiorul corespunde exteriorului: carnivorele au un tract intestinal scurt, ierbivorele aparat digestiv propriu unei lungi functii de asimilare. La fel nu exista nici o contradictie intre celelalte aparate si organe si functiile fiziologice pe care le reprezinta.

Fiecare aspiratie a vointei corespunde unei modificari particulare a formei. De aceea, lacasul ordinar al prazii determina forma vinatorului.

Prada s-a retras in locuri putin accesibile, vinatorul ia o forma caracteristica pentru a o descoperi, caci vointa de a trai ii va inzestra si pe unul si pe celalalt cu calitatile necesare supravietuirii.

Astfel, pentru a extrage saminta din fruct unele pasari au un cioc incirligat. Pentru a culege reptile prin mlastini, pasarile de balta picioare, git si cioc lungi. Pentru a dezgropa furnici exista tapiri cu picioare scurte, gheare puternice si bot lung, prevazut cu o limba subtire si lipicioasa. Pelicanul se duce la pescuit cu o gusa enorma, bufnita isi vede prada in plina noapte, pestii electrici isi anihileaza complet prada inainte de a o atinge. Orice fiinta vie are un adversar gata s-o nimiceasca. De aceea, pentru cei mai putin musculosii exista mimetismul, carapacea, substantele vezicante, rau mirositoare, tepii, siretlicurile etc.

Vointa de a trai se sprijina pe elemente ofensive si defensive. Se mai sprijina, de asemenea, pe un element intelectual ca mijloc de conservare a individului. De aceea, vechii greci au denumit inteligenta Hegemonicon (calauza). Elementul intelectual este pus in serviciul vointei si distribuit la toti in acest scop.

Animalele salbatice au mai multa vointa decit ierbivorele. Pradatoarele merg la vinat, vulpile fura nu pentru ca sint mai inteligente, ci fiindca vor sa traiasca din vinat si hotie. La vulpe, siretenia a inlocuit muschii.

Scopul vointei la om este acelasi cu al animalului: hrana si reproducerea. Dar lipsa muschilor, o mai buna organizare a vietii sociale, cerintele sale specifice au desprins inteligenta sa de regnul animal, situind-o la un nivel superior. Elementul intelectual conform cu natura sa devine un instrument cu intrebuintari multiple si aplicabil scopurilor cele mai diverse. Natura, credincioasa spiritului sau economic, putea de la inceput sa satisfaca toate cerintele necesitatilor devenite atit de variate. De aceea, l-a creat pe om fara vesminte, fara un scut natural de aparare, imperfect, inconsecvent, lipsit de forta fizica. Singurele instrumente pe care natura le-a dat omului au fost miinile.

Prin superioritatea inteligentei, omul isi imbogateste conceptual motivatia, precum si varietatea si intinderea ei.

Omul trece de la stadiul simplelor sclipiri la idei coerente, apare gindirea abstracta, mergind pina la reflectie, construind concepte si notiuni; analizind si sintetizind actul volitiv este constientizat. Sub imperiul vointei de a trai biciuita de intelect, se dezvolta procesele afective aparind pasiunile ca elemente noi, necunoscute lumii animale.

Conceptualizarea faptului exterior micsoreaza violenta caracterului, punind impresia pe planul superior.

De exemplu, un vitelus se lasa usor despartit de mama lui, in timp ce un pui de leu, in aceeaasi situatie, se agita de dimineata pina seara, iar un copil despartit de parinti, este de-a dreptul traumatizat. Maimuta este cea mai vie si mai violenta dintre patrupede pentru ca este cea mai inteligenta.

*
* *

Procesele afective se manifesta infinit mai complex la om, comparativ cu animalul. De asemenea, elementul intelectual ridicat il face mult mai sensibil la plictiseala.

Omul, prin prisma propriei sale existente, poate intelege gesturile si actiunile unui animal, menite sa exprime reprezentari ale vointei de a trai, acceptindu-le in mod diferit.

Inteligenta este inasa un criteriu dupa care numai omul poate fi masurat. Dar poate ca intre omul prost si un animal, dotat cu intelegere, departarea nu este mai mare ca intre un idiot si un geniu. Deci, te poti mira,

citeodata, de asemanarea existenta intre om si animal in afectiunile si instinctele lor.

*
* *

Animalul, chiar dotat cu inteligenta, nu vede in obiecte decit ceea ce-l intereseaza momentan sau in viitor, in raport cu vointa lui.

Pisicile cerceteaza cu grija locul in care ar putea da peste o eventuala prada. Vulpea miroase cotiturile ascunse. Dar nu merg independent de acesta preocupare. A privit vreun animal cerul instelat? Ciinele meu s-a ascuns ingrozit cind a vazut soarele pentru prima data. Animalele domestice mai inteligente au uneori o concepere fugitiva a mediului ambiant, independent de scopurile interesate. Ciinii merg pina la a privi fara a avea ceva precis inaintea ochilor. Se aseaza chiar la fereastra si urmaresc tot ce se misca pe strada. Maimutele privesc uneori ca si cum ar dori sa cunoasca spatiul.

Motivul si actul, conceperea si executarea prin vointa se prezinta in mod distinct numai la om.

*
* *

Inteligenta suscita in om cugetarea care diferentiaza total constiinta sa de cea a animalului si care il obliga sa aiba, in timpul trecerii sale pe pamint, o atitudine atit de diferita de cea a celorlalte fiinte insufletite. Prin cugetarea sa omul intrece animalul in forta si suferinta. Animalele traiesc numai in prezent, omul percepe timpul in toate coordonatele sale. Animalele lupta pentru a-si satisface necesitati imediate, omul este preocupat de viitor, chiar de un viitor pe care nu-l va vedea, anticipindu-l si impodobindu-l in culorile ideale ale artei.

Animalele sint supuse impresiei momentului, raspunzind direct cauzei; omul se desfata cu notiuni abstracte, independente de prezent. De aceea lucreaza planificat, dupa percepte fixe, fara a tine seama de impresiile momentane, intimplatoare. Poate, prin urmare, sa redea, fara emotie, reprezentarea artistica a propriei sale morti. Sau poate sa se stapineasca pina la a deveni impenetrabil. Poate sa discearna, sa ofere mai multe motivatii uneia si aceleiasi cauze.

Determinantul in lumea animala este momentul. Numai teama de constringere exercitata imediat poate pune friu dorintelor sale, prin repetare aceea teama transformindu-se in obicei, in deprinderea de a executa un lucru

strain firii lui. Din acel moment teama il conduce. Asa a luat nastere arta dresajului. Animalul simte, priveste, reactioneaza. Omul simte, priveste, gindeste, concepe, reactioneaza. Dar si unul si celalalt isi exercita vointa proprie.

La animal, vointa este principiul creator al cunoasterii obiective, directe, vointa oarba, dirijata de nevoile sale organice, impulsionind direct sistemul nervos, creierul. Lumea exista atunci pentru el, in mod obiectiv. Omul, odata ce a atins pragul cunoasterii obiective, constientizeaza actele sale exterioare producatoare la rindul lor de alte cauze si motive ca rod al imaginatiei, conducind la idei, concepte, notiuni, abstractizare, generalizare, particularizare, analiza, sinteza, intr-un cuvint la gindire. Animalul nu depaseste stadiul intuitiv. Omul abstractizeaza. Singura lege care conduce fiintele inferioare omului este supravietuirea speciei prin asigurarea hranei si a inmultirii. Vointa de a supravietui apare si la omul a carui constiinta nu se ridica mai presus de cerintele ei. Vointa este stapina, iar constiinta sluga. Fireste, spiritele superioare depasesc aceasta stare inversind rolurile, admitind suveranitatea constiintei asupra vointei de a trai. Astfel, supravietuirea nu mai este scopul vietii decit in situatii limita, iar constiinta, eliberata de servituti, percepe lumea obiectiv si dezinteresat.

*
* *

Intuitia estetica situeaza omul deasupra vointei de a trai si a dorintelor niciodata satisfacute, dar ea nu reprezinta decit un moment de evadare. Vointa neostoita este forta vitala si, ca viata ce ne e data, este legata intim de durere.

Moartea nu poate distruge vointa de a trai, caci moartea distruge numai individul, ca manifestare trecatoare a vointei. Vointa precede individul, este indestructibila si prin urmare sinuciderea sau omuciderea nu dau ceea ce promit.

Forta vitala este eterna.

Dar vointa de a trai este libera in sine? Forta vitala se manifesta sub multiple reprezentari bune sau rele, ea poate da viata sau poate nega viata. Forta vitala, manifestindu-se in rau, are o individualitate puternica, mergind pina la anihilarea celor care o inconjoara. Dimpotriva, in manifestarile ei pozitive, merge pina la autoanihilarea propriei personalitati in interesul celorlalti.

Acesta completa alienare a vietii, aceasta negare de sine, aceasta blinda resemnare, acceptare a mortii intru ispasirea raului universal apare la

limita ei extrema numai in domeniul religios; manifestindu-se ca o eliberare temeinica si vesnica de sub imperiul vointei de a trai.

*
* *

Ingeniozitatea animalului dovedeste ca vointa lucreaza in afara constiintei. Nu putem considera ca animalul are sentimente sau constiinta lucrului facut pentru ca scopul spre care tinde ca si cum i-ar fi cunoscut ii ramine cu totul necunoscut. La un an, pasarea nici nu are habar de ouale pentru care face cuib; nici paianjenul nu se gindeste la prada, cind isi tese pinza s.a.m.d.

Admitind ideea ca starea de imaginatie, ca sursa a actului volitiv, nu este o conditie neaparat necesara activitatii vointei, vom recunoaste mai usor actul volitiv in cazuri in care vointa este mai putin formala.

De exemplu, vom considera ca nesemnificativa vointa exterioara la construirea cochiliei unui melc, precum nu consideram casa ridicata de noi ca rezultat al unei vointe straine de noi.

Dar vom admite casa noastra ca expresie a vointei care lucreaza in noi in mod obiectiv si motivat. La melc, vointa de a construi un invelis este instinctuala.

Aceeasi vointa oarba lucreaza si-n noi atunci cind este vorba de functiile organice ale corpului, menite sa asigure continuitatea fluxului vital.

*
* *

Animalul nu cunoaste moartea decit in momentul ultimei expiratii, pe cind omul se apropie de momentul fatal constient fiind de pasii care-l apropie nenincetat de abisul insondabil.

Acela care n-a admis nimicirea completa este obligat se mediteze asupra vietii.

Asa s-au nascut filozofiile si religia, care presupun liberul arbitru si ideile morale pe care le consideram adesea ca prea putin fundamentate.

Elementul constant este dat pe de-o parte de datele ratiunii exprimate de filozofi si de cealalta parte de obiceiurile, citeodata crude, ale preotilor diferitelor religii.

*
* *

Conceptia generala a vietii de care omul are parte poate fi comparata cu un plan geometric abstract si incolor. In cazul acesta, omul este, in raport cu animalul, ca un capitan de corabie fata de un simplu luntras. Cel dintii, cu ajutorul unei harti marine si al unei busole, cunoaste exact traseul si pozitia sa pe mare in orice moment; luntrasul nu priveste decit valurile si cerul. Omul are intotdeauna, alaturi de existenta sa concreta, o viata abstracta. In viata concreta, omul este expus vicisitudinilor, realitatii, prezentului: trebuie sa traiasca, sa sufere si sa moara ca un animal. Numai viata abstracta ii ofera planul geometric asupra caruia cugeta. Asa incepe rolul de spectator. Prin aceasta retragere in forul sau interior se aseamana astfel unui actor care intre doua replici asista, din sala, la pregatirea mortii sale, urca apoi pe scena si moare. Stapinirea de sine caracterizeaza viata omului. Ratiunea domina in situatiile cele mai dramatice. Omul, spre deosebire de animal, isi stapineste si chiar reprima instinctele, subordonandu-le gindirii.

*
* *

Fiind lipsit de ratiune si prin urmare de capacitatea de a generaliza si abstractiza, animalul este incapabil sa vorbeasca si sa rida. Acestea sint manifestari specifice omului.

Cu toate acestea, singurul sau amic din lumea animala, ciinele, face un act particular, necunoscut celorlalte animale: isi manifesta bucuria dind din coada. Cit de mult contrasteaza aceasta fireasca si simpla salutare cu politeturile adesea de suprafata cu care se intimpina intre ei oamenii.

*
* *

Asa cum lumea ar ramine in intuneric, daca n-ar exista corpuri care sa reflecteze lumina soarelui, asa cum o coarda are nevoie de aer ca sa vibreze si de un mediu rasunator pentru a produce un sunet, tot astfel actul vointei nu devine lucru facut decit sub influenta inteligentei.

Elementul intelectual este mijlocul prin care se exprima vointa, iar efectul produs poate fi comparat cu o manifestare de constiinta.

*
* *

Asa cum o buna digestie pretinde un stomac sanatos, forta atletica – brate musculoase, tot astfel o inteligenta iesita din comun are nevoie de un creier dezvoltat, bine proportionat, cu o structura particulara. Activitatea vointei nu este legata de un organ anume. Cea mai mare greseala este situarea centrului calitatilor morale in organele cerebrale.

Se considera ca elementul intelectual, din punct de vedere fiziologic, este rezultatul functiei unui organ; se considera ca elementul intelectual, din punct de vedere metaforic, este opera vointei a carei obiectivitate sau existenta vizibila este corpul intreg. Prin urmare, vointa de a cunoaste, considerata in mod obiectiv, este in creier, asa cum vointa de a merge este in picioare, vointa de a apuca in miini, de a digera in stomac etc.

Elementul intelectual se epuizeaza, vointa este neobosita. Dupa o indelungata munca intelectuala oboseala creierului este evidenta, asa cum obosesc bratele dupa o munca fizica grea.

A acumula cunostinte presupune efort; dimpotriva, vointa este propria noastra existenta; manifestarile noastre exterioare isi au sursa in vointa, producindu-se fara efort. De aceea, sentimentele ca neazul, frica, dorinta, tristetea, stimuleaza vointa si pentru justificarea fiecaruia din aceste sentimente este necesara refacerea deviatiei vointei de la natura sa originara la abaterile de la functia sa ordinara, spre care natura a fost deviata.

Copiii mici, a caror inteligenta pina la o virsta este in stadiu incipient, au de la nastere o vointa proprie. Prin tipete imposibil de stavilit isi manifesta vitalitatea; vointa lor neavind inca obiect, ei vor fara a sti ce vor.

Din zelul neobosit al vointei se nasc graba, repezeala in vorba si fapta, care sint mai mult sau mai putin proprii tuturor oamenilor si care pot fi domesticite prin educatie. Aceasta graba ca expresie a vointei s-ar materializa prin atingerea scopului inainte de a fi venit momentul cel mai propice. Executia propriu-zisa si faptul care rezulta din aceasta se materializeaza numai dupa expunerea si discutarea motivelor determinante, adica dupa ce elementul intelectual si-a jucat rolul.

Si totusi cite unul e mai grabit. Abia a prins si a adunat citeva idei fugitive asupra imprejurarilor prezente, a evenimentului zilei sau opiniilor comunicate si vointa totdeauna gata, neobosita iese din adincimi de sensibilitate si se manifesta prin frica, teroare, speranta, bucurie, dorinta, invidie, tristete, zel, neaz, furie, amor etc.

Ea conduce la vorbe si actiuni precipitate, de care mai tirziu individului ii pare rau, atunci cind timpul l-a invatat ca elementul intelectual,

cu puterea sa de a discerne imprejurarile, meditind asupra relatiilor, nu s-a manifestat pentru ca nu a fost obisnuit sa-si stapineasca vointa.

Din zece motive care ne inaspresc, noua si-ar pierde motivatia daca am cerceta cu grija fondul cauzelor lor si daca am recunoaste necesitatea si adevarata lor valoare.

Ceea ce friul si zabala sint pentru calul salbatic, elementul intelectual este pentru vointa omului. Vointa trebuie imblinzita prin invatatura, cultura si motivatia acestora. Si totusi sub impresia unei emotii violente si neasteptate, vointa musca zabala si-si urmeaza natura proprie.

Acesta dovedeste ca intelectul este total diferit de vointa.

*
* *

Este placuta constatarea ca vointa este la om elementul real si esential si ca inteligenta este secundara.

Intr-adevar, inteligenta nu-si poate indeplini corect si direct functiile sale daca vointa tace si se odihneste; dar nici extrema nu duce la nimic; daca vointa este atitata peste masura, functionarea intelectuala este perturbata, chiar distrusa, rezultatul fiind nul sau gresit.

*
* *

Elementul intelectual nu este opus vointei in mod egal. Luna nu poate lumina cind soarele straluceste si cu toate astea ea nu-l influenteaza citusi de putin. O spaima mare ne blocheaza sau ne conduce la acte din cele mai nebunesti, ne face, de exemplu, ca intr-un incendiu sa ne aruncam tocmai in flacari. Necazul nu ne permite sa stim ce facem si mai putin inca ceea ce spunem. Pasiunea oarba in dragoste ne face incapabili de a cintari argumentele sau chiar de a le ordona pe ale noastre.

Bucuria ne face necugetati. Frica ne impiedica sa vedem si sa intrebuintam mijloacele de scapare cele mai eficiente; de aceea, intr-un pericol neprevazut sau intr-o lupta cu adversarii singele rece si prezenta de spirit sint mijloacele cele mai sigure. Singele rece reduce la tacere vointa, lasind cale libera inteligentei. Prezenta de spirit inseamna reactia echilibrata a inteligentei sub necesitatea intimplarilor care pun la lucru vointa. Aceste doua actiuni, desi inrudite, se mainfesta rareori impreuna.

Ele sint de o nepretuita valoare, caci permit utilizarea elementului intelectual la momentul potrivit si, prin aceasta, inlesnesc rationamente

decisive. Prin coordonarea singelui rece si a prezentei de spirit, individul va sti ceea ce trebuie sa faca si sa spuna intr-un moment dat.

Se spune, cu drept cuvint, despre acela care-si “pierde capul”, adica a carui vointa scapa de sub controlul ratiunii, ca “este furios”, elementul “furor” reprezentind pierderea relatiei exacte si a imprejurarilor necesare individului in lupta cu mediul.

Dragostea si ura deformeaza judecata. Chiar si defectele par agreabile, iar calitatile devin defecte atunci cind procesul afectiv intervine in procesul gindirii. Inamicii comit numai greseli, prietenii fac numai lucruri bune, judecata isi pierde caracterul obiectiv.

Interesul personal exercita, in secret, o influenta analoaga asupra judecatii. Ceea ce este profitabil pare drept si firesc; ceea ce se opune interesului personal devine absurd, de neconceput si nedrept. De aici atitea prejudecati conservate de natiuni, secte, religii, doctrine politice etc.

Magulirile apar limpezi si devenim orbi in fata defectelor noastre.

Nu putem intelege ceea ce contrariaza planurile, dorintele, sperantele noastre, pe cind ceea ce este favorabil ne sare-n ochi.

Inima conduce ratiunea.

Gresim mai mult decit constientizam si ne ferim de a ne revedea trecutul in intregime de teama inconstienta fata de erorile comise anterior.

Astfel, elementul nostru intelectual este in permanenta corupt de capriciile si slabiciunile noastre.

Elementul intelectual, instrumentul unic al vointei, este tot atit de diferit de ea, ca ciocanul de fierar. Oricit ar fi de activa inteligenta, discutia ramine pasiva. Este ca si cum omul n-ar participa. Dar cind vointa intra-n joc, omul isi dezvaluie caracterul: atunci este violent, pasional. Vointei i se atribuie intotdeauna caldura caracterului, iar inteligentei raceala cugetarii rationale. Discutia “la rece” nu cade sub incidenta vointei. Inversarea raporturilor, respectiv considerind vointa ca instrument al elementului intelectual conduce la alienare.

*

* *

Cu drept cuvint inima, acest organ fundamental al vietii animale, a fost aleasa ca simbol al vointei, privita ca principiu al existentei noastre. Tot ceea ce priveste actul volitiv ca: dorinta, pasiunea, bucuria, durerea, bunatatea, ura, intr-un cuvint sentimentul, este atribuit inimii.

De aici vin expresii ca: inima rece – inima larga – asta sfisie inima – plesneste inima de bucurie – cine poate sti inima omului? – e fara inima – afaceri de inima.

“Afacerile de inima” au la baza inclinatia sexuala, sexul fiind culcusul vointei. Byron, in “Don Juan”, face o satira amara la adresa femeilor care transforma dragostea intr-o “afacere de cap” uitind ca au “inima”. Capul vine dupa inima, caci nu el este centrul corpului, ci o dezvoltare a lui. Cind moare un erou i se imbalsameaza inima, in timp ce filozofii si poetii au parte, dupa moarte, de cercetarea amanuntita a craniului si creierului.

Atunci cind despre un om se spune ca “are inima buna, dar e sec al minte”, iar despre altul ca “are mintea agera, dar e rau la inima”, fiecare simte ca in prima formulare lauda intrece prejudiciul, in timp ce in a doua formulare efectul e contrar.

De asemenea, comiterea erorilor, a greselilor este pusa, intotdeauna, pe seama vointei intelectuale. Faptele grave vor fi numite greseli, necugetare, usurinta, nebunie. Nu spui niciodata “asa am simtit”, ci “nu m-am gindit”, “n-am stiut”. Pagubele materiale sint puse adesea pe seama prostiei si nu a rautatii. Toate acestea demonstreaza ca vointa singura este reala si esentiala in om; inteligenta nu este decit un instrument care poate comite greseli, fara ca vointa sa ia parte la ele.

Prostia este iertata adesea, viciul niciodata. Cu toate acestea, inclinatia catre viciu este tot atit de innascuta, ca si lipsa de spirit.

In toate timpurile, facultatile mari ale spiritului au fost considerate un dar natural sau dumnezeiesc, iar beneficiarii lor au trecut drept favorizati ai sortii.

Nu s-au considerat niciodata astfel facultatile morale, desi sint innascute, tratindu-le ca pe ceva cistigat, depinzind de bunavointa omului de a si le insusi.

De aceea, religiile promit recompense in viata de apoi pentru operele morale pe care omul le face prin vointa inimii, dar nu recompenseaza niciodata binefacerile izvorite din superioritatea spiritului. Toti martirii credintei au fost canonizati pentru ca au simtit prezenta dumnezeiasca si au crezut in ea cu inima, nu cu mintea. Caci virtutea isi aduna recompense intr-o alta lume, inteligenta spera sa le aiba in lumea aceasta, geniul nici aici, nici dincolo, caci el este propria sa recompensa. Prin urmare, vointa este eterna, elementul intelectual tine de timp.

*
* *

Pentru a deveni toleranti cu vederile altora, opuse vederilor noastre, pentru a privi cu intelegiune contradictiile este suficient sa ne reamintim cite opinii diferite, chiar opuse am avut, in mod succesiv, asupra aceluasi subiect.

*
* *

In apararea unei cauze, multe persoane utilizeaza adevarul aparent sau jumatatile de adevar. Falsul adevar este insa depistat si despartit de adevar si de concluzia fireasca: prin urmare, omul este dator sa se fereasca de a prezenta falsul adevar prin argumentatie sofisticata sau insuficienta, caci se va gasi intotdeauna un alt om care sa restabileasca adevarul pur.

Chinezii merg poate prea departe in proverbul: "Acela care este elocvent si dibaci la limba poate intotdeauna sa prezinte o fraza pe jumătate, iar acela care are dreptatea de partea lui sa lase a treizecea parte din ceea ce pretinde".

Se arata inteligent acela care cu prostii si nebunii nu sta de vorba. Dar multi vor spune ce dansatorul invitat la balul paralizicilor: "Eu cu cine dansez?"

*
* *

Anticii spuneau: "Puterile lumii sint trei: inelgienta, forta si fericirea".

Cred ca fericirea, sau destinul, joaca cel mai mare rol in viata noastra, suferinta avind mai putina influenta. Viata noastra e ca o corabie ale carei pinze sint umflate sau dezumflate de vintul destinului si se ajuta de suferinta ca de niste visle. Daca dupa o munca incordata ajungem la tel, suferinta va fi uitata, raminandu-ne meritul realizarii.

Virtutea, ca si geniul, nu se invata. Sistemele morale produc tot atitea caractere nobile, cite personalitati artistice produc teoriile estetice.

Cu toate acestea, faptele unui individ sau ale unui popor pot fi modificate prin dogme, fie religioase, fie sociale, fie politice. Prin ele inele actiunile noastre sint imagini lipsite de continut; numai ideea le poate dirija catre un continut moral. Manifestarea poate fi diferita, ideea ramine aceeași

in realitate. Cu acelasi grad de rautate un om poate muri pe esafod sau in patul sau inconjurat de familie. Aceleasi defecte si in aceleasi scopuri se exprima la un popor fie prin acte primitive (omucidere, viol, canibalism), fie prin acte subtile: intriga, dezinformare, dezorganizare.

Asa cum pestele se simte bine in apa, pasarea in aer, soarecele in pamint, fiecare om are atmosfera proprie si nu poate fi judecat decit in cadrul sau natural.

Numai experienta ne invata deosebirea dintre ceea ce vrem si ceea ce putem. Pina atunci beneficiem de un caracter neformat. Numai prin asprimea incercarilor vom descoperi drumul drept. Caracterul este cunoasterea profunda a individualitatii noastre cu slabiciunile si virtutile sale.

O cultura morala nu aduce decit imbunatatiri limitate. Mintea e luminata, dar inima ramine ramine in umbra: principiul “a fi” in elementul moral, ca si in elementul fizic sau intelectual este innascut. Fiecare dintre noi este “un dar al lui Dumnezeu”.

Oricit iti vei schimba infatisarea, ramii ceea ce esti.

*
* *

Vom putea schimba modul nostru de lucru, niciodata insa nu vom putea schimba vointa reala, care singura are o valoare morala.

Astfel i s-ar putea arata egoistului avantajele mari pe care le-ar obtine prin sacrificarea intereselor marunte; necinstului i s-ar prezenta pedepsele care decurg din raul pe care-l va comite. Chiar celui animat de bunatate, educatia si ratiunea l-ar putea ajuta sa fie mai aproape de perfectiune.

Imputarile constiintei, care par deocamdata sa atinga faptele, se adreseaza, in fond, personalitatii noastre intime.

Actiunile sint masura caracterului nostru, manifestindu-se tot atit de sigur ca simptomele unei boli menite sa descrie starea patologica a bolnavului. Precum unui botanist ii este suficienta o frunza pentru a determina specia careia ii apartine planta, tot astfel caracterul omului poate fi dedus din manifestarile sale marunte.

Pentru lucrurile importante oamenii isi iau precautii; in gesturile mici ei se manifesta dupa natura lor si fara a da osteneala sa se mai ascunda.

Precum drumul isi urmeaza linia lui dreapta fara sa se imprastie pe o suprafata mare, asa si omul trebuie sa-si urmareasca tinta, lasind de-o parte si de alta inutilitatile. Nehotarirea, amagirea creeaza aspiratii false, oamenii devenind copii in bilciuri si luind tot ceea ce le place. Viata se va scurge intr-o alergatura continua si nefolositoare.

Vointa si puterea nu ajung: omul trebuie sa stie ce vrea si ce poate.

“Caracterul bun” traieste intr-o lume in armonie cu fiinta lui. Relatiile cu semenii sai sint amicale; se simte ruda cu toate fiintele; ia parte la bucuriile si necazurile lor si asteapta cu incredere sa se bucure de acelasi interes afectuos. Prin aceasta pacea adinca a sufletului sporeste si fiecare se simte bine in cercul sau.

*
* *

Cel mai mare om din lume nu este cuceritorul, ci acela care se stapineste pe sine insusi.

Ne inchipuim intotdeauna un om cu un caracter nobil cu o fizionomie marcata de paloare si tristete, care nu este decit constiinta nimicniciei tuturor lucrurilor si suferintelor din lumea aceasta.

Cind soarta sfarima cu o lovitura dorinta de a trai, omul nu mai vrea nimic, caracterul sau devine trist si nobil resemnat. Omul cauta sa rupa legaturile care-l tin pe pamint. Simte pacea dulce a mortii si un fel de bucurie secreta il insoteste in aceasta stare, numita de cel mai melancolic dintre popoare “bucuria necazului”.

INTELEPCIUNEA IN VIATA

*Ceea ce este – Ceea ce are – Ceea ce reprezinta – Viata in sine –
Viata in raporturile sale cu societatea*

Pentru linistea interna a omului, chiar pentru intregul sau mod de a fi, este esentiala starea lui psihica. In aceasta stare se afla izvorul miglierii sau al deznadejdii, al senzatiilor, al vointei si al gindirii sale, pe cind mediul extern are numai o influenta indirecta.

De aici rezulta ca in acelasi context relational si faptic fiecare individ reactioneaza sau este afectat altfel, fiecare traind in mod diferit, particular, acelasi eveniment.

Reprezentarea mediului ambiant este conditionata de modul de receptare al celui care primeste stimulul; receptarea insasi este conditionata de nivelul de intelegere, gradul de pregatire, sensibilitatea, experienta individului. De exemplu, un om care invidiaza peripetiile interesante ale vietii vecinului sau ar trebui mai degraba sa invidieze starea de spirit care a dat pret acestor intimplari. Incidentul devenit pasionant pentru un observator fin, devine pentru observatorul superficial un fapt banal de viata. De aceea,

melancolicul va interpreta un episod dramatic ca pe o tragedie, sanguinul ca pe un conflict interesant, iar flegmaticul ca pe un fapt lipsit de importanta.

Realitatea in sine cuprinde doi termeni: subiectul si obiectul, legati printr-o legatura unanima si intrinseca.

Realitatea obiectiva (a obiectului) este mereu aceeaasi; realitatea subiectiva (a subiectului care recepteaza obiectul) este diferita pentru fiecare dintre noi. Se mai poate spune ca realitatea este diferita pentru fiecare dintre noi. Un obiect frumos, vazut de un spirit mediocru, produce asupra acestuia un efect mediocru. Sau altfel spus, fiecare este indesa in constiinta ca in propria sa piele si nu traieste decit prin ea. De aici rezulta influenta slaba a lumii exterioare asupra lumii interioare a fiecarui individ.

Realitatea, ca obiect al receptarii noastre, este determinata de destin si, prin urmare, variabila; noi isine sintem partea subiectiva a realitatii, invariabila in esenta sa. Viata omului, cu toate schimbarile exterioare, isi pastreaza caarcterul permanent. Este ca un ciclu de variatiuni executate pe o tema data.

De aceea, fericirea noastra depinde de ceea ce sintem, de individualitatea noastra si nu de ceea ce destinul ne impune.

Personalitatea individului este mult mai importanta decit averea sa. De aceea englezii, pe buna dreptate, spun: "Imi place la Paris" si nu "Parisul imi place".

Un caracter nobil, un spirit drept, o natura vesela si un corp sanatos sint bunurile supreme si cele mai de pret pentru fericirea noastra.

Izvorul direct al fericirii este veselia; acesta calitate isi gaseste recompensa in ea insasi. Cel care este vesel va gasi totdeauna motiv sa fie vesel, si de aceea chiar este vesel.

Oricit ar fi un om de frumos, avut, respectat, daca nu e vesel se va simti nefericit si, invers, poti fi batrin, sarac sau cocosat, veselia cu care este inzestrat spiritul tau te va face fericit.

*
* *

Prezentul obiectiv este in mina destinului si, prin urmare, schimbator. Numai spiritul omului este schimbator si individual.

De aceea, viata fiecarui om, cu toate schimbarile exterioare are intotdeauna aceleasi caracteristici.

Fericirea noastra depinde de ceea ce sintem, de individualitatea noastra. Si, totusi, prea adesea oamenii dau vina pe soarta.

Sanatatea este bunul cel mai de pret si inca intr-o masura asa de mare, incit se poate spune ca un cersetor sanatos este mai fericit decit un rege bolnav.

Un temperament linistit si vesel, produs al unei sanatati perfecte va fi izvorul unei inteligente vii, patrunzatoare si al unui spirit echilibrat. O vointa moderata, o fire blinda sint daruri pe care nici rangul, nici avutia nu le pot inlocui.

Prin utilizare permanenta muschii se fortifica, dar nervii slabesc. Trebuie, asadar, sa ne intarim muschii prin exercitii potrivite si sa ne menajam nervii printr-un mod de viata echilibrat.

Ochii trebuie feriti de lumina prea puternica si mai ales de lumina reflectata, de oboseala produsa de lectura intr-o lumina crepusculara sau de cercetarea indelungata a obiectelor prea mici.

Sa ne ferim urechile de zgomote prea puternice, dar mai ales sa nu supunem creierul la eforturi silite, indelungate, nepotrivite capacitatii lui.

In timpul siestei sau dupa un efort fizic deosebit, creierul are iarasi nevoie de repaus.

Pentru a se reface, creierul are nevoie mai ales de somn. Cu cit creierul este mai dezvoltat si mai activ, cu atit el are nevoie de odihna completa, caci ceea ce pare a se cistiga prin starea de veghe in timp, se pierde calitativ.

Avutia contribuie putin la starea de bucurie. Ceea ce alimenteaza bucuria este sanatatea.

Viata este miscare permanenta.

Continua miscare interioara a organismului necesita echilibrarea miscarilor exterioare. Pina si copacii, pentru a se inmulti si a creste, au nevoie sa fie miscati de vint.

Sa comparam efecetul produs in noi de aceleasi evenimente intr-o zi in care sintem bolnavi si intr-o zi in care sintem in deplinatatea fortelor. Numai asa vom intelege cit pretuieste sanatatea.

Si, totusi, raportul mai mult sau mai putin echilibrat dintre sensibilitatea, irascibilitatea, imaginatia fiecaruia si realitatea obiectiva poate modela personalitati melancolice temperamentale, dar perfect sanatoase fizic.

Omul care-si petrece viata in tumultul afacerilor sau placerilor, uitindu-si trecutul, pierde calitatea de a rationa limpede.

*
* *

Trebuie sa stim sa sacrificam raului o particica din fericirea noastra, aceasta pentru a evita neazuri mai mari.

O judecata falsa, plina de iluzii, instabilitatea oricarui lucru ne obliga la prudenta in manifestarea bucuriei sau a durerii. Un fleac poate deveni un izvor de rele. In fata unei mari nenorociri trebuie sa ne dovedim intelepti, cunoscind ca “poate fi si mai rau”.

Fereste-te sa-ti bazezi fericirea pe pretentii mari, inlesnind adesea intimplari nefericite. Cu cit edificiul are baza mai solida, cu atit este mai stabil.

Cu cit cercul nostru de vederi, de actiune, de contact este mai limitat, cu atit vom fi mai fericiti. Cu cit este mai larg cu atit vom avea mai multe griji.

A-ti fi de ajuns tie insuti, a fi tot pentru tine este cea mai buna conditie a fericirii tale.

*
* *

Nimic nu te fereste mai bine de plictiseala, care este flagelul vietii omenesti, decit bogatia spirituala.

Omul ordinar este preocupat sa-si omoare timpul, omul de spirit va sti intotdeauna cum sa si-l intrebuinteze. De aceea, jocul de carti a ajuns ocupatia predilecta in orice societate. Neavind idei de schimbat, oamenii schimba cartea la masa si-si cistiga banii unii altora. Cei care nu stiu nici atit, sau sint de-a dreptul prosti, bat darabana cu degetele-n masa.

Tigarea inlocuieste, de asemenea, gindirea, atunci cind nu are ce stimula.

Precum tara cea mai fericita este aceea care importa putin pentru nevoile sale, asa si muritorul cel mai binecuvintat este acela care se multumeste cu avutia sa interioara, asteptind mai putine placeri exterioare. Caci nu mai trebuie sa asteptam mare lucru de la altii si nici dinafara noastra, in general.

Nimic nu ne desparte mai profund de fericire decit viata de petreceri zgomotoase si sofisticate, pe care englezii o numesc “high life”.

In tinerete, cind oamenii sint in deplinatatea fortelor fizice si sexuale vointa este pe deplin satisfacuta. Mai tirziu iti ramine numai forta intelectuala; in lipsa ei, mizeria e mare.

Vointa este fara de sfîrsit, dar pierzindu-se interesul, ea trebuie stimulata prin excitarea unor pasiuni artificiale: sportul, vinatoarea, cursele, muzica, poezia, filozofia.

Vointa omului se manifesta prin: forta de reproducere, nervozitatea si sensibilitatea.

Fortei sexuale (reproductive) ii corespund: bautura, hrana buna, siesta si somnul.

Nervozitatea are drept corespondent placerea de a calatori, dansul, calaria, artele razboinice.

Sensibilitatea se regaseste in poezie, muzica, inventii sau filozofie.

Aceasta din urma expresie a vointei ne fereste de plictiseala si de efectele ei: anturajul dubios, risipa etc.

Filozofia mea nu mi-a adus nici un cistig dar m-a ferit de multe rele.

In tinerete, am citit urmatoarea fraza: “cel ce ride mult e fericit, iar acela care plinge este nefericit”. Observatia este cel putin neroada, dar cuprinde atita adevar, incit n-am putut s-o uit.

Ori de cite ori veselie ne bate la usa, trebuie sa-i deschidem si ferestrele, fara a mai cumpani daca sintem indreptatiti s-o primim sau sa fim multumiti, sau daca ne scoate din meditatiile profunde, ocupatiile serioase. Veselia vine intotdeauna la timp.

Veselia este moneda sunatoare a fericirii, cistigul nostru imediat.

Nimic nu contribuie mai putin la veselie ca averea. Oamenii mari sau bogati sint vesnic ingrijorati. Oamenii modesti, meseriasii sau tarani, au mai adesea fete multumite si placute.

Ar trebui, prin urmare, sa pastram cu grija aceasta floare a sanatatii si echilibrului numita veselie. Pentru aceasta trebuie sa evitam excesele, emotiile violente, desfriul, certurile. O viata igienica, doua ore petrecute in aer liber ne vor readuce placerea de a trai.

Preponderenta anormala a sensibilitatii produce adesea o dispozitie inegala dupa o stare euforica, urmind adevarate prabusiri melancolice.

Aristotel a observat, cu drept cuvint, ca toti oamenii ilustri sint melancolici, geniul fiind adesea dublat de o mare sensibilitate.

Shakespeare a descris aceasta mare divizare a temperamentului in general, intr-un mod foarte placut:

“Natura se amuza citeodata formind combinatii caraghioase. Sint unii care-ntr-una casca ochii la nimicuri si rid ca papagalii in fata unui simplu cintaret din cimpoi; iar altii au o infatisare asa de posomorita, incit nici macar n-ar suride auzind o gluma buna. Nu s-a spus adesea ca, in fond, spiritul cel mai limitat este cel mai fericit?”

Orice ar fi, nimeni nu-l va invidia pentru aceasta fericire. Nu vreau sa trag concluzii pripite intru solutionarea definitiva a acestei controversse, cu atit mai mult cu cit insusi Sofocle emite doua pareri diametral opuse:

“Stiinta este masura completa a fericirii”.

“Nu inteptul isi petrece viata in modul cel mai placut”.

Filozofii Vechiului Testament nu se mai inteleg intre ei; Isus, fiul lui Sirah, a zis: “Viata nebunului este mai rea decit moartea”. Ecleziasul obiecteaza: “Unde e multa stiinta sint si multe dureri”.

Deocamdata, tin sa mentionez aici ceea ce se intelege in particular printr-un cuvint propriu limbii germane: “Philister” (negustor, burghez).

Este tocmai omul care, prin masura strimta, strict limitata a fortelor sale intelectuale “n-are nevoie de spirit”.

Acesta expresie apartine vietii studentesti si a fost intrebuintata mai tirziu intr-o acceptiune mai larga, analoga intelesului sau primitiv, caracterizind spiritul prozaic, lipsit de imaginatie. Privind la modul superior lucrurile, s-ar putea spune ca filistinii sint oameni in permanenta ocupati de o realitate care nu exista.

*
* *

Placerea adevarata este direct legata de necesitate. Nici o aspiratie de a cistiga adevaruri sau o judecata corecta asupra acestor doua notiuni nu insuflteste existenta filistinului.

Cind moda sau alte constringeri le impun aceste placeri, se achita de ele cit mai repede cu putinta, ca un ocnas de munca lui. Singurele placeri pentru el sint strict senzuale, din care gusta din plin. Mincarea buna, vinurile alese – iata scopul suprem al existentei; sa-si procure tot ce contribuie la binele sau material este tinta vietii sale.

Seriozitatea rece, lipsita de sens este proprie filistinului si-l caracterizeaza. Nimic nu-l inveseleste, nimic nu-l misca, nu-l intereseaza nimic. Odata sfirsite placerile materiale, societatea filistinilor devine curind plictisitoare. Pina si jocul de carti devine monoton.

Ii ramin filistinului placerile vanitatii: goana dupa bogatii, influenta, putere politica, avantajele decurgind din toate acestea si menite sa stirneasca invidia confratilor sint singura lumina la care se dezmoarteste.

*
* *

Cea mai firava neliniste produsa de oameni sau lucruri, rumegata constant, poate sa se mareasca monstruos. Lucrurile neplacute trebuie judecate la rece, prozaic, fara incarcatura emotionala pe care o produc.

Dimpotriva, marile facultati intelectuale, temperamentul, ca o conditie a perceptiilor ce le insotesc, suscita darul de a insoti durerea. Ecclesiastul are de doua ori dreptate cind afirma ca "Viata nebunului e mai rea decit moartea" si "Unde este multa intelepciune, este multa durere".

*
* *

Este greu, daca nu chiar imposibil, sa determini limita rationala a dorintelor noastre de inavutire. Multumirea fiecaruia deriva din raportul dintre avutie si dorinta de a avea. Avutia, in ea insasi, este tot atit de lipsita de sens, ca si impartitorul unei fractii ordinare fara de impartit.

A micsora pretentiile raportindu-le la mijloace este cel mai sigur drum pentru a evita nefericirea.

Discrepanta dintre proiectele mari si modalitatea de realizare a acestora duce adesea la o deviatie de la normal.

Presupunind ca atit proiectele, cit si mijloacele de realizare sint la indemina celui care le concepe, el va trebui sa ia in calcul factorul timp, intimplarea, uzura fizica si morala, nu numai a proiectului, dar si a realizatorului.

Uneori, o singura viata nu-i de ajuns pentru un proiect; el va fi dus mai departe sau ingropat de urmasi, odata cu creatorul sau, care oricum nu se poate bucura de un lucru neterminat.

Apoi, piedicile de tot felul, chiar daca nu-l descumpanesc pe cel care de dragul scopului reuseste sa le infringa, acestea ajung sa-l uzeze in timp, micsorindu-i rezistenta nervoasa.

Mai intervine timpul, cu schimbarile sale. De aceea, un lucru odata realizat poate aparea ca inutil.

Concluzia? Bogatia cistigata cu atitea greutati si pericole este lasata altora sa se bucure de ea.

Caci avutia este ca apa sarata: cu cit bei cu-atit ti-e mai este. La fel este si gloria.

*
* *

O imputare frecventa adusa oamenilor este ca-si indreapta dorintele spre cistigul banesc. Este firesc, aproape de neinlaturat, sa iubesti aceasta nestatornica putere, care poate in orice moment sa ia forma dorintelor si nevoilor noastre.

Alimentele nu au pret decit in ochii flamindului; medicamentele sint pentru bonav ca apa vie, o blana e buna iarna, iar o femeie cit esti tinar. Toate acestea sint bunuri relative. Numai banii sint un bun absolut, pentru ca prin intermediul lor iti poti procura oricare din aceste bunuri.

Banii de care dispune cineva trebuie sa fie un scut impotriva unor posibile neajunsuri, nu o inlesnire si cu atit mai putin o obligatie.

Se stie ca cei care-s legati de mizerie se tem mai putin de ea si sint in mod paradoxal mai risipitori decit cei care cunosc saracia din auzite.

S-ar putea crede ca nevoia nu este atit de teribila pe cit se pare. Adevarul este ca pentru omul nascut bogat averea e tot atit de necesara ca aerul, caci el nu stie sa traiasca altfel. Pentru omul sarac, saracia este conditia sa naturala.

*
* *

Pastrati averea strinsa sau dobindita, caci este un avantaj nepretuit, fie si numai pentru a trai usor, independent, fara nevoia de a munci.

Aceasta singura favoare a sortii face din noi, oameni nascuti liberi, stapini pe puterile si pe timpul nostru, indreptatiti sa exclamam: "Ziua este a mea".

Pentru individul cu o origine obscura, dar cu oarecare talent, a fi sarac este un avantaj, o recomandare reala menita sa-l faca util in serviciul public sau privat, caci fiecare tine sa se puna in evidenta prin inferioritatea aproapelui sau.

Numai omul sarac se inchina mult si des, incovoiindu-si spinarea in fata semenului sau. Numai saracia il face sa admire ineptiile, sa laude erorile superiorilor sai. Astfel, cu drept cuvint a zis Goethe: "Nimeni sa nu se plinga de injosire, caci ea e puterea".

*
* *

Pretul onoarei este relativ. Caci opinia altora nu poate avea valoare decit raportata la noi.

Precum intr-un stat civilizat datoram siguranta si dreptul de proprietate numai societatii, avem nevoie de altii in tot ceea ce intreprindem, avem nevoie de increderea partenerului pentru a incheia o afacere, tot astfel parerea altora despre noi are un pret mare, dar care se manifesta indirect.

Onoarea noastra nu este cunoscuta decit in lumea in care traim; numai gloria ajunge inaintea noastra, surprinzator de repede.

Fiecare poate pretinde onoare, dar numai exceptiile isi merita gloria, renumele, caci gloria se cistiga prin actiuni deosebite. Drumurile spre glorie sint doua: calea sufletului sau a mintii. Faptele nobile sint savirsite cu inima, in timp ce marile creatii ale omenirii se saviresc cu capul. Fiecare dintre cele doua drumuri are avantajele si inconvenientele sale. Principala diferenta este ca faptele lasa in urma lor amintiri care, neconsemnate istoric sau artistic se sting in timp si sint date uitarii. Dimpotriva, opera odata creata, exista prin ea insasi devenind nemuritoare.

De la Alexandru cel Mare ne-a ramas numai numele, in ce Platon si Aristotel, Homer si Horatiu sint inca prezenti, traiesc si lucreaza prin operele lor.

Gloria adevarata se maturizeaza in timp, pe nesimtite, ca un stejar, iesind incet din saminta sa. Gloria efemera seamana cu iarba, care intr-un an creste si moare. Gloria falsa este buruiana iesind iute din pamint, dar care tot atit de repede e smulsa pentru a lasa locul curat.

Cu cit un om apartine mai mult posteritatii, cu atit el este mai strain secolului in care a trait. Omul incoronat de adevarata glorie apartine umanitatii si nu poate fi vopsit in culoarea locala. De aceea, se poate intimpla ca el sa traiasca ignorat de contemporanii sai.

Prezentul ii stimeaza mai mult pe cei aserviti scopurilor sale imediate, omul epocii sale traieste si moare odata cu ea.

Istoria literaturii si a artelor abunda in exemple ale unor ilustri creatori ignorati sau incorect receptati de contemporanii lor, lipsiti de o viziune superioara, de ansamblu a creatiei artistice.

Toate acestea se sprijina, la o ultima analiza, pe faptul ca fiecare nu poate intelege si respecta decit ceea ce-i permite inteligenta sa.

*
* *

In timp ce onoarea gaseste intotdeauna jucatori corecti, fiind presupusa fiecaruia pe credit, gloria lupta permanent cu invidia, laurii fiind distribuiti de un tribunal putin favorabil.

Onoarea putem si voim s-o impartasim cu fiecare; gloria este impovaratoare pentru cel ce-a cistigat-o si, in acelasi timp, se micsoreaza in clipa in care vrei s-o impartii cu cineva.

Gloria este un fel de onoare conceputa diferit de ceea ce se intelege in mod curent prin aceasta notiune, de care grecii, romanii, indienii, chinezii sau arabii nici macar nu aveau idei. Gloria a luat nastere in Evul Mediu, fiind raspindita numai in Europa crestina, intr-o mica fractiune a populatiei numita inalta societate.

Acesta este onoarea cavalerieasca sau punctul de onoare.

Punctul de onoare nu e deloc un principiu original si nascut din natura omeneasca.

Este, bineinteles, un copil al acelei epoci, in care pumnii erau folositi mai des decit mintea si-n care preotii inlantuisera ratiunea.

De altfel, se lasa lui Dumnezeu nu numai grija vietii, ci si aceea de a judeca. De aceea, judecatile mai dificile erau hotarite prin judecata lui Dumnezeu, care consta in lupte nu numai intre cavaleri, dar chiar si intre burghezi.

Puterea fizica si indeminarea, adica natura animala, erau asezate pe scaunul judecatorului si ele hotarau asupra a ceea ce e drept sau nedrept.

Se mai afla si azi oameni care traiesc dupa acest principiu al onoarei si care nu sint in general cei mai instruiti sau rationali.

*
* *

O bucurie debordanta si o durere prea violenta se intilnesc, in general, in aceeasi persoana, caci amindoua se conditioneaza mutual si sint cauzate de o mare voiciune a spiritului. Amindoua starile sint produse nu numai de prezent, dar chiar si de anticiparea viitorului.

Fondul oricarei bucurii sau dureri exagerate este o grerseala sau o nebunie. Prin urmare, aceste doua exaltari ale sentimentului pot fi inlaturate prin gindire.

Starea de euforie se sprijina pe iluzia de a fi gasit in viata ceva ce nu se intilneste de obicei; adica satisfacerea durabila a dorintelor tulburatoare si mereu renascinde.

*
* *

Este greu si chiar imposibil sa determini marginile dorintelor noastre rationale sub raportul posesiunii. Caci multumirea oricaruia consta in raportul dintre pretentii si posesie: de aceea, posesia privita singura nu are nici o importanta.

Bunurile pe care un om nu si le-a dorit niciodata sa le posede nu-i cauzeaza privatiuni si fara ele este cu desavirsire satisfacut; pe cind un altul, care are de o suta de ori mai mult decit el, se simte nefericit pentru ca-i lipseste ceva ce-ar dori sa obtina.

Fiecare om are, sub raportul acesta, un orizont diferit de acela pe care ar putea sa-l atinga: pretentiile sale sint in raport cu posibilitatile si orizontul sau. Cind i se prezinta un scop personal si poate fi sigur ca-si va atinge acest scop, omul se simte fericit si, dimpotriva, este nefericit cind greutatile il impiedica sa-si atinga scopul. De aceea, averea bogatului nu-l linisteste pe cel sarac si tot ceea ce posedea bogatul nu-l mingeie atunci cind scopul pentru care lupta nu este realizat.

*
* *

Cind se simte ca ultimul scop pe care oamenii il urmaresc fara preget intreaga viata cu eforturi de neinchipuit, cu pericole si greutati, este de a se ridica in ochii celui alt; cind se observa ca nu numai functiile, titlurile si decoratiile, chiar si averea, stiinta, arta vor fi dorite in principal pentru a obtine respectul si consideratiunea celorlalti, toate acestea arata din nefericire cita exagerare nebuna ne caracterizeaza.

A da prea multa importanta parerii altuia este o greseala comuna, care isi are originea fie in natura umana, fie in relatiile omului cu civilizatia si societatea din care face parte. Oricum, ea exercita asupra tuturor actiunilor noastre o influenta preponderenta si contrarie fericirii noastre. Spaima, dependentă permanentă față de părerea semenilor, îi împinge pe oameni la gesturi necugetate, sacrificindu-și pentru gloria viitoare odihna, sănătatea și chiar viața.

Acesta nebunie prezinta, de altfel, un mijloc eficace in mina celor care vor sa conduca, merit sa-i faca pe cei condusi sa mearga inainte, chiar daca nu le e pe plac.

*
* *

Onoarea este in mod obiectiv opinia altora asupra valorii noastre si subiectiv o teama fata de acesta judecata.

In ultima instanta, are adesea un efect binefacator, cu toate ca nu este intru totul moral.

Onoarea are in unele cazuri un caracter negativ, contrar renumelui care are un caracter pozitiv.

Subiectul care "are onoare" poate fi din punct de vedere social si nu numai un oarecare, adica un tip banal. Renumele afirma fara exceptie ca subiectul sau este unic. Prin urmare, renumele trebuie sa fie mai intii capatat. Onoarea, dimpotriva, trebuie pastrata. Prin urmare, lipsa de renume, obscuritatea este o stare negativa; lipsa de onoare,insa, este o rusine, o stare pozitiva.

*
* *

De asemenea, precum pisica toarce cind o mingii, omului i se citeste pe fata o dulce multumire cind este laudat.

Contribuie foarte mult la fericirea noastra corectitudinea judecatii sau a formularii care se aplica atunci cind parerea noastra asupra a ceea ce reprezentam pentru noi insine (ce este individul in sine si pentru sine) coincide cu ceea ce sintem pentru altii.

Ceea ce reprezentam cuprinde: gradul, onoarea, gloria. In acesta intreita grija corespund trei feluri de nebunii: vanitatea, orgoliul si ambitia.

Rangul nu este decit un bilet de ordine tras asupra opinei publice: toata valoarea lui consta in creditul debitorului.

*
* *

Decoratiile au si ele utilitatea lor. Mai multe merite ar trece neobservate de public, de aceea nu este rau sa le subliniezi cu o stea sau o

cruce. Cu atit mai mult cu cit publicul are ochi, urechi, chiar putin spirit, dar uita repede.

Toate actele noastre sint sub supravegherea opiniei publice, care nu iarta nimic, nici chiar o prima greseala de tinerete si o priveste ca pe o pata de nesters.

Morala nu este decit necesitatea recunoscuta a unui renume bun sau al onoarei necesare pentru ca cineva sa-si poata face drum in societate.

Pentru foarte multi probitatea si onoarea nu sint decit fatada la adapostul careia isi desfasoara in siguranta actiunile ilicite.

“Onoarea burgheza” este respectul drepturilor tuturor si presupune ignorarea totala a mijloacelor nelegale.

“Onoarea functiei” presupune ca un om investit cu o functie are toate calitatile cerute spre a o indeplini si cere sa se achite punctual si corect de datoriile inerente sarcinii sale.

“Onoarea sexuala” inseamna, pentru femeie, obligatia de a respecta contractul matrimonial, atunci cind exista, sau de a ramine fidela partenerului ei. Pentru barbat inseamna crearea sigurantei conjugale pentru sotie, cind este insurat. Precum si o anumita corectitudine fata de o eventuala partenera.

“Onoarea cavalerieasca” sau punctul de onoare, in sfirsit, depinde, pentru barbat, nu de ceea ce face, ci de ceea ce i se face. A fi insultat devine o rusine si insulta o isprava.

A raspunde la o palma cu moartea este cea mai revoltatoare absurditate. Sa imitam, dar, exemplul lui Cato care, primind o palma, n-a dat-o inapoi, n-a cerut dreptate, nici n-a iertat-o: a tagaduit-o.

*
* *

Gloria se naste din actele unui suflet mare sau din operele unui spirit mare. Cu cit gloria vine mai tirziu, cu atit este mai durabila.

“In societate sint oameni celebri si altii, care merita sa fie celebri” a spus Lessing. Gloria nu este deci intimplare. Esentialul este sa fii mereu demn de ea.

A ridica un monument unui om, fiind inca in viata, este ca si cum ar declara ca se teme de posteritate.

*
* *

Acela care doreste sa traiasca printre oameni nu trebuie sa indeparteze pe nimeni, oricit de ciudat sau rau. Cel mai intelept lucru este sa-ti spui: “Nu-l voi schimba, dar vreau sa-l folosesc”.

Interesul calauzeste toate legaturile noastre. Un om urmarit de dusmanii sai, zdrobit de oboseala, intreaba un negustor ambulant drumul pe care ar putea sa scape de ei. Negustorul i-l arata, apoi adauga: “Nu-ti trebuie nimic? Poate cumperi ceva”.

Politetea este ruda cu diplomatia, nepolitetea este o prostie. A-ti face dusmani cu orice pret inseamna sa-ti dai foc acoperisului.

Pentru a intra in lume este necesara foarte multa rabdare si ingaduinta: una fereste de accidente, cealalta de certuri si invidie.

Sa ne abtinem sa criticam, fie chiar cu buna intentie, caci a rani pe cineva este usor, a-l indrepta este imposibil.

In opozitie, pentru a deveni blind nu-ti ramine decit sa-ti amintesti de propriile tale schimbari in modul de a judeca: “Tot asa am gindit oare si odinioara?”.

Comportamentul oamenilor este adesea infantil, rasfatat; deci nu trebuie sa fim nici prea indulgenti, nici ingaduatori cu nimeni.

*
* *

Iti pierzi mai usor un prieten dindu-i bani decit daca nu-i dai. Acela care nu-l recunoaste pe drac decit dupa coarnele sale, ori pe nebun dupa clopotei, va fi adesea sub biciul lor.

Oamenii sint ca luna si cocosatii: nu-si arata decit o fata; ei au darul innascut de a-si folosi fizionomia ca pe o masca, exprimind ceea ce le este util in acel moment.

*
* *

A ierta, a uita inseamna a arunca pe fereastră o experienta capatata cu mare stradanie.

Precum cineva poarta greutatea propriului corp, fara a o simti sau fara a-i fi straina, tot astfel nu ne deranjeaza copiii nostri, ci numai ai altora. De aceea, fiecare are in aproapele sau o oglinda, in care-si vede propriile

defecte, greseli, vicii, obiceiuri rele. Reactia este aceea a ciinelui care privindu-se in oglinda latra nestiind ca-si atentioneaza propria sa imagine.

*
* *

Prin viclenie, minciuna, disimulare, oamenii nu fac decit sa se insele pe ei insisi.

Intrebuintam adesea biletul de hirtie in locul monedei autentice. Demonstratiile exterioare si gesturile mimice sint moneda fara valoare, folosita in locul adevaratei stime si prietenii. Pe de alta parte, cineva ar putea sa se intrebe daca exista persoane demne de sentimente adevarate. Prietenia sincera presupune un interes cu totul obiectiv util fericirii prietenului, prietenul la rindul sau conformindu-se. Prietenia presupune reciprocitate.

*
* *

Pe lumea acesta sint legaturi care se sprijina inca pe motive egoiste, dar care, printr-un graunte de iubire adevarata, sint transformate si poarta cu oarecare justete numele de prietenie.

Ele nu sint, prin urmare, mai presus de legaturile obisnuite, care sint in general de asa natura ca nu le-am mai adresa nici un cuvint cunostintelor noastre, daca le-am auzi vorbind de noi in lipsa.

Prietenii se numesc sinceri; dusmanii sint sinceri. De aceea, pentru a ne cunoaste pe noi insine, ar trebui sa intrebuintam parerea lor ca pe o doctorie amara, dar utila.

*
* *

Perfectiunea este ruda cu imperfectiunea, in care ameninta sa se schimbe. Pe de alta parte, fiecare defect are ruda o calitate. De aceea, confundam adesea la o persoana calitatile cu defectele sau invers. Prudentul trece drept las, economul pare avar, mincinosul pare sincer, risipitorul e libertin, timidul pare a se prezenta cu o nobila incredere in sine insusi etc.

*
* *

Oamenii care posedă calități cu adevărat remarcabile, stralucite, nu se sfiesc să-și marturisească greselile lor, mai ales când sunt raportate tocmai la calitățile recunoscute, conform expresiei lui George Sand: “Fiecare are defectele virtuților sale”.

Dimpotriwa, sînt persoane cumsecade, de caracter, carora nu li se poate imputa nimic, care nu gresesc niciodată, iar dacă gresesc își ascund cu grija greșeala, neadmitînd vreo aluzie la ea; acesta pentru că tot meritul lor constă în suficiente, în strădania lor de a nu greși, meritul lor fiind lesne diminuat cu fiecare greșeală făcută. Singura lor virtute, singurul lor crez este de a nu greși.

Fiecare față omenească este o hieroglifa care merită să fie descifrată și al cărei alfabet îl purtăm în noi înșine. Fizionomia spune mai mult decît vorbele. Ea este rezumatul a tot ceea ce gura nu pronunță, litera inițială a tot ceea ce va urma în gîndirea și în acțiunile persoanei respective.

Cuvîntul este instrumentul și reprezentarea gîndirii omului, chipul reproduce subconstientul său.

De aceea, merită să-i observăm pe cei din apropierea noastră, chiar dacă nu avem ce să le spunem.

Dacă fiecare om merită atenție pentru că exprimă o gîndire diferită de natură sa, cu atît mai mult bunătatea merită să fie contemplată, căci ea traduce în modul cel mai general și mai înalt reflectarea naturii asupra operei! De aceea, ea subjugă atît de puternic privirea noastră.

Frumusețea este o noemă generală a naturii; individul nu este decît un corolar al ideii.

Tacit admitem că fiecare este ceea ce pare și e drept să fie așa. Dificultatea constă în a-i determina pe semenii noștri să fie ceea ce par a fi; aici este momentul în care și cel mai exersat greșește. Aceasta nu pentru că chipul minte, cum zice Figaro, ci pentru că noi nu știm ce spune.

Este o adevărată artă să descifrezi fizionomia cuiva, iar principiile acestei arte nu se învață în abstract.

Prima condiție este observația obiectivă și aceasta nu-i ușoară. Cea mai mică urmă de antipatie sau simpatie, de ură sau speranță sau simplă influență personală se interpune, modificînd observația obiectivă.

Sunetul unei limbi nu izbește decît pe acela care n-o înțelege, sensul comunicării acoperînd senzația auditivă propriu-zisă. De aceea, figura unui om nu-l poate socă decît pe acela care nu-l cunoaște.

De aceea, prima vedere ne da cea mai curata impresie obiectiva si prima conditie in a o descifra.

Infatisarea cuiva ne afecteaza la prima vedere, ca mirosul cind intram undeva, ca gustul atunci cind bem sau mincam.

Daca e adevarat ca Socrate a zis intr-o zi unui tinar care-i era prezentat spre a-l examina: “Vorbeste, ca sa te vad”, este de la sine inteles ca acesta nu se aplica numai la sunet. Voia sa-i vada ochii animindu-i-se, pasiunea expresiei dindu-i adevarata imagine a omului, precum si capacitatile sale intelectuale descoperindu-se in miscarile lui. Dar s-ar putea obiecta usor: intii ca insusirile morale sint prea ascunse pentru a se descoperi atit de usor; al doilea, ca in focul discutiei, dezvoltarea fizionomiei exercita asupra noastra o influenta autentica, menita sa ni-l apropie pe cel care vorbeste, dar care tulbura propria noastra facultate de a cunoastere si reprezentare. Deci, s-ar putea spune mai corect: “Nu vorbi, ca sa te vad”.

Pentru a prinde adevarata si temeinica fizionomie a unui om, trebuie sa-l observam cind e singur, cu el insusi. Orice societate, orice convorbire ii arunca un reflex strain, in genere, in avantajul sau; actiunea din jurul sau il ridica peste nivelul sau.

Acelasi om, privit in singuratate, adincit in gindurile sale, coplesit de propriile sale sentimente si senzatii, iti va arata adevarata sa infatisare, ceea ce simte si ceea ce este.

Cea mai spirituala si mai inteleapta dintre natiunile europene a dictat o datorie de politete ca niciodata sa nu fie intrerupti arbitrii: aceasta se numeste “a unsprezecea porunca”. Zgomotul este cea mai neplacuta intrerupere.

Chiar un zgomot moderat, dar continuu, ma tulbura adesea inainte sa-l aud constient si simt un fel de greutate in gindire. E ca si cum mi-ar fi impiedicate picioarele fara sa bag de seama.

*

* *

Mai ales cind este bogat, prostia il degradeaza pe om. Nevoile si saracia il string in chingi pe cel lipsit de mijloace; serviciile sale inlocuiesc stiinta si ii ocupa toata ziua. Dar bogatii care sint prosti se aseamana cu o turma care nu traiesete decit dupa toanele ei.

*
* *

Cind citim, autorul cugeta pentru noi. Reincepem mersul interior al spiritului sau, ca scolarul care deseneaza cu creionul pentru a invata sa scrie semnele pe care invatatorul le-a facut pe tabla.

De aici vine teribila usurare pe care ne-o da lectura, cind intrerupe firul propriilor noastre cugetari; mintea noastra este atunci ca o piata publica, in care se aduna ideile straine.

Acela care citeste toata ziua si nu se odihneste decit prin nemiscare, pierde incetul cu incetul facultatea de a gindi prin sine insusi ca un om care calareste mereu si uita sa mai mearga.

Acesta este cazul multor invatati, pe care cititul i-a prostit de-a dreptul.

Herodot povesteste ca Xerxes a plins dezastrul armatei sale innecate, observind, in acelasi timp, ca peste o suta de ani nici unul din oamenii sai n-ar mai fi trait. Cine ar putea oare sa nu plinga la vederea unor voluminoase cataloage in care toate cartile, in zece ani, vor fi moarte si uitate?

*
* *

Politia sanitara ar trebui sa fixeze, in interesul sanatatii ochilor nostri, un minimum al dimensiunii literelor de tipar. Giuvaergii venetieni povesteau ca toti acei care lucreaza faimoasele lantisoare de Venetia orbesc in mai putin de treizeci de ani.

*
* *

Cu cit un om este mai capabil si mai serios, cu atit are simtul umorului mai dezvoltat. Oamenii care inasa rid sau zimbesc, indiferent daca e cazul sau nu, ori sint saraci cu duhul, ori sint meschini moral si intelectual; de aceea, felul in care ride cineva, motivul pentru care ride sint caracteristice fiecarui individ in parte.

In ceea ce priveste fericirea sau nefericirea noastra, trebuie sa ne stapinim fantezia; sa nu facem planuri mari pentru ca nerealizarea sau distrugerea lor ne costa scump. De asemenea, sa ne ferim inima de reprezentarile nefericite, dar neintimplate inca ale imaginatie.

Pentru a ne stapini inchipuirea este necesar s-o impiedicam sa ne reaminteasca si sa ne zugraveasca nedreptatea, stricaciunea, pierderile, injuriile, umilintele, mortificatiile suferite cindva. Caci prin aceasta sint excitata ura si reaua vointa adormite cindva, sufletul nostru pierzindu-si astfel curatenia.

*
* *

Daca un om arata prin purtarea lui ca sensul dreptatii ii este strain, nu-i incredinta o letcaie fara garantiile potrivite.

Trebuie rupta orice prietenie cu asa-zisii amici buni care, pentru un fleac, se arata rai si vulgari. Prin aceasta se evita situatii neplacute pentru viitor.

Fa tot astfel si cu servitorii. E de preferat sa te descurci singur, decit sa te inconjori de tradatori.

Ne purtam defectele cum ne purtam corpul: fara sa le simtim. Sa ne ferim de orice prefacatorie, caci izvorul ei este totdeauna in firca; apoi, disimularea presupune inselatorie si implica, mai devreme sau mai tirziu, o dezaprobare a gestului in sine si asta pentru ca cineva doreste sa para ceea ce nu este.

*
* *

Cel ce vrea sa traiasca printre oameni nu trebuie sa condamne o individualitate, chiar rea, mizerabila sau ridicola fiindca este creata de natura. Asadar, sa le perceapa ca atare, ca pe ceva necesar, neschimbator, care, ca urmare a unui principiu etern si metafizic trebuie sa fie asa; in cazul cel mai rau sa cugete ca trebuie sa existe si astfel de creaturi. Ignorind aceste aspecte, devii nedrept si-ti faci dusmani.

Caci nimeni nu poate sa-si schimbe radical personalitatea, caracterul, etica sa, forta sa spirituala, temperamentul, fizionomia. Daca vom condamna un om in totalitate nu-i ramine altceva de facut decit sa ne combata, la rindul sau, pina la moarte; caci ii suspendam dreptul la existenta proprie, obligindu-l, in acelasi timp, sa devina altceva decit este in mod invariabil.

De aceea, pentru a trai printre oameni trebuie sa respectam individualitatea fiecaruia, oricare ar fi si trebuie sa ne gindim sa-l utilizam dupa posibilitatile si inclinatiile sale, fara sa speram vreo schimbare si fara sa condamnăm. Acesta este adevaratul sens al proverbului “sa traiesc lasind

si pe altii sa traiasca”. Sarcina nu este deloc usoara, pe cit este dreapta; prin urmare, acela care respecta personalitatea semenului sau se poate socoti fericit.

*
* *

Politetea inseamna indeminare, nepolitetea este sinonima cu prostia. Nu fiti economi cu politetea. Vetii dovedi astfel o mare lipsa de intelegiune. Dar acela care impinge politetea pina la a-si sacrifica propriile sale interese reale plateste prea scump pentru o recunostinta sau eventual un serviciu modest.

AMORUL

INSTINCTUL GENERATOR

*Despre amor: obiectul sau, efectele si cauzele sale aparente –
Importanta si seriozitatea pasiunii amoroase – Iluzia individului si triumful
speciei*

Dragostea este, ca instinctul vital, cel mai puternic dintre toate resorturile. Deci, daca s-ar gindi cineva ca dragostea absoarbe, fara incetare, vlaga tineretii, ca este scopul suprem aproape al oricarui efort omenesc aducind dezordinea in afacerile cele mai serioase, ca incurca cele mai mari spirite, ca arunca desertaciunile sale printre incurcaturile diplomatice si lucrarile academice, ca strecoara biletele dulci in mapele ministrilor si florii uscate in mapele filozofilor, ca rupe relatii pretioase, sfarima legaturi ce pareau de nezdruccinat, isi face victime din viata, sanatate, bogatie, rang, fericire, ca face din omul cinstit un desfrinat si din prieten tradator, dragostea raufacatorului care se straduiește sa rastoarne, sa incurce, sa distruga tot, atunci acel cineva ar fi gata sa strige: Pentru ce atita zgomot si efort, atitea necazuri si suferinte?

Este vorba, fireste, de un lucru cit se poate de simplu: fiecare face ce doreste sa-si aiba in barca lui.

Pentru ginditorul serios insa adevarul este altul. Caci importanta chestiunii este pe masura goanei furioase ce se desfasoara in acest scop.

Ce este omul?

Vointa care aspira sa traiasca intr-o fiinta noua si deosebita.

Dragostea este viclesugul intrebuinat de natura pentru a-si atinge scopul, care nu este, in realitate, decit crearea unei fiinte noi, determinata in esenta sa.

Proba?

Iat-o. Amorul platonice este o prostie, caci amorul nu se multumeste nici chiar cu un sentiment reciproc – ceea ce doreste, ce cauta, ce pretinde este posedarea insasi, este a simti fiinta iubita, dorita, in puterea sa vitala, barbateasca, sa simta posedind in toata plenitudinea, cu toata forta simturilor dezlantuite prin placere.

Scopul unic, adevarat, scopul real al oricarei uniri din dragoste este procreatia, nasterea unui copil, cu toate ca indragostitii nici nu viseaza cit de tradatoare este natura cu ei, aruncind peste actul propriu-zis cel mai stralucitor si mai minunat val.

Placerea, voluptatea posedarii reciproce nu este decit o cursa. Natura umple golurile cu indivizi noi. Examinati doua fiinte care cauta sa-si satisfaca acest instinct imperios numit dragoste. In privirile lor, incarcate de dorinte, se vede cuprinzindu-se viata unei fiinte noi; in impreunarea sexuala, dupa care tinjesc, este contopirea a doua fiinte intr-una singura. Acest al treilea individ, pe care-l vad creat din stringerea lor in brate si in mijlocul voluptoaselor lor placeri, va recrea in el calitatile ereditare ale parintilor, care astfel vor supravietui.

Dragostea nu este asadar decit vointa de supravietuire a speciei, necesitatea de perpetuare in dauna iluziilor si bucuriilor efemere pe care omul le simte.

Oare exista vreun indragostit care, dupa ce si-a satisfacut pasiunea, sa nu simta ca vraja s-a risipit? Numai specia a profitat din impreunarea amoroasa a doua fiinte; individul nici macar nu realizeaza cine pierde si cine cistiga. Impins de geniul speciei, isi impune toate sacrificiile fara macar sa banuiasca scopul adevarat al dragostei, faptul ca adesea este total diferit de aspiratiile sale.

Animalele sint, de asemenea, inselate de aceasta mistificare a naturii care, inventind placerea, le face sa creada ca lucreaza pentru satisfactia individuala. In realitate, numai perpetuarea speciei conteaza.

Ceea ce probeaza faptul ca dragostea se reduce la un instinct de reproducere a speciei este ca barbatul, prin natura sa, este inclinat spre instabilitate, in timp ce femeia este obligata, macar un timp, sa ramina fidela.

Barbatul este poligam. Numarul popoarelor poligame este de patru ori mai mare decit numarul popoarelor monogame. Scopul naturii, indreptat spre mentinerea speciei, impinge barbatul sa caute mai multe femei. El poate cu usurinta sa insaminteze o suta de copii pe an daca are atitea femei la dispozitie.

*

* *

Care sint femeile pe care dorim sa le posedam?

Acelea care sint tinere, vitale, sanatoase, avind virsta cuprinsa intre 18 si 30 de ani. O femeie batrina, incapabila de a mai avea copii, nu mai are farmec, nu mai atrage. Instinctul ascuns care ne conduce se vadeste in intentia de a avea copii. Apoi, vedeti fata sau femeia care, dupa calendarul ei, cind natura o face fecunda cauta un barbat. Reciproc, atractia noastra scade in ochii sexului frumos dupa perioada proprie germinatiei sau cind conceperea este mai mult sau mai putin departata.

*
* *

Daca vitalitatea si sanatatea femeii ne atrag in egala masura din teama de a nu procrea o fiinta slaba si bolnavicioasa, scheletul care este fundamental modelul speciei reprezinta pentru noi un motiv puternic de atractie sau de respingere. O talie care se abate de la proportie nu poate fi despagubita de un obraz frumos. Un corp frumos, mladios si drept, cu picioare mici, ne incinta. Insa Biblia spune despre picioarele frumoase ale unei femei ca sint ca niste coloane de aur pe socluri de argint. Dam, de asemenea, mare importanta dorintelor care servesc nutritia si sint ereditare. Mai cautam iarasi rotunjimea carnurilor, frumusetea plastica pentru ca acestea promit fatului o nutritie corecta si indestulatoare. Sinii bine reprezentati produc asupra barbatului un adevarat farmec pentru ca, aflindu-se in raport direct cu organele genitale feminine, sinii puternici sint ca niste rezervoare asteptind gurita fatului.

Femeia prea grasa, femeile-colos ne displac pentru ca starea lor morbida arata o atrofiere a uterului si este un semn sigur de sterilitate.

Regularitatea si frumusetea fetei ramin la urma. Se cauta un nas bine facut, caci natura lucreaza la vedere pentru conservarea tipului speciei. Ne place o gura mica, opusa unui bot de animal. Ochii frumosi, o frunte frumoasa, barbia proeminenta sint, de asemenea, elemente atragatoare.

Din partea lor, femeile prefera barbatii intre 30 si 35 de ani fata de tinerii care reprezinta totusi eleganta si frumusetea masculina. Caci nu gustul conduce vointa femeii ci instinctul care recunoaste, in acesta virsta, apogeul fortei virile si generatoare.

*
* *

Femeia nu este atrasa de chipul barbatului, ci de forta si curajul sau. Aceste calitati par a asigura copilului o protectie viguroasa. Femeile iubesc vigoarea muschilor, umerii lati. Nu le pasa daca barbatul e grosolan, e de ajuns sa fie puternic. Chiar daca barbatul se arata iubaret si amator de aventuri sexuale, va fi refuzat de femeia care vede in el un barbat, nu doar un sex.

Ceea ce cucereste femeia este curajul, hotarirea, bunatatea inimii, spiritul de dreptate al barbatului, caci toate aceste calitati tatal le va transmite copilului.

Darurile spirituale nu influenteaza atractia sexuala, pentru acestea nu se transmit copilului. De aceea, barbatii prosti, dar bine facuti, au adesea mai multa trecere decit cei spirituali. S-au vazut uniri din dragoste dintre barbati grosolani, stupizi, dar robusti, si fete blinde, instruite si cu gust; s-au vazut si barbati instruiti, imperechindu-se cu cite o femeie bine facuta, dar total necorespunzatoare spiritual.

Ceea ce natura are in vedere in timpul imperecherii nu este o intretinere mai mult sau mai putin spirituala, ci procrearea de copii robusti. Unirea nu se face cu capul, ci cu inima.

*
* *

Sexul este constituit incomplet, caci intr-unul si in celalalt sex este o parte care cauta pe cealalta pentru a se completa unindu-se.

Orice individ gaseste complementul sau firesc intr-un alt individ de sex opus, care are ceea ce lui ii lipseste si este neaparat necesar pentru a produce tipul deplin al umanitatii, conceput in noua creatura, care trebuie sa se nasca; totul tinde, concura la construirea acestei fiinte viitoare. Fiziologii ne invata ca la barbat si la femeie sexualitatea se gaseste in grade diferite: printre femei se gasesc hermafrodite gratioase; hermafroditismul feminin si masculin dau indivizi neputinciosi, neapartinind nici unuia dintre sexe.

Pentru ca doua individualitati sa-si gaseasca complementul lor firesc, trebuie ca gradul lor determinat de sexualitate sa corespunda la barbat si la femeie. Din instinct indragostitii masoara aceasta parte proportionala, necesara fiecaruia dintre ei. Dincolo de orice mare pasiune sta acest calcul inconstient si cind amantii vorbesc de unirea sufletelor, trebuie sa subintealega intotdeauna armonia calitatilor fizice, caci nu sufletele se cauta, ci trupurile, in scopul de a procrea fiinta cea mai deplina.

*
* *

Pe linga acestea se mai adauga si alte consideratii: cautam sa neutralizam slabiciunea si imperfectiunile noastre prin calitatile altor persoane. Astfel, cu cit un barbat are mai putina forta musculara, cu atit va iubi mai mult femeile puternice si invers. Dar cum femeia este intotdeauna mai slaba, ea prefera barbatii robusti. De altfel, barbatii nu au gust pronuntat pentru femeile masive, iar femeile cu o structura fizica solida nu iubesc barbati inalti. Instinctual, natura evita insa o rasa de giganti sau de pigmei,

careia n-ar putea sa-i transmita vigoarea necesara pentru a-i asigura durata. De altfel, s-a observat ca progeniturile unui cuplu masiv sint slabe si rahitice.

Devierile si defectele noastre sint corectate de natura pina in cele mai mici amanunte. Persoanele cu nasc cirm privesc admirativ la nasurile acviline, barbatii inalti, cu oase lungi, prefera femeii minione, plinute, cu posterior accentuat.

Fara sa stie, barbatul se supune inaintea femeii unui ordin superior, acela al speciei. Priviti seriozitatea, subconstienta cu care se studiaza la prima intrevvedere un barbat si o femeie: se scruteaza reciproc, se observa in amanunt incepind cu fata si terminind cu ceea ce e ascuns privirii. Acest examen nu este decit meditatiea speciei asupra copilului pe care acest cuplu ar putea sa-l creeze. Rezultatul acestei meditatiei va decide gradul lor de apropiere si dorintele lor reciproce.

*
* *

Scopul ultim al oricarui demers amoros, indiferent daca se incheie dramatic sau optimist, este in relitate deosebit de serios, si in acelasi timp cel mai inportant din viata omeneasca: in orice fiinta in stare sa procreeze geniul speciei pregateste generatia viitoare.

Acesta este marea opera a lui Cupidon, fara incetare activ si creator. Comparate cu importanta intereselor speciei, interesele individuale, in existenta lor efemera, sint neinsemnate. De aceea, Dumnezeu este gata de a le sacrifica fara mila.

Caci geniul speciei este in raport cu individul ceea ce este un nemuritor pentru muritor si interesele sale, infinitul pe linga universul finit.

Pentru a raspunde unor interese superioare acelora care fac obiectul fericirii sau nefericirii noastre personale, Dumnezeu le urmareste cu o constanta sublima in vacarmul razboiului sau al imbulzelii afacerilor, in mijlocul ororilor unei epidemii, prin pustietati sau in preajma lacasurilor sfinte.

Nevoia de iubire pe care poetii din toate timpurile o descriu in fel si chip si al carei subiect este fara sfirsit, acesta dorinta, care leaga de posesiunea unei femei ideea unei fericiri inexorabile si a unei dureri nesfirsite, la teama ca n-ar putea s-o aiba, aceste framintari fara margini ale dragostei nu pot avea ca motivatie necesitatile unei fiinte trecatoare. Ele sint tendintele geniului speciei care nu vede prin aceasta decit un incomparabil mijloc de actiune. Numai specia are o viata nesfirsita si numai ea poate sa

creeze dorinte, satisfactii si dureri nesfirsite. Dar inchisa cum e in strimtul piept al muritorului, nu-i de mirare ca acest piept pare citeodata ca vrea sa izbucneasca si nu poate gasi nici un fel de expresie pentru presentimentul unei voluptati sau al unei torturi nesfirsite.

Acesta exaltare supraomeneasca se constituie in fondul oricarei poezii amoroase, indemnandu-l pe poet sa se exprime prin metafore fara masura, ireale. Acesta stare exaltata i-a creat pe Petrarca, Werther, Ortis si altii. Altfel nu se pot explica.

Nu numai insatisfactia in dragoste poate duce la finaluri tragice, dar si satisfacerea amorului, caci pasiunea duce adesea la conflicte atat de incompatibile cu starea personala a individului, incit adesea distruge totul pentru a se putea mentine.

Amorul poate fi in opozitie cu toate relatiile noastre sociale, chiar cu persoana celui iubit, legindu-se de o fiinta care, in afara de inclinatia sexuala, nu este decit un obiect de teroare si dispret.

Vointa speciei este superioara individului si inchide ochii la toate viciile, raminand solidar cu obiectul pasiunii sale.

Indata ce vointa speciei este satisfacuta, ea dispare si placerea individului risipindu-se, il readuce la cruda realitate.

De aceea, insusi Amor este infatisat legat la ochi.

*
* *

Rezultatul final al amorului este asigurarea generatiei viitoare. Personajele care vor urca pe scena cind noi vom cobori vor fi astfel strict determinate in existenta si calitatile lor de acest fleac numit pasiunea in dragoste. Marea importanta a dragostei pasionale strins legata de existenta umanitatii se prezinta ca expresia cea mai inalta a vointei individuale, care se transforma in vointa a speciei.

Intr-adevar, din amorul pasional si vointa individuala se nasc pateticul si sublimul in dragoste. Nici un subiect nu poate egala interesul stirnit de acela ce face fericirea si nefericirea speciei.

O actiune dramatica, desfasurindu-se fara episoade amoroase, este greu de sustinut, in timp ce intimplarile pe aceasta tema suscita permanent interesul cititorului sau al ascultatorului si este, practic, inepuizabila.

In toti aceia care sint capabili de procreatie geniul speciei creeaza generatia viitoare.

Un erou care-si plinge infringerile sau durerile fizice este demn de dispret, dar acelasi erou nu se simte umilit cind isi plinge nefericirile din

dragoste, caci atunci nu el, ci insasi specia plinge. De asemenea, oamenii cei mai cinstiti, mai corecti, comit adulterul, dispretuind si incalcind morala, caci interesul speciei a pus stapinire pe ei.

Impotriva oricaror proteste se ridica insasi pilda Mintuitorului, indemnind sa arunce cu piatra in femeia adultera pe acela care cu adevarat n-a gresit.

*
* *

Prima consideratie care determina inclinatie si alegerea este aceea a virstei: tineretea fara frumuseti este atractiva; frumusetea fara tinerete nu prezinta sex-appeal.

A doua consideratie este sanatatea: bolile acute nu tulbura inclinatiile noastre decit trecator; bolile cronice sperie sau departeaza pentru ca ele se transmit copilului.

Dupa virsta si boala nimic nu departeaza mai mult decit o conformatie defectuoasa.

Un indragostit este cind tragic, cind comic pentru ca si-ntr-unul si-n celalalt caz este in miinile speciei, care-l domina pina la a-l scoate din fire: actiunile lui depind numai de caracterul sau. De aici vine, atunci cind pasiunea atinge un nivel superior, acea culoare atit de sublima in care se imbraca sugestiile amantului, acea inaltare transcendentala si supranaturala care pare a-i face sa piarda din vedere scopul fizic al amorului.

Aceasta pentru ca geniul speciei si instinctele sale superioare il atita acum. El a primit misiunea de a intemeia un sir nedefinit de generatii dotate cu oarecare constitutie fizica si formate din oarecare elemente care nu se poate intilni decit intr-un singur tata si intr-o singura mama; aceasta unire si numai aceasta poate forma o generatie determinata strict de vointa de a trai.

Sentimentul care-l ajuta in aceste circumstante de importanta transcendentala il face pe indragostit sa se ridice deasupra lumii materiale, sa se depaseasca pe sine, si-i imbraca dorintele astfel incit iubirea devine un episod poetic uneori pina la ridicol.

*
* *

Voluptatea este serioasa. Imaginati-va cea mai frumoasa pereche, cea mai fermecatoare. Cum se atrage si se respinge, cum se doresc si cum fug unul de altul cu gratie si frumuseti. Vine momentul voluptatii. Orice gluma

a disparut. Perechea a devenit serioasa. De ce? Pentru ca voluptatea este animala si animalitatea nu ride. Fortele naturii lucreaza pretutindeni in mod serios.

*
* *

Se intimpla ca amorul sa se impace cu ura cea mai violenta pentru fiinta iubita; de aceea, Platon l-a comparat cu iubirea lupilor pentru oi. Aceasta situatie ia nastere cind un indragostit pasional nu poate cu nici un pret sa se faca ascultat. "Il iubesc si il urasc", exclama Shakespeare in "Cymbeline".

Ura cuiva impotriva fiintei iubite se poate aprinde atit de tare, incit se ajunge la crima pasionala si la sinucidere.

Cind pasiunea atinge stari paroxistice aceasta himera este atit de tulburatoare, incit daca cineva nu poate s-o atinga viata insasi isi pierde sensul si pare atit de lipsita de placere, incit indragostitul isi depaseste frica de moarte chiar.

In acest caz, vointa omului este deosebita de vointa speciei sau altfel spus vointa speciei intrece atit de mult vointa individului, incit indragostitul care nu poate lucra in calitate de reprezentant al speciei dispretuieste sa-si fie util lui insusi. Individul este mult prea fragil pentru a inchide in el aspiratia nesfirsita a vointei speciei, concentrata asupra unui obiect determinat. Sinuciderea devine singura modalitate de eliberare a individului sau chiar a cuplului, exceptind cazul in care natura insasi rupe zagazurile constientului, lasind libera nebunia.

Dar nu numai pasiunea nesatisfacuta are un sfirsit tragic si disperat, ci si dragostea implinita poate duce la nefericire. Exigentele dragostei in conflict cu starea personala a indragostitului sint atit de incompatibile cu celelalte circumstante ale vietii si planurilor sale de viitor, incit cel mai adesea le distruge in loc de a le sustine.

*
* *

Dragostea nu intra in contradictie numai cu relatiile sociale, adesea bulversind natura intima a individului atunci cind se fixeaza asupra unor persoane care in afara raporturilor sexuale ar fi dispretuite de partener.

De indata ce amorul pasional, adica interesul speciei, intra in joc, onoarea, datoria, credinta nu mai exista, raminind vorbe goale. Omul cel mai

onest, cel mai drept este in stare sa comita un adulter, dispretuind normele morale cind dragostea il impinge in interesul speciei omenesti. Sub acest raport iata insa o cugetare a lui Chamfort:

“Cind un barbat si o femeie au unul pentru altul o pasiune violenta imi pare intotdeauna ca, oricare ar fi piedicile care-i despart, un sot, parinti etc., cei doi amanti sint unul pentru celalalt prin natura, isi apartin prin drept divin, in ciuda tuturor legilor si conventiilor omenesti”.

Mintuitorul insusi cu cita indulgenta trateaza femeia adultera, cind spune asistentilor sai ca nu e nici unul printre ei care sa nu fi facut acelasi pacat.

Geniul speciei inlatura toate barierele sociale, risipeste rigorile impuse de institutii, legi, spulbera rigorile de casta sau rasa, neavind grija decit de asigurarea generatiilor viitoare.

De ce ne intereseaza atit de mult comedia, drama, romanul sau lirica?

Pentru ca vedem in ele fiinte care-si apara dragostea, adica interesul speciei si care triumfa asupra celor care nu au decit interese individuale.

Subiectul fundamental al oricarei opere literare este rolul pe care-l joaca geniul speciei cu aspiratiile si proiectele sale, in care izbuteste intotdeauna. Cititorii si spectatorii cred ca amantii si-au intemeiat propria lor fericire, dar in realitate au sacrificat-o in folosul speciei, cu toata prevederea si opozitia celor din anturajul lor.

*
* *

Geniile protectoare ale individului sint intotdeauna in lupta cu geniul speciei, care e fara mila, care nu lucreaza decit pentru a-i distruge fericirea lui individuala, ca sa-si atinga scopurile. Cei vechi au personificat in Cupidon specia, au facut din el un zeu crud cu toata infatisarea lui copilaroasa, un zeu capricios, despotic, stapin al zeilor si-al oamenilor, un zeu inarmat cu sageti veninoase, ucigase, legat la ochi si inaripat. Aripile simbolizeaza instabilitatea lui, urmare a dorintei satisfacute.

Pasiunea se sprijina pe iluzia unei placeri, unei fericiri personale, in profitul speciei. Aceasta iluzie dispare odata cu achitarea tributului datorat de om naturii si speciei sale.

Individul odata scapat de sageata care-l impunea reintra in posesia libertatii sale, redevine constient de sine, cade in marginile strimte ale saraciei sale si se mira vazind dupa atitea eforturi, staruinta si pasiune, ca nu-i ramine decit satisfactia grosolana a simturilor. Isi inchipuia ca posesiunea il va face fericit, pe cind in realitate starea lui a ramas aceeaasi. Recunoaste ca a

fost inselat de vointa speciei si, fericit ca Tezeu, o paraseste pe Ariadna. Daca Petrarca si-ar fi satisfacut pasiunea ar fi incetat sa mai cinte, precum pasarea dupa ce si-a depus ouale in cuib.

*
* *

Casatoriile din dragoste sint facute in interesul speciei, nu al individului. Este adevarat ca indragostitii isi imagineaza ca-si gasesc propria lor fericire, dar scopul real le este cu desavirsire ascuns, caci el sta in procrearea individului, care nu este posibila decit prin ei. Mergind impreuna spre acest scop este necesar ca ei sa se puna insa de acord, sa se potriveasca pe cit le va fi cu putinta mai bine.

Foarte adesea acesta pereche, unita printr-o iluzie ce tine de instinct – cum e caracterizat amorul pasional – se gaseste asupra intregului rest in cel mai complet dezacord. Aceasta se vede limpede cind iluzia se risipeste.

Iata de ce casatoriile din dragoste au, in general, un sfirsit nefericit, caci ele asigura fericirea generatiei viitoare in dauna individului. Un proverb spaniol zice: “Cine se casatoreste din dragoste va trai in suferinta”. Intr-o casatorie de convenienta consideratiile care o determina sint cel putin reale si nu pot sa dispara prin ele insele. Prin ele fericirea sotilor este asigurata, dar in detrimentul generatiei viitoare.

Barbatul care in casatorie considera mai importanta situatia materiala decit satisfacerea inclinatiilor firesti, traieste mai mult in individ, decit in specie, ceea ce este contrar naturii si demn de dispretuit.

O tinara care impotriva sfatului parintilor sai refuza cererea in casatorie a unui barbat mai in virsta, dar cu o buna situatie materiala, pentru a alege dupa inclinatie sa fireasca, neglijind convenienta, isi sacrifica fericirea individuala de dragul speciei. Tocmai acest lucru nu i se poate refuza caci ea a actionat in sensul naturii, nu in sensul egoismului individual.

La intemeierea unei familii trebuie sacrificate ori interesele individuale, ori interesele speciei.

Rar se intimpla sa-si dea mina convenientele cu amorul pasional pentru a realiza o casatorie fericita.

*
* *

Precaritatea constitutiei fizice, morale sau intelectuale a unei mari parti dintre barbati isi are cauza in aceste uniri, care nu se intemeiaza pe

alegere si afinitate fireasca, ci pe consideratii exterioare sau imprejurari intimplatoare. Casatoriile fericite sint rare tocmai pentru ca scopul natural al casatoriei nu este fericirea generatiei actuale, ci a generatiei viitoare.

Cu toate acestea, pentru mingiiera sufletelor blinde si iubitoare, ds adaugam ca uneori se alatura pe linga amorul sexual un sentiment de cu totul alta origine; o prietenie adevarata, fondata pe potrivirea gindurilor si caracterelor. Dar aceasta profunda amicitie nu se declara decit dupa ce amorul sexual s-a stins.

*
* *

Capriciile nascute din amor sint ca licuricii: ne atrag cu fanteziile cele mai vii, ne baga-n mocirla si apoi dispar.

Voluptatea simturilor este opusa entuziasmului, care ne deschide lumea ideala.

Amorul este compensatia mortii.

*
* *

Nasterea si moartea sint cumpana existentei noastre, constituindu-se in cele doua poluri ale tuturor manifestarilor vietii.

La indieni zeul Siva, simbol al mortii, poarta la git, pe linga lantul sau de cranii, lingamul, ca organ si simbol al generatiei viitoare. Romanii isi impodobeau sarcofagele cu reliefuri vesele reprezentind satiri si bacante, vinatori, lupte, dansuri, scene lubrice simbolizind contrastul dintre trupul intins in mormintul sau, plins de cei apropiati si viata animala intensa, fara de moarte a naturii.

FEMEILE

Uritenia si slabiciunea fizica ale femeii – Defectele spiritului si caracterului sau – Rolul ei in casa si in educatia copiilor sai

A trebuit ca spiritul barbatului sa fie intunecat de iubire ca sa numeasca “frumos” acest sex de talie mica, cu umeri strimti, cu soldurile largi si cu picioarele scurte. Toata frumusetea femeii sta in instinctul amoros.

Intreaga conformatie a femeii arata ca n-a fost facuta pentru marile realizari ale spiritului sau ale trupului, ci numai pentru propasirea speciei.

Ea isi plateste datoria catre viata nu prin actiune, ci prin suferinta, prin grija fata de copii, prin supunerea sa fata de barbat, caruia trebuie sa-i fie o tovarasa rabdatoare si devotata.

Viata ei trebuie sa curga incet, mai blinda si mai neinsemnata decit a barbatului, fara a fi in fond nici mai fericita, nici mai nefericita.

E placut sa constati ca femeia este facuta pentru ascultare. Pusa intimplator intr-o situatie de o deplina independenta, fiecare din ele se leaga cu toate acestea de un barbat pentru a fi conduse si stapinite. Femeile au nevoie de stapin. Este tinara? Are un amant. Este batrina? Are un duhovnic sau preot.

Femeia este un animal cu par lung si idei scurte.

Rousseau a spus-o cu dreptate: "Femeile in general nu iubesc nici o arta, nu se pricep in nici una si n-au geniu". Daca nu te opresti la aparente ai putut deja constata acest lucru.

E de ajuns sa se observe, de exemplu, ce le preocupa si le atrage in mod deosebit atunci cind asista la un concert, la opera sau la teatru. A se vedea nepasarea cu care flecaresc in cele mai nepotrivite momente.

Grecii, daca e adevarat, au avut mare dreptate sa nu admita prezenta femeilor la teatru; cel putin asa puteau sa inteleaga ceva din spectacol.

Dar la ce sa ne asteptam din partea femeilor daca ne gindim ca, in intreaga lume, acest sex n-a putut sa produca nici un spirit mare, nici o opera completa si originala sau oricare alta valoare durabila.

Lipsa obiectivitatii spiritului, atit de necesara in artele plastice, este hanidcapul lor cel mai serios. Din punct de vedere tehnic, isi pot insusi temeinice cunostinte necesare practicarii unei meserii artistice sau chiar tehnice, dar nu se pot depasi pe ele inele.

Exceptiile izolate, partiale nu schimba cu nimic situatia. Femeile sint si vor ramine un univers inchis, strimt, limitat. Ele sint filistinii cei mai deplini si incurabili.

Datorita organizarii noastre sociale atit de absurda, care le pune in situatia de a impartasi titlurile si situatia barbatului, orice ar fi el, femeile suscita cu inversunare amibitiile ignobile, firesti acestei absurditati: dominatia lor, tonul pe care-l impun corup societatea moderna.

*

* *

Femeia este un animal care trebuie strunit, ingrijit bine si pastrat in interiorul casei.

Femeile ar trebui sa se ocupe numai de interior; trebuie hranite bine, imbracate corect, chiar frumos, dar tinute in afara societatii. Invatatura religioasa este cea mai potrivita pentru ele, iar poezia si politica mai ales, cele mai daunatoare. Femeile sa nu citeasca decit carti cuvioase, din care sa invete mila, si carti de bucatarie. Muzica, desenul, dansul, gradinaritul si putina munca le vor da acea stare atat de placuta barbatului. Numai asa nu se vor vesteji, vor fi permanent fecunde.

*
* *

Acest sex nu trebuie numit “frumos”, caci femeile nu-si pot insusi cu adevarat nici o arta. Ele nu au sentimentul poeziei, nici inteligenta muzicii, iar exersarea unui talent este curata maimutareala, un pretext, o afacere exploatarea din dorinta de a placea, caci nu pot concepe nimic in mod dezinteresat. Din punct de vedere estetic femeile sint “nonestetice”.

*
* *

In timp ce barbatul domina direct prin inteligenta si puterea sa, femeia a recurs intotdeauna la mijloace indirecte in scopul cuceririi barbatului.

Acest interes fata de activitatile exterioare nu-i decit prefacatorie si cochetarie. Champfort a zis cu drept cuvint: “Ele sint facute sa negutatoreasca slabiciunea noastra, nebunia noastra, dar nu si ratiunea noastra. Exista intre femeie si barbat o simpatie de epiderma si foarte putine afinitati spirituale si de caracter”.

Femeile sint “sexus sequior”, adica al doilea sex menit a fi tinut de-o parte, in planul secund, ceea ce de altfel au aplicat cu succes anticii si popoarele orientale, care-si dadeau mai bine seama de rolul secund ce se cuvine femeilor in societate.

Vechea galanterie frantuzeasca si prostia germano-crestina ne-au condus la cea mai stupida dintre veneratii. Ce-am cistigat prin aceasta?

Femeile au devenit mai arogante, mai cu tupeu. Isi inchipuie ca le este permis totul, pentru ca au luat cunostinta de sfinta lor demnitate si de inviolabilitatea lor.

In Occident ceea ce numim “doamna” se afla intr-o pozitie cu totul falsa, caci femeia, sexus sequior al anticilor, nu avea dreptul la veneratie si omagii, ocupind o pozitie inferioara aceleia a barbatului. A suprima “doamna”, a pune acest zero la locul lui, ar fi o excelenta reforma politica si

sociale. Doamna europeana este un fel de fiinta contra naturii; in casele noastre n-ar trebui sa avem decit femei de interior si fete care, invatind atributiile unei viitoare menajere, sa fie formate prin munca si ascultare, in loc de a face din ele fiinte lipsite de bun simt.

Daca femeile din clasele inferioare sint mai de plins la noi, in Occident, este pentru ca avem “doamne”.

*
* *

Femeile ramin toata viata copii.

La femei, ratiunea atinge dezvoltarea completa la optsprezece ani, pe cind la barbat ea se dezvolta pina la douazeci si opt de ani.

Ratiunea femeii este, asadar, strict masurata – ca la virsta de optsprezece ani.

De aceea, femeii ii scapa trecutul si viitorul, ea negindind decit in prezent. Ea ia aparenta drept realitate, inlocuind cu fleacuri lucrurile cele mai importante. Femeia sufera de miopie intelectuala si nu stie nimic. Risipa pe care o face frizeaza nebunia uneori, caci in inima ei este convinsa ca barbatul a fost creat si adus pe pamint pentru a servi, a cistiga bani pe care ea sa-i cheltuie.

Daca in timpul vietii barbatul n-o lasa sa risipeasca banii, cit de tare se revanseaza ea dupa moartea lui!

Confirmarea rolului lor de “cheltuitoare” este data de insusi faptul ca barbatii le dau bani si le incredinteaza gestiunea bugetului familial.

Femeile nu au sentimentul dreptatii, caci natura lipsindu-le de forta fizica, le-a inzestrat in schimb cu siretenie pentru a se apara in slabiciunea lor; disimularea, minciuna sint defecte cu care ele se nasc.

Leul are dinti si gheare, elefantul si mistretul au colti, taurul coarne, femeia are viclenia. La ea prefacatoria este innascuta. Pina si cea mai proasta are un dram de siretenie si este aproape imposibil sa descoperi o femeie absolut sincera si adevarata.

Din disimulare se nasc necredinta, nerecunostinta, tradarea.

*
* *

Femeile sint create numai in vederea propagarii speciei, ele traiesc asadar mai mult pentru specie decit pentru individ. Prin natura lor, se dusmanesc intre ele intotdeauna caci au aceeasi meserie: DRAGOSTEA.

Intr-o competitie amoroasa, femeile intrebuinteaza mai multa siretenie, stapinire de sine, rezerva decit o armata de diplomati.

Dar cu ce ton superior se adreseaza o femeie din lumea buna unei alte femei aflate pe o treapta sociala inferioara!

Numai instinctul, prezentul, concretul exista pentru ele, caci nu pot asimila notiuni abstracte sau departate in timp si spatiu. De aici trebuie sa se fi nascut defectele dar si calitatile lor prin compensatie.

Femeile intrec barbatii in mila, abnegatie, umanitate, iubire fata de aproapele sau.

Justitia este mai mult o virtute masculina, mila este virtutea femeii. Femeile-judecator rar se ridica la inaltimea misiunii lor, dar surorile de caritate pretuiesc mult mai mult decit doctorii.

CASATORIA

Pericolul casatoriei pentru barbati – Avantajele poligamiei pentru femei – Casatoriile morganatice – Casatoriile din dragoste – Casatoriile din interes

Ce este casatoria?

O cursa pe care ne-o intinde natura.

Cind cineva nu-si face iluzii trebuie sa vada in casatorie avantajele de a fi ingrijit la batrinete sau la boala, de a avea un camin.

Trebuie sa se considere, de asemenea, si inconvenientele casatoriei: cheltuieli, grija copiilor, capricii, incapatinare, batrinete sau urtire dupa citiva ani, coarne, isterie, gusturi traze, amanti, infern. Baltazar Ciraciu numeste barbatul de patruzeci de ani “camila”, pentru ca are nevasta si copii. Tinarul insurindu-se devine dobitocul de frunte al nevestei. Chiar daca este vorba de o sotie buna, ea este un pacat al tineretii, pe care-l tiraste dupa sine toata viata.

Barbatul insurat duce toata povara existentei. Celibatarul n-o are decit pe a sa. Oricine se consacra muzelor trebuie sa ramina celibatar.

Filozoful are nevoie de timpul sau. Toti marii poeti insurati au fost, fara exceptie, nefericiti. Shakespeare purta un indoit rind de coarne.

Rezulta din toate acestea ca orice barbat prudent refuza sa contracteze acest pact inegal. In Orient, la popoarele poligame, fiecare femeie este sigura ca va gasi pe cineva care sa-i poarte de grija, pe cind la popoarele monogame numarul femeilor nemaritate este cu mult mai mare decit al celor maritate; ramina o multime de fete batrine, de femei vegetind cu tristete, fara protectie, mai ales in clasele inferioare. Dintre acestea unele ajung

prostituate mizere, legate de o viața rusinoasă, formind un fel de clasă publică destinată a feri de pericolele seducției femeile atât de fericite de a avea un sot sau care spera să-l găsească.

Pentru femei, considerate în general, poligamia ar fi o binefacere. Cu ce ar afecta logica sau bunul simț rațional, ce-ar putea fi irațional în faptul că în cazul în care soția are o boală cronică sau e stearpă sau îmbătrânește pur și simplu, ca sotul să-și mai ia o femeie?

Succesul sectei mormonilor constă în suprimarea acestei monstruoase monogamii.

Până la reforma la toate popoarele civilizate concubinajul a fost un lucru admis, nicidecum dezonorant, și chiar recunoscut legal. Dar Luther, care a găsit în această institutie admisă până la el o justificare a căsătoriei preoților, a atacat-o cu violență și biserica catolică a trebuit să se pronunțe, de asemenea, împotriva concubinajului.

De fapt, poligamia există pretutindeni, așa ca orice discuție devine inutilă; nu e vorba decât de lipsa reglementării și a organizării.

Unde sunt adevărații monogaми? Cea mai mare parte din noi am trăit în poligamie. Și pentru că orice bărbat are nevoie de mai multe femei, nu este drept că bărbatul să fie liber să-și ia mai multe femei?

Acestea vor fi atunci reduse la rolul unor ființe subordonate și “doamna”, acest monstru al civilizației europene, doamna cu pretențiile ei ridicole la respect și onoare va dispărea.

Când nu vor mai fi “doamne”, Europa va fi curățată de toate acele “fete” a căror viață nu-i decât mizerie și rușine.

*
* *

A întreține o amantă este o acțiune cu mult mai morală decât a contracta o căsătorie morganatică. Copiii din asemenea uniuni pot ridica pretenții în cazul în care descendența legitimă s-ar stinge; de aici tot felul de procese. Acest tip de căsătorie nu este decât o concesiune făcută femeilor și poporului, două categorii cu care bărbații trebuie să fie prudenți.

*
* *

Orice bărbat, în țara lui, poate să se căsătorească cu femeia pe care și-o alege; unul singur nu are acest drept; acest sarman om este Suveranul. Mina lui aparține țării și nu se acordă decât din rațiuni de stat în interesul

natiunii. Si cu toate acestea, printul este si el barbat, i-ar face placere sa-si urmeze, macar o data, inclinatia inimii.

Este tot atit de nedrept si ingrât, pe cit e de vulgar, sa impui sau sa-l opresti pe Suveran sa traiasca cu iubita lui oricit de mult, fireste fara ca ea sa se amestece in treburile statului.

Sigur ca femeia care accepta un asemenea rol este o femeie exceptionala, iesita din comun. Ea apartine unui singur barbat, il iubeste si este iubita de el si nu va putea, cu toate acestea, sa-l ia vreodata de sot.

Barbatul se simte lezat in onoarea lui atunci cind tovarasa lui de viata se comporta contrar cerintelor sexului ei. Orice barbat care consimte sa se casatoreasca, adica cedeaza avantajele libertatii sale, capitulind in conditii atit de avantajoase pentru adversara sa, contracteaza in acelasi timp obligatia de a veghea la respectarea contractului incheiat, cunoscind ca orice slabire a vigilentei este in defavoarea sa.

Nu trebuie ca barbatii, dupa ce au dat totul, sa ajunga sa nu fie cel putin asigurati de singurul lucru pe care l-au stipulat in schimb, adica posesiunea in exclusivitate a sotiei.

Onoarea barbatului pretinde atunci razbunarea adulterului femeii, pedepsind-o cel putin cu despartirea.

Daca accepta adulterul, comunitatea masculina il va acoperi de rusine. Dar rusinea femeii adultere va fi cu mult mai mare, caci in viata barbatului relatiile sexuale sint o afacere secundara, data fiind multimea si importanta celorlalte relatii ale sale. In flagrantul delict de adulter onoarea sotului este satisfacuta numai prin pedepsirea femeii adultere, nefiind necesara si pedepsirea amantului.

Onoarea feminina, atunci cind este vorba de o fata, consta in starea ei de virinitate – din punctul de vedere al opiniei publice, iar pentru o femeie maritata – consta in aceea ca nu a intretinut relatii sexuale decit cu barbatul cu care s-a casatorit.

Greseala femeii maritate, mai mult decit aceea a oricarei fete, are un dublu aspect: inselarea sotului si nerespectarea cuvintului dat. Prin aceasta greseala, femeia casatorita isi pierde onoarea si decade pe plan social. Scuzele si circumstantele atenuante de care se bucura “o fata care a gresit” nu pot fi invocate niciodata in favoarea unei femei “care a gresit”.

Se poate atribui cea mai mare importanta in viata femeii onoarei sexului – ca valoare relativ mare, dar niciodata ca valoare absoluta, depasind pe aceea a vietii cu destinele sale.

Nu se va admite niciodata ca valoarea onoarei feminine sa ajunga sa fie platita cu pretul vietii. Asadar n-o putem aproba nici pe Lucretia, dar nici

pe Virginia, cu exaltarea lor degenerind in farsa tragica. Cind sentimentul onoarei atinge manifestari extreme, scopul este uitat de dragul mijloacelor.

Sint, de asemenea, conveniente sociale care exclud oficierea formala a casatoriei, in special in tarile de religie catolica, unde nu exista divort.

*
* *

Daca se tine seama de inteligenta nativa si de caracterul fiecarui om se poate admite ca pentru innobilarea rasei umane nu sint necesare interventiile exterioare; acest rezultat s-ar putea obtine nu prin educatie si instructiune, ci pe calea selectiei artificiale. Aceasta e ideea lui Platon cind, in cartea a cincea a "Republicii", expune un plan eficient de inmultire si innobilare a castei razboinicilor. Daca s-ar putea face din toti neputinciosii eunuci, daca toate femeile sarace cu duhul ar fi inchise in minastiri si s-ar procura barbatilor nobili si viteji un harem, dindu-li-se fete inteligente si de spirit, s-ar crea o generatie care ar sfida prin realizarile ei secolul de aur al lui Pericle.

Fara a ne lansa in utopii, ar fi locul sa ne gindim ca daca s-ar restabili, dupa pedeapsa cu moartea, castrarea ca pedeapsa maxima, societatea ar scapa de generatii intregi de tilhari si ucigasi, cu atit mai mult cu cit se stie ca virst delicventilor de acest gen este cuprinsa intre 20-30 de ani in cea mai mare parte.

*
* *

Pentru ca un barbat si o femeie sa manifeste o inclinatie deosebita unul fata de celalalt este necesara o conditie care se poate exprima printr-o metafora scoasa din chimie: cele doua fiinte trebuie sa se neutralizeze una pe alta ca un acid cu o substanta alcalina, din care ar rezulta o substanta neutra.

Intrebarea care se pune atunci cind cineva vrea sa se hotarasca daca sa se casatoreasca sau nu, se reduce in multe cazuri la a sti daca care nevoie mai mare de mincare decit de iubire.

Exista supozitia ca poetii sau filozofii casatoriti sint inclinati sa-si imbunatateasca starea materiala mai degraba decit sa-si aduca prinosul pe tarimul stiintei sau al artei.

Poligamia ar avea inca un avantaj: evitarea oricaror legaturi si obligatii fata de familia sotiei.

Legile care reglementeaza casatoria in Europa presupun egalitatea femeii cu barbatul, ceea ce inca din start creeaza o situatie falsa.

Cu cit legile vor consfinti femeilor drepturi si onoruri care le depasesc meritele, cu atit aceste legi restring numarul acelora care ar putea beneficia de ele, restringindu-le, in acelasi timp, drepturile lor naturale.

*
* *

Cu fetele deci, natura a avut deci ceea ce se numeste in teatru “efect scenic”. Ea le-a inzestrat cu farmec sau frumuseti pentru a putea la tinerețe sa stapineasca fantezia unui barbat. Din acest moment grija intregii sale existente a fost preluata de sot. Gratia este arma care asigura viitoarei femei existenta viitoare.

Dupa unirea cu barbatul, femeia-furnica isi pierde aripile nefolositoare in timpul incubatiei. De asemenea, dupa doua, trei nasteri, femeia isi pierde gratia si frumusețea; nici nu mai are nevoie de ele.

De aceea, fetele nu se ocupa cu placere de menaj. Adevarata lor vocatie este cucerirea inimilor, ademenirea barbatului in mrejele iubirii.

*
* *

Onoarea femeii tine de modul in care-si respecta trupul.

Femeia asteapta si pretinde de la barbat tot ceea ce ii este necesar si tot ce-si dorește; barbatul nu pretinde de la femeie decit un singur lucru. Femeia trebuie sa-i ofere barbatului ceea ce-si dorește intr-un schimb cit mai avantajos pentru ea, iar barbatul trebuie sa se angajeze in schimb sa asigure traiul femeii si al copiilor pe care-i vor avea. Intreaga lor fericire viitoare sta in felul in care este realizat acest angajament.

Prima cerinta de care femeia trebuie sa tina seama este refuzul placerilor si legaturilor nelegitime, pentru ca astfel barbatul sa fie constrins sa capituleze semnind actul de casatorie.

In acest scop toate femeile, in rinduri strinse, vegheaza asupra fiecareia in parte.

O fata care “a gresit”, s-a facut vinovata de tradare fata de intreg sexul ei; daca aceasta actiune s-ar generaliza, interesul comun ar fi compromis. Asadar, comunitatea astfel o acopera de rusine, considerind ca si-a pierdut onoarea.

O asemenea soarta o asteapta si pe femeia adultera, pentru ca ea a incalcat una din conditiile acceptate liber de barbat la contractarea casatoriei. Exemplul ei ar putea sa-l duca pe barbat sa nu mai semneze asemenea acte de care tine fericirea intregului sex feminin.

Ceea ce dovedeste ca onoarea femeilor nu este conforma cu natura. De unde si cazurile tragice de pruncucidere, sinuciderea mamei etc.

Daca o fata care-si ia un amant comite o tradare fata de sexul ei, sa nu uitam ca pactul feminin a fost primit de ea fara a-l sti si fara consimtamintul ei formal.

Cum adesea ea este prima victima, nebunia si disperarea ei intrec cu mult pacatul formal de care s-a facut vinovata.

*
* *

Fetele sarace sint adesea mai pretentioase si mai cheluitoare dupa ce se casatoresc decit acelea care au avut zestre.

Fetele bogate depun mai mult zel si instinct pentru a putea pastra averea, comparativ cu fetele sarace.

*
* *

Barbatul poate zamisli usor mai mult de o suta de copii intr-un an daca va avea la dispozitie atitea femei; femeia oriciti barbati ar avea, nu poate duce pe an decit o sarcina.

Deci barbatul cauta mereu alte femei, in timp ce femeia ramine cu credinta legata de un singur barbat; natura o impinge din instinct sa pastreze linga ea pe acela care trebuie sa hraneasca si sa protejeze mica ei familie.

Credinta in casatorie este artificiala pentru barbat si fireasca pentru femeie si, prin urmare adulterul femeii, din cauza consecintelor si pentru ca este impotriva firii, este cu mult mai de neiertat decit acela comis de barbat.

*
* *

Dragostea barbatului scade vizibil din momentul in care el este satisfacut sexual. El aspira la o schimbare si oricare alta femeie prezinta mai mult interes decit aceea pe care o poseda. Dragostea femeii, dimpotriva, creste din momentul satisfactiei sexuale.

O antipatie reciproca si indaratnica intre o femeie si un barbat este semnul ca nu vor zamisli decit o fiinta rau constituita, lipsita de armonie si nefericita.

MOARTEA

MENIREA DE A TRAI

Vanitatea religiei – Despre filozofie, despre stiinta – Despre arta

Cine iubeste adevarul uraste pe Dumnezeu.

Cind apare credinta filozofia nu mai exista, dispare.

Poti crede ca o identitate individuala a creat lumea, dar nu poti conceptualiza aceasta.

Va veni o vreme in care ipoteza unui Dumnezeu creator va fi cosiderata ca aceea a cercurilor in astronomie.

De cind suprema ratiune a teologilor – rugul – nu mai este in joc, acela care ar veni sa ne mai insele cu ceremonii ar fi un las.

Unii ar fi multumiti sa-i readuca pe germani in stadiul in care i-au gasit Frederic cel Mare si Iosif al doilea.

Blestemul poporului german consta in aceea de a nu recunoaste in originalitatea sa adevarata esenta interna, intima, eterna a tot ce exista si poate exista pentru a-l cobori la nivelul unui zero.

Progresul ratiunii anuleaza efectele religiei. Manifestarile religioase fiind din ce in ce mai abstracte, iar esenta lor situindu-se in domeniul fictiunii, de indata ce la un animal un anumit nivel de perfectiune va fi atins, ruina sa va fi completa.

Simbolistica religioasa se limiteaza, la o prima luare de contact, in a fi reprezentata printr-un centru de unde pleaca nenumarate raze, imagine pe care fiecare o interpreteaza diferit, conform punctului sau de vedere, cu toate ca imaginea este aceeaasi pentru toti.

Dumnezeu este in noua filozofie ceea ce erau cei din urma regi franci sub primarii palatului: un nume gol, pastrat pentru a putea lucra in spatele lui usor si sigur.

Religia catolica este o cale de a obtine raiul cersind. Dar pentru ca si asa este prea greu sa-l obtii, preotii servesc drept intermediari.

*

* *

Moartea lui Socrate si crucificarea lui Isus sint doua mari miscari caracteristice umanitatii.

Atacul formal impotriva miturilor iudaice se reduce la acest principiu: “Ceea ce a fost creat din nimic trebuie sa se intoarca in nimic. Ceea ce exista

in deplina realitate nu poate nici sa inceapa sa fie, nici sa-si sfirseasca existenta vreodata. Realitatea nu are inceput sau sfirsit. Ea exista”.

Din pacate, la autorii Noului Testament inspiratia nu s-a extins si asupra limbii si stilului.

In bisericele protestante, ceea ce se vede mai intii este amvonul; in bisericele catolice – altarul. Aceasta este o dovada ca protestantismul se adreseaza, inainte de toate, ratiunii, iar catolicismul credintei.

Religia a fost, timp de 1800 de ani, botnita ratiunii. Datoria profesorilor de filozofie este de a face sa treaca prin contrabanda mitologia iudaica drept filozofie.

In nici o doctrina religioasa distinctia dintre simbure si coaja nu este atit de importanta ca in crestinism. Tocmai pentru ca imi place simburele, sparg citeodata coaja.

Daca antichitatea ne apare plina de nevinovatie, acest lucru se datoreaza necunoasterii crestinismului.

Exista ucigasi platiti pentru a distruge adevarul si civilizatia; pot sa se prefaca sau sa se ascunda, vor fi recunoscuti intotdeauna.

Daca adevarul este cu mine, nu voi regreta si nici nu-mi voi invidia adversarii care au de partea lor Biserica, Vechiul si Noul Testament.

Dialoguri

Demopheles – Intre noi fie zis, draga prietene, nu apreciez acest mod de a sustine filozofia denigrind religia. Credinta este un lucru sfint pentru credincios si cu atit mai mult se cuvine sa fie respectat.

Philalethes – “Mego consequantiam”, nu vad pentru ce prostia altora m-ar sili sa respect minciuna si inselatoria. Mai presus de orice iubesc adevarul, de aceea am oroare de oricine il ataca. Deviza mea este: “Vigeat veritas et pereat mundus”, ca si aceea a judecatorului: “Fiat justitia et pereat mundus”. Fiecare profesie ar trebui sa aiba o asemenea deviza.

Demopheles – Da, si deci Facultatea de medicina ar trebui sa strige: “Fiat pilulae et pereat mundus”, a carei indeplinire ar fi oricum mai usoara.

Philalethes – Sa ne pazeasca cerul.

Demopheles – Bine! Dar tocmai de aceea as dori sa intelegi religia si sa vezi ca nevoia poporului de a fi religios trebuie satisfacuta dupa masura intelegerii lui. Religia este singurul mijloc al sensibilizarii unui suflet asprit de munca fizica pentru care sentimentul religios este marea semnificatie a vietii. Caci la nastere omul nu are criterii generale de emancipare spirituala, nimic altceva decit instinctul de a-si satisface necesitatile si pasiunile, de a se distra, de a petrece omorindu-si timpul. Fondatorii religiei si filozofiei au

venit pe lume cu misiunea de a-i trezi din amorteala, de a da un sens superior existentei. Filozofii apartin unui numar mic de privilegiati, iar preotii si alti religioși se adreseaza poporului, masei umane mai puțin diferentiata. Platon, nu uita, a firmat deja ca “religia si metafizica populara nu i se pot lua si, prin aceasta, devin respectabile”. A discreditat religia inseamna a i-o lua. Precum exista folclorul, intelegerea populara, asa exista si metafizica populara, caci oamenii au nevoie, oricât de suparator ar fi acest aspect, de o explicare a existentei vietii, adaptata la posibilitatile lor de intelegere. Metafizica nu este decit un vesmînt alegoric al adevarului si aceasta le ajunge pentru a le usura greutatile vietii, a le-o face mai placuta, a le trasa o regula de viata simplu de urmat si a le aduce o mîngiere in ceasul mortii, precum ar face si adevarul daca am putea sa-l posedam. Nu fi asadar socat de forma lui ciudata, incilcita, absurda chiar caci tu, ca beneficiar al culturii, al stiintei, nu poti intelege prin cite colturi trebuie sa patrunda adevarul profund in sufletul grosolan al omului simplu. Diferitele religii nu sint decit schisme prin care poporul atrage si incorporeaza in duhul sau adevarul pur. De aceea, nu te supara, dar batjocura la adresa religiei este nedreapta si dovedeste necunoastere si lipsa de intelegere.

Philalethes – Dar nu este oare nedrept si unilateral sa doresti sa existe numai acea metafizica adaptata la intelegerea populara? Nu este oare nedrept ca filozofia, metafizica pura, accesibile unui numar mic de oameni – initiati, daca vrei – sa nu poata comenta si imbunatati metafizica populara? In acest mod, cele mai dotate forte ale spiritului omenesc trebuie mai degraba sa se inabuse si sa ramina sterile decit sa infrunte si sa se impotriveasca unor conceptii larg reprezentate si bine primite de popor. Oare mai are dreptul religia sa predice blindetea si ingaduinta cind este bine cunoscuta prin intoleranta ei? Iau drept marturii Inchizitia, razboaiele religioase, cruciadele, uciderea lui Socrate, rugul lui Giordano Bruno sau al lui Vanini. Si ce este mai rau pentru cel care s-a dedicat scopului nobil de a cauta si a concepe cea mai solida si mai stimata filozofie este aversiunea permanenta cu care este intimpinat de adeptii acestei metafizici conventionale, care ingreuneaza organizatia statala prin caracterul ei monopolist si ale carei principii sint intiparite in fiecare cap din cea mai frageda tinerete atit de categoric si de profund, atit de dur, incit este de mirare si numai datorita unei anumite elasticitati a spiritului reuseste sa-si asigure o perceptie corecta a lucrurilor, in loc sa ramina toata viata un inadaptat.

*
* *

Ceea ce caracterizeaza permanenta miscare, activitatea universala in general si cu precadere activitatea umana este lipsa de perfectiune, indiferent ca actiunea se desfasoara in plan moral, intelectual sau fizic.

*
* *

Spiritul lumii – Iata rasplata tuturor necazurilor tale: existi precum exista orice lucru.

Omul – Dar ce-mi da mie existenta? Daca sint ocupat, obolesc; daca nu sint ocupat, ma plictisesc. Cum poti sa-mi oferi o astfel de recompensa vrednica de mila?

Spiritul lumii – Si cu toate acestea este echivalentul tuturor necazurilor si relelor tale; este ratiunea lor de a exista.

Omul – Adevarat? Aceasta intrece posibilitatea mea de-a intelege.

Spiritul lumii – O, stiu. (Aparte) Sa-i spun, oare, ca pretul vietii este tocmai de a invata ca nu pretuieste nimic?

*
* *

Daca dam dovada de calitati este mai mult dintr-un sentiment de invidie care le desteapta, sentiment cu atit mai amar cu cit motivatia lui este mai absconsa.

*
* *

Inferioritatea spiritului este un titlu bun de recomandare. Caci sentimentul superioritatii este pentru suflet ceea ce este caldura pentru corp. Fiecare dintre noi se apropie de omul care-i procura aceasta satisfactie prin acelasi instinct care ne impinge sa ne apropiem de soba sau sa ne asezam la soare.

Nu trebuie sa-i spui prietenului tau ceea ce vrei sa ramina secret pentru dusmanul tau.

*
* *

Nici un ban nu este pastrat mai bine decit acela care ne-a fost furat;
caci ne-a servit sa ne cumparam prudenta.

*
* *

A-ti manifesta prin vorbe ura sau necazul este periculos, ridicol si
imprudent. Nu te poti razbuna decit prin fapte; numai animalele cu singe
rece sint veninoase.

*
* *

Dispretul vine de la cap, ura de la inima, una exclude pe cealalta.

*
* *

Nici sa iubesti, nici sa urasti; iata jumatatea oricarei intelepciuni...! Sa
nu spui nimic si sa nu crezi nimic, iata cealalta jumatate.

Daca lumea a fost facuta de un Dumnezeu, n-as vrea sa fiu in locul
lui: modestia operei mele mi-ar sfisia inima.

*
* *

Cind societatea va fi atit de cinstita incit nu va mai fi necesara
predarea invatamintului religios mai devreme de virsta de 15 ani, atunci vom
putea avea oarecare incredere in aceasta societate.

*
* *

Numesc pseudofilozofie filozofia care sub pretextul de a cauta
adevarul, lucreaza premeditat la perpetuarea vechilor noastre greseli.

*
* *

Crestinismul zice: “Iubeste-ti aproapele ce pe tine insuti”. Si eu zic: “Recunoaste-te in aproapele tau caci toti oamenii in realitate nu sint decit una si aceeași substanta”.

*
* *

Toate actele noastre sint sub supravegherea opiniei publice care, implacabila si severa, nu iarta niciodata, nici chiar o prima greseala, pe care o priveste ca pe o pata de nesters.

*
* *

Pentru foarte multi probitatea si lealitatea nu sint decit o simpla eticheta, un drapel la adapostul caruia isi exercita uritele lor mestesuguri, iar succesul este cu atit mai mare cu cit sint mai ipocriti.

*
* *

Frazele scurte si limpezi ale muzicii de dans, usor ritmate, par a vorbi de o fericire comuna, usor de apucat. Dimpotriva, alegro maestuozo, cu frazarea sa ampla, exprima efortul nobil si puternic spre un scop departat atins intr-un final. Adagio vorbeste de suferinta, de efortul dispretuind bucuriile vulgare.

Dar ceea ce surprinde este efectul bemolului si al diezului. Nu este de mirare ca schimbarea unei jumatați de ton, introducerea unei tertre minore in locul unei majore, sa creeze senzatia de melancolie si grija pe care diezul le determina numaidecit.

Adagiul in bemol se ridica la expresia celei mai mari dureri, devine plingere sfisietoare.

Muzica de dans in bemoli exprima deceptia unei fericiri mediocre; ascultind-o, constati ca dupa multe eforturi si truda rezultatul este cel putin minor.

Armoniile pline de noblete sint o baie a spiritului; curata orice pata, orice este rau si injositor. Prin aceasta omul se ridica deasupra conditiei sale,

atingind cele mai nobile cugetari la care este susceptibil, simtind lamurit cit pretuieste, mai precis cit ar putea pretui.

*
* *

O coroana de lauri este o coroana de spini, impodobita cu foi.

*
* *

Cind un om este mai presus de ceilalti si nu vrea sa ramina singur, trebuie sa se coboare la ei; ceilalti nu se vor ridica niciodata pina la el.

*
* *

Se da tot atit de usor dreptate autorului viu, ca si autorului trecut in nefiinta, cind generatia pentru care scria a disparut.

*
* *

Tinerii care isi fac studiile pentru a-si cistiga piinea sint adesea criticati. Dar profesorii lor fac acelasi lucru si oricine gaseste ca e natural.

*
* *

Este o mare necuviinta ca cineva sa-si insiruie titlurile si functiile pe coperta unei carti. In literatura numai superioritatea spiritului are trecere; aceia care incearca sa-si puna in valoare alte calitati arata ca le lipseste spiritul.

*
* *

Omul este un animal nefericit care cugeta dupa criteriile altora. Multi oameni sint pentru filozofi ca niste paznici de noapte care le strica somnul cu pasul lor.

*
* *

Profesorii de filozofie trebuie sa inteleaga ca filozofia isi propune un alt scop decit acela de a definitiva educatia viitorilor referenti, preoti, medici.

Filozofia lui Kant ne invata ca lumea trebuie cautata in noi insine, nu in afara noastra.

*
* *

Scrierile politice ale lui Voltaire sint cele mai sublime exemple de ceea ce Kant numeste “subtilitati”.

Intelepciunea lui Hegel se exprima intr-un cuvint: lumea este un silogism cristalizat.

*
* *

Logica este baza fundamentala a ratiunii si, reciproc, baza fundamentala a logicii este ratiunea.

Mai trebuie considerata relatia dintre stiintele pure si logica.

Dialectica prin etimologie este arta conversatiei. Dar pentru ca nici o convorbire nu poate tine mult fara dizertatie, dialectica, prin natura ei, devine arta de a disputa.

Spatiul, prin antiteza substantei care-l ocupa este un dat material, ca notiune necesara gindirii si formulata. In matematica, ratiunea este in disputa permanenta cu propriile sale notiuni privind timpul, spatiul si categoria. Este intocmai ca o pisica jucindu-se cu propria ei coada.

*
* *

Un om inzestrat cu spirit s-a uitat vreodata sui? Nu cred, cu toate ca stiu cele doua defecte care inlesnesc privirea crucisa. Animalele sint sasii?

*
* *

Omul de geniu si alienatul se aseamana prin aceea ca traiesc fiecare intr-o lume diferita de cea a oamenilor obisnuiti.

*
* *

Inteligența, puterea creatoare, talentul sînt pe lîngă valoarea morală a sufletului ceea ce o simplă reprezentare este pentru realitate.

*
* *

Filozofii si-au dat mare osteneala pentru a spune ca vointa este libera; eu voi spune numai ca ea este atotputernica.

*
* *

Vointa este inima universului, iar subiectul absolut al cunoasterii este spiritul.

Stilul este fizionomia spiritului: ea e mai putin falsa decit cea a trupului.

A scrie intr-un stil strain este ca si cum ai purta o masca si oricit de frumoasa ar putea fi, lipsa de viata o face searbada si neplacuta, astfel ca pretuiesti mai mult deci un obraz urit.

Intre toti scriitorii timpului nostru Goethe este cel mai obiectiv, iar Byron cel mai subiectiv, caci el nu vorbeste decit despre sine. Pina si-n genurile obiective – drama, epopeea, gaseste mijloace de a se prezenta sub figura eroilor sai. Edmond, eroul lui Goethe, care nu ia in serios viata, trebuie sa plateasca acesta greseala. Tocmai caracterul sau usuratic il face sa trateze facil moartea. Scenele populare joaca pe lîngă el rolul corului.

*
* *

La Venetia, la Academia de Arte Frumose, exista un tablou in care Dumnezeu este reprezentat deasupra norilor stînd pe un tron de aur la o masă

de aur si aruncind in profunzimile noptii pe aceia care vin sa se bucure de prezenta lui. Goethe a vazut sigur acest tablou cind a scris “Iphigenia in Torida”.

*
* *

Orice cintec de dragoste nu este decit un capitol al patologiei sufletului, spune Platon undeva.

*
* *

La filozofi, ca si la poeti, morala nu trebuie sa treaca peste adevar.

*
* *

Se poate spune de Shakespeare ca este un om care vede treaz fiind ceea ce noi vedem visind. La fel, Phidias a facut in deplina cunostinta fiind ceea ce noi nu putem face decit inconstient – a creat oameni.

*
* *

Frumusetea unui baiat este pe linga aceea a unei fete ceea ce este pictura in ulei pe linga un pastel.

*
* *

Cu cit sint mai multe tirade intr-o carte, cu atit contine mai putine cugetari.

*
* *

Celelalte parti ale lumii au maimute, Europa are francezi, asta prin compensatie.

*
* *

Ceea ce francezii numesc glorie in limbaj militar, este sinonim cu prada. In toate razboaiele nu e vorba decit de a fura – a spus Voltaire; el era francez.

*
* *

Saxonia Inferioara este populata de saxoni greoi fara a fi neindeminatici; saxonii din Saxonia Superioara sint neindeminatici fara a fi greoi.

*
* *

S-a imputat germanilor ca-i imita cind pe francezi, cind pe englezi. Este tot ceea ce pot face mai bun, caci prin ei insisi n-ar face nimic inteligent.

*
* *

Trasatura dominanta a caracterului italienilor este un tupeu care vine din parerea ca ei se situeaza nici deasupra, nici dedesubtul a nimic; ceea ce inseamna ca sint, rind pe rind, trufasi si indrazneti, lasi si slugarnici.

*
* *

Caracteristica americanului din Nord este vulgaritatea sub toate formele: morala, intelectuala, sociala si artistica.

*
* *

Bigotismul a degradat natiunea engleza, cea mai ineligena si poate prima natiune a Europei. Ar fi timpul sa trimitem impotriva reverenzilor si

pastorilor misionari ai Ratiunii, cu scrierile lui Straus intr-o mina si "Critica" lui Kant in cealalta.

Nu-i de mirare ca limba germana numara mai mult de o suta de expresii nemtesti pentru a exprima betia, cind se stie ca natiunea germana a fost faimoasa prin placerea cu care se-mbata. Ceea ce este extraordinar este ca in limba natiunii germane, renumita pentru onestitatea ei, exista mai mult decit in toate celelalte limbi expresii care definesc inselatoria.

*
* *

Este absurd sa te certi cu cineva pentru a sti daca exista sau nu fantome; fantomele sint pentru creier, nu pentru celelalte simturi.

Ceea ce deosebeste vedenia reala de o aparitie imaginara este ca nu dispare, ca formele inchipuie apar ca tangibile si sint luate drept oameni reali.

*
* *

Nu este decit o putere curativa, aceea a naturii. Aceasta nu se gaseste nici in balsamuri, nici in pilule, care cel mult pot sa impiedice viata sa actioneze corect.

*
* *

Materialismul modern este gunoiul din care se ingrasa filozofia.

*
* *

De ce e considerat nebun cel care vrea sa se bucure cit mai intens de prezent, ca de singurul moment de care e sigur? Pentru ca viata intreaga nu este decit o parte mai mare din acest prezent, ea insasi trecatoare.

*
* *

Omul se obisnuieste cu orice; de aceea, linistea sufleteasca este superioara obisnuitei. A nu avea nevoie de obiceiuri, ce avantaj!

*
* *

Cel mai intelept om este cel care nu simte mila, caci stie ca nimeni nu i-o va da. Intre regi se stie acest lucru.

*
* *

Daca fiecare nu s-ar interesa atat de exagerat de sine insusi, viata ar fi atat de putin interesanta incit ar deveni de nesuportat.

*
* *

Cu cit omul cugeta mai putin cu atat el vede mai multe; vederea la el inlocuieste gindirea!

Il poate duce in orice loc in viata si in orice situatie, numai sa aiba puterea, dar si puterea este mereu in miini rele pentru ca raii sint totdeauna si pretutindeni majoritari.

*
* *

Sa-ti bati joc de atacul simturilor tale ca de executarea unui furt indreptat impotriva ta prin tine insuti.

*
* *

Este mai intelept ca cineva sa se foloseasca de bogatie, de putere, de aparente decit de valoarea adevarata si ascunsa. Care e cea mai corecta, mai buna este o alta intrebare.

*
* *

Daca un om are motive sa se teama de plictiseala cauta societatea semenilor sai; daca are motive sa se teama de intristare, fuge de ea.

*
* *

Mizantropia si teama de singuratate sint unul si acelasi lucru.

*
* *

Dorinta de dragul dorintei, dorinta arzatoare si fara un scop este cel mai apropiat vecin al plictiselii.

*
* *

Invidia aproape demodata de batrinete dispare odata cu moartea.

*
* *

Daca educatia si sfaturile bune ar putea sa influenteze benefic, oare putea deveni elevul lui Seneca un Nero? Seneca ar fi putut sa ajunga Nero?

*
* *

Unii oameni dispretuiesc bunurile pe care le au; altii, dimpotriva, nu dispretuiesc decit ceea ce nu au. Acestia din urma sint mai nobili si mai nefericiti.

*
* *

Sint fiinte care nu pot intelege ca vor ajunge sa mearga, insa cu propriile lor picioare, oricit de simplu ar fi aceasta.

*
* *

In lume sint o multime de bipede si patrupede, care nu fac alteceva decit sa existe.

*
* *

Unii nu sint intelepti decit cu conditia sa traiasca intr-o lume de nebuni.

*
* *

Cineva s-ar putea mira, chiar intrista, vazind ca marea diferenta intre oamenii din clasa superioara si cei din clasa inferioara n-a fost de ajuns pentru a crea doua specii.

*
* *

Daca copilul nu are constiinta in pintecele mamei sale e pentru ca nu respira. Respiratia este necesara activitatii creierului si reciproca este aproape de adevar.

*
* *

Insectele si animalele inferioare pot fi considerate in functiile, actele si intentiile lor ca pazitori ai abeceului creatiei: aprovizioneaza elementele propriilor noastre fapte si miscari.

*
* *

Orice revolutie de pe glob, care a inghitit cu ea suprafete ale planetei si rase omenesti, suportata pentru a zamisli alte rase noi, nu este decit o schimbare de decor pe scena lumii.

*
* *

Numai pentru ca vointa nu este supusa timpului ranile constiintei sint de nevindecate si nu pot deveni suportabile dupa un timp ca atitea altele. Anii nu pot usura remuscarile.

*
* *

Constiinta isi are originea in natura?

Ne putem indoi totusi. Exista o constiinta “bastarda”, care se confunda cu cea adevarata. Durerea si remuscarea, cauzate de actiunile noastre, nu sint adesea decit teama de urmari.

Violarea unor reguli exterioare, arbitrare si chiar ridicole, desteapta scrupule asemanatoare remuscarilor constiintei. Asa cum unii evrei vor fi chinuti de ideea ca au fumat o lulea la ei acasa, intr-o zi de sabbat, contrar perceptului lui Moise, cap. XXXV, paragraf 3: “Nu veti aprinde focul deloc in casele voastre in ziua de sabbat”.

Un domn sau un ofiter vor fi neconsolati daca intr-o imprejurare oarecare nu vor respecta prescriptiile acelui codice nebun care se numeste punctul de onoare, constiinta eludarii acelor principii impingindu-i la gesturi necegetate (sinucideri chiar). Acelasi om isi va incalca insa zilnic si cu seninatate cuvintul dat, mai ales daca pe linga acest cuvint nu apare formula magica “de onoare”. “Cuvintul de onoare” capata valoare de juramint, iar nerespectarea lui atrage consecinte de neevitat. In general, orice neprevedere, lipsita de consecinte, orice actiune contrara judecatilor, principiilor, conventiilor noastre de orice natura ar fi, chiar o indiscretie, stingacie, gafa lasa in urma lor un vierme care ne roade in tacere, un ghimpe virit in inima.

*
* *

Fara indoiala, mi se va reprosa ca filozofia mea nu consoleaza pe nimeni si aceasta pentru ca spun adevarul, iar oamenii vor sa auda: Domnul a facut bine tot ce-a facut. Duceti-va la biserica si lasati-i in pace pe filozofi. Cel putin nu pretineti sa-si modeleze doctrinele lor dupa catehismul vostru: asta fac numai pungasii. Acestora puteti sa le comandati doctrine cit va

place. Nimic mai simplu decit sa tulburi pacea si optimismul profesorilor de filozofie.

*
* *

Inchipuiti-va o clipa ca actul procreatiei nu este necesar, nici placut, ci se reduce la un simplu act de reflexie, de gindire: specia umana ar mai putea subzista? Cine oare n-ar avea suficienta clementa fata de generatia viitoare pentru a o scuti de corvezile existentei sau cel putin sa-i impuna sa trateze la rece?

*
* *

Chiar daca demonstratia lui Leibnitz ar fi adevarata, chiar daca s-ar admite ca printre variantele posibile aceasta este cea mai buna, aceasta demonstratie n-ar conduce la teozofie. Creatorul n-a creat numai lumea, ci si posibilitatea chiar. Prin urmare, ar fi trebuit sa creeze posibilitatea unei lumi mai bune.

*
* *

Vreti sa aveti intotdeauna la indemina o busola sigura pentru a va orienta in viata si a o privi neincetat in adevarata ei lumina? Obisnuiti-va sa considerati lumea asta ca pe un loc de pedeapsa, ca pe o colonie penitenciara.

Intelepciunea din toate timpurile, brahmanismul, budismul, Empedocle si Pythagora, confirma acest mod de a vedea. Cicero spune ca inteleptii din vechime in initierea misterele foloseau formula:

“Nos ab aliqua scelera suscepta in vita superiore, poenarum luendarum causa natos isse”.

Vanini exprima acesta idee intr-un mod energic, Vanini pe care mai degraba l-au ars decit sa repete dupa el:

“Iot, tandisque homo repletus misteriis ut si christinae religioni non repugnaret, diceri auderem; si daernones clantier, ipsi, in hominum corpora transmigrantes sceleris poenas lunt”.

Insusi crestinismul originar considera existenta noastra urmarea unei caderi, a unei greseli. In consecinta, daca cineva se familiarizeaza cu aceasta

gindire nu va astepta de la viata decit ceea ce viata ii poate da, deci suferintele, necazurile mari sau mici nu-l vor contraria, le va accepta ca pe un lucru firesc stiind ca fiecare pe pamint poarta pedeapsa existentei sale, ca urmare a felului sau de a fi.

Printre relele unei colonii penitenciare cel mai mic nu este societatea aflata inlauntrul ei. Aceia care pretuiesc societatea omeneasca, aceia care merita o soarta mai buna vor sti acest lucru fara sa li-l mai repete cineva.

*
* *

Am imbatrinit si inca vom mai imbatrini. Viata este o lunga noapte, al carei vis se transforma adesea in vedenie.

*
* *

Cind ascult muzica mai ales, imaginatia mea se uneste cu gindirea. Viata tuturor oamenilor, fireste si a mea, nu este decit visul unui spirit nemuritor. Moartea este desteptarea.

*
* *

Viii sau mortii se prezinta in visele noastre fara sa ne gindim daca mai sint sau nu in lumea aceasta. Cind visul actual al vietii noastre se va sfirsi un altul nou ii va urma, fara ca viata sau moartea noastra sa-i fie cunoscute.

*
* *

Cadavrul unui om sau al unui animal ne intristeaza pentru ca exprima lamurit: aceasta forma nu era o idee, ci o simpla manifestare a ei.

*
* *

Flacara care straluceste in ochii animalelor este o flacara nemuritoare, altceva decit produsul efemer al organismului si umorilor care-l pun in miscare.

*
* *

Este posibil sa existe fiinte carora viata noastra paminteasca sa le para tot atit de straina ca noua viata animalelor.

*
* *

Regii si lacheii sint singurii chemati pe nume: numai asa se intilnesc cele doua extreme ale segmentului social.

*
* *

Republicanii doresc un singur sef in Germania, precum Nero dorea ca lumea sa aiba un singur cap, pentru a-l putea taia dintr-o lovitura de sabie.

*
* *

O mare piedica in calea progresului omenirii este faptul ca oamenii nu asculta pe aceia care vorbesc prudent, ci pe aceia care striga mai tare.

*
* *

Crestinismul zice: "Moartea a venit pe lume prin pacat". Dar moartea nu este decit expresia exacerbata a continuitatii vietii. Deci este adevarata formularea "lumea nu exista decit prin pacat". Lumea este un spital de incurabili: Voltaire, Burne, Kant au recunoscut-o.

*
* *

Nici un graunte de praf, nici un atom nu poate deveni "Nimic". Si omul crede ca moartea inseamna nimicirea fiintei sale.

Este o mingiere sa-ti poti spune oricind: "Moartea este tot atit de firesca pe cit e de fireasca viata".

Daca am putea vedea in viitor tot atit de bine ca in trecut, ziua mortii noastre ne-ar parea atunci tot atit de cunoscuta ca si timpul tineretii sau copilariei noastre.

*
* *

Cind strivesc o musca este clar ca nu omor fiinta in sine, ci manifestarea ei.

*
* *

Cauza batrinetii si a mortii nu este fizica ci metafizica.

*
* *

Va plingeti de trecerea timpului. Daca ceva in noi n-ar fi demn de oprit, trecerea lui n-ar fi de neinvins.

Cit este de lunga noaptea eternitatii pe linga visul atit de scurt al vietii!

Daca cineva s-ar gindi bine, ar gasi ca tot ceea ce trece n-a existat niciodata cu adevarat.

Pentru ca, dupa ce suferintele au fost orinduie in infern, pentru cer n-a mai ramas decit plictiseala; ceea ce inseamna ca in viata nu mai exista decit aceste doua elemente.

*
* *

Ce poti sa mai astepti de la o lume in care aproape toti nu traiesc decit din lasitatea de a se sinucide?

*
* *

Roseata de seara n-ar fi atit de frumoasa daca n-ar fi dincolo de ea un viitor mai bun.

*
* *

Lupta societatii inalte nu e decit o lupta disperata impotriva plictiselii; aceea a poporului, o lupta impotriva mizeriei. Fericita clasa de mijloc!

*
* *

Este corect dar este greu sa fii obligat toata viata sa auzi copii tipind pentru ca si tu ai tipat citiva ani.

Precum cel mai perfect corp omenesc contine excremente si exhalatii mefitice, la fel cel mai bun caracter are momente de rautate si cele mai mari genii, ingustimi de spirit.

Perceperea mizeriei trebuie sa ne faca umili sau orgoliosi? Si una si alta tin de caracter si acest lucru este semnificativ.

*
* *

Natura este interesata de existenta si nu de fericirea noastra.

*
* *

Lumea exista si o percepem cum se prezinta la prima vedere: la ce serveste aceasta?

Modalitatea de critica eronata conduce la evidentierea contradictiilor in lume.

Dragostea nesfirsita de aproapele nostru, chiar de inamic, este trasatura principala pe care crestinismul o are in comun cu brahmanismul si budismul. In nici o doctrina religioasa credinciosul nu are de despartit simburele de coaja ca in cretinism.

Protestantismul, inlaturind ascetismul si punctul sau central, meritul celibatului, a parasit deja teoria fundamentala a crestinismului.

Aceasta s-a observat in trecerea gradata a protestantismului la linistitul rationalism, care este in fond o doctrina recunoscatoare a unui tata iubitor, care a creat lumea pentru ca ea sa fie vesela, si care daca ii face voia sub diferite raporturi, va pregati pentru viitor o lume mult mai frumoasa (careia i se poate imputa numai ca are o intrare atit de fatala).

Aceasta poate sa fie o religie buna pentru pastorii protestanti, traiti bine, insurati si luminati, dar nu este crestinism. Crestinismul este doctrina profundeii vinovatii a genului omenesc prin existenta sa chiar si a profundeii dorinte a inimii de o salvare care nu poate fi obtinuta decit prin sacrificiile cele mai grele, prin renuntarea absoluta la tot ce tine de lumea noastra.

*
* *

A-si sfarima cineva vointa este un bine, in orice mod ar ajunge la aceasta, cu conditia ca distrugerea sa fie completa. Caci numai vointa ne face nefericirea.

*
* *

Continuitatea vietii genului omenesc nu e decit o proba a fecunditatii sale.

*
* *

Ce sint oare poeziile foarte melancolice ale lui Byron si Petrarca daca nu expresia fatalitatii in raporturile sale cu viata?

*
* *

Adevarul nu este in stare sa imblinzeasca sufletele vulgare si sa le fereasca de nedreptate si cruzime, caci aceste suflete nu-l inteleg. Au nevoie de minciuna unei parabole. De aici vine necesitatea unei credinte pozitive.

*
* *

Filozofia religiei este un cuvint la moda pentru "religia naturala". Nu exista insa religie naturala, toate fiind produsul artei.

*
* *

Acela care crede ca in lume dracii nu umbla fara coarne si nebunii fara clopotei, va fi intotdeauna prada si jucaria lor.

Sa adaugam pe linga aceasta ca in relatiile cu oamenii, acestia fac precum luna si cocosatii: nu-si arata decit o fata. “Nu e ciine rau care sa nu dea din coada” – spune un proverb italian.

Sa ne ferim sa formulam o opinie favorabila relativ la o persoana pe care abia am cunoscut-o, caci vom fi inselati intr-o stare confuza si poate chiar pagubiti.

Inca o observatie demna de retinut: omul isi dezvaluie caracterul in gesturile si actiunile marunte, momente in care nimeni nu se gindeste la disimulare.

Nici un caracter nu se poate manifesta numai prin el insusi: are nevoie sa fie condus de notiuni si maxime. Dar daca, in extremis, caracterul ar deveni numai produsul unei deliberari rationale, fara trasaturi native, innascute, prin urmare un caracter capatat, artificial, se va verifica in curind vechea sentinta: “Goniti naturalul si el se va intoarce in galop”.

*
* *

Pe linga inteligenta, curajul este o calitate esentiala pentru fericirea noastra. Din pacate, nici inteligenta, nici curajul nu se primesc din exterior, ele se mostenesc – inteligenta de la mama, curajul de la tata. Dar ceea ce poate exista se dezvolta prin hotarire si exercitiu. E nevoie de vointa pentru a lupta impotriva sortii si de pregatire pentru a te razboi cu semenii tai. Viata intreaga este o lupta, fiecare pas ne este disputat si Voltaire zice pe buna dreptate:

“Reusita se afla in virful sabiei, iar de murit se moare cu arma in mina. Este las acela care indata ce vede norii adunati la orizont vrea sa renunte la lupta si se plinge. Viata intreaga chiar, si cu atit mai putin bunurile sale nu sint demne nici macar de o bataie de inima”.

Curajul in exces, pina la uitarea de sine poate duce la nefiinta. Deci, pentru a ne mentine in aceasta lume, pe linga curaj avem nevoie si de prudenta. Lasitatea inseamna o prudenta exagerata.

*
* *

Privind retrospectiv cursul vietii, considerind labirintul ei si vazind ca nu tot ceea ce dorim s-a implinit, am putea fi tentati sa ne aducem imputari grave. Dar cursul vietii noastre nu este propria noastra opera, ci produsul a doi factori: evenimentele in desfasurarea lor si consecinta deciziilor care se modifica pe tacute.

Viata se poate compara cu un joc de sah: ne facem un plan; el se poate modifica dupa jocul adversarului, iar in viata dupa al sortii. Modificarile pe care le sufera planul nostru sint in cea mai mare parte atit de mari incit nu se mai pot recunoaste decit dupa anume trasaturi fundamentale.

Dar mai presus de toate acestea, in cursul vietii noastre adevarul vulgar ca noi sintem mai inconstienti decit credem sau banuim ca sintem iese din pacate la iveala; iar atunci cind, dimpotriva, ne credem mai intelepti si mai cumpatati constatam ca prevederea o datoram unor experiente anterioare evenimentului dat, iar concluziile le tragem dupa o lunga perioada de timp scursa dupa evenimentul dat.

Nu cunostintele distincte de drept sint factorii care determina comportamentul nostru in principalele faze sau trasaturi ale vietii, ci impulsul launtric. S-ar putea spune ca reactionam dupa instinctul care vine din strafundurile fiintei noastre, instinct care defineste modul nostru de a lucra prin notiuni distincte, capatate cu greutate, chiar imprumutate.

In asemenea momente usor vom fi nedrepti cu noi insine si numai batrinetea se dovedeste, din fericire, in masura sa judece lucrurile in mod obiectiv si subiectiv.

Cursul si evenimentele noastre individuale pot, sub raportul adevaratului inteles si dupa construirea lor, sa se compare cu lucrarile de mozaic. Cu cit ne apropiem de ele cu atit imaginea reprezentata se pierde si o data cu ea frumusetea si importanta ei.

Numai de la o oarecare distanta viata noastra ni se infatiseaza, retrospectiv, asa cum a fost.

Caci nu poti intelege adevarata relatie dintre faptele mai importante ale propriei tale vieti nici in timpul curgerii lor, nici curind dupa aceea, ci numai dupa o lunga perioada de timp.

Este oare acesta efectul de lupa al fanteziei? Sau oare amestecul de fapte si intimplari se vede mai bine de departe? Sau lava pasiunii trebuie sa se raceasca? Sau avem nevoie de scoala experientei pentru a ne maturiza judecata?

Poate din cauza tuturor acestora la un loc; este sigur ca faptele si actiunile noastre sau ale altora apar in adevarata lor lumina numai peste citiva ani.

Aceiasi lege retrospectiva, care actioneaza in viata particulara, actioneaza si in istorie.

*
* *

Ceea ce oamenii numesc, in mod comun, soarta lor nu este decit suma actiunilor lor ridicole.

Nu exista laude suficiente pentru acel pasaj din Homer care indeamna la reflectie inteleapta. Caci actele rele se vor ispasi in viata viitoare, dar actiunile stupide se ispasesc in viata aceasta.

Omul de lume perfect va fi acela pe care nu-l va opri nehotarirea, iar graba nu-l va rataci niciodata.

*
* *

Nu este nimic stabil in aceasta trecere: nici durere eterna, nici bucurie nesfirsita, nici impresie permanenta, nici entuziasm durabil, nici hotarire care sa tina viata intreaga. Totul se desompune in torentul anilor; limitele, nenumarati atomi, fragmente ale fiecareia din actiunile noastre sint viermi care devoreaza tot ce este nobil si indraznet.

Viata trebuie considerata o minciuna perfecta si perpetua, atit in lucrurile mari, cit si in cele mici. A promis? Nu se va tine de cuvint decit pentru a ne arata ca telul odata depasit, nu merita efortul. Citeodata ne inseala speranta, citeodata ceea ce speram. A dat? Nu-i decit pentru a avea de unde lua. Magia desartarii desfasoara un paradis care dispare odata atins. Fericirea este situata in viitor intotdeauna, iar prezentul este ca un mic nor negru peste o cimpie scaldata in soare. Inaintea si inapoia lui totul e lumina, numai el aunca o umbra.

*
* *

Sa examinam rezultatele frumoase ale acestei opere universale atit de laudata: sa studiem actorii care se agita chinuiti pe scena lumii – acesta scena atit de solid trucata. Ce vom vedea?

Gradul de sensibilitate la durere si frustrare creste proportional cu simtirea si inteligenta, dorinta insoteste suferinta, se dezvoltă perpetuu, ajungind subiect de tragedie sau comedie.

Daca sinteti sinceri, sinteti dispusi sa cîntati “Aleluia” alaturi de cei optimisti?

In lume, nefericirea si durerea sint generale.

Scopul imediat al existentei noastre este durerea, caci nu se poate admite ca durerea fara margini, care se naste din mizeria inerenta a vietii, sa fie numai o intimplare si nu scopul insusi.

Nimeni nu-i de invidiat si-s prea numerosi aceia care-s de plins.

Cel care traieste indeajuns pentru a vedea doua, trei generatii umane trebuie sa se afle in starea spectatorului care, in timpul bilciului, intra intr-o baraca de circari si sta doua, trei reprezentatii la rind. Nu mai simte actiunea, orice iluzie si orice noutate dispar pentru el.

*
* *

Ar ajunge nebun acela care ar observa in ordinea lor neschimbatoare numarul infinit de stele care lumineaza indiferente o lume in care mizeria si vaicareala, in cel mai fericit caz plictisul, sint spectacolul obisnuit.

*
* *

Viata este prinosul pe care-l avem de indeplinit. De aceea, cuvintul “sfirsit” suna bine.

*
* *

Lumea este adevaratul infern: de-o parte sint sufletele chinuite, de cealalta calaii lor.

Nici un om n-a fost pe deplin fericit in prezent, poate doar daca nu i-a luat vinul mintile.

Cea mai mare mingiere in nefericire este vederea nefericirii altora mai loviti decit noi. Asta sta in puterea fiecaruia. Dar cine oare ar putea sa se resemneze pentru toti?

Convingerea ca lumea si prin urmare omul sint atit de imperfecti incit n-ar trebui sa existe este de natura sa ne stimuleze indulgenta unora fata de

altii: la ce te poti astepta intr-adevar de la o asemenea specie de fiinte? Uneori cred ca modalitatea cea mai potrivita de a-i apropia pe oameni este de a inlocui politicosul “domnule” cu “tovaras de suferinta”. Oricit de ciudata ar parea expresia, ea este corecta, arunca aproapelui lumina cea adevarata si recheama la indulgenta, dragoste fata de aproapele, fara de care nimeni nu poate trai si pe care, prin urmare, oricine o datoreaza semenului sau.

*
* *

Sintem ca mieii care se joaca in livada sub privirea macelarului. Nu stim ce dezastre ne pregateste destinul in acel moment de fericire: boli, persecutie, ruina etc.

*
* *

Brahma produce pacatul printr-un fel de greseala sau ratacire si ramine chiar el pe pamint pentru a-l ispasi pina la rascumparare. Foarte bine face.

In budism, lumea se naste dintr-un “luxus” inexplicabil, producindu-se dupa mult timp de sedere in aceasta lumina a cerului, in aceasta beatitudine senina numita “Nirvana”, care va fi recucerita prin suferinta: ca un fel de fatalitate ce trebuie inteleasa in sens moral, cu toate ca explicatia ei isi are analogia si imaginea exacta, corespunzatoare in natura prin formarea inexplicabila a lumii primitoare, nebuloasa si vasta, de unde va rasari un soare. Dar greselile morale au facut lumea fizica in mod gradat mai rea, tot mai rea, pina ce a luat trista ei forma actuala.

*
* *

Pentru greci, lumea si zeii indeplineau o cerinta incognoscibila, erau opera unor nevoi nepatrunse. Aceasta explicatie are, pentru noi, un caracter provizoriu.

Ormuz traieste in razboi cu Ahriman; aceasta se mai poate admite. Dar un Dumnezeu ca acest Jehova, care din cauza de fireasca placere si pentru inveseuirea inimii creeaza aceasta lume de mizerie si de vaicareli si care se felicita pentru isprava, asta-i prea mult!

Sa consideram, asadar, religia iudaica din acest punct de vedere ca cea din urma printre doctrinele religioase ale popoarelor civilizate; ceea ce concorda cu faptul ca nu propavaduiesc nemurirea.

*
* *

Lumea este cimpul de lupta al fiintelor agitate, suferinde si care nu subzista decit numai pentru ca una sfisie pe cealalta. Orice animal de prada ajunge mormintul viu a inca o mie de alti pradatori si nu rezista in timp decit cu pretul unui lung sir de martirii. Inteligenta mareste capacitatea de a suferi, atingind la om gradul cel mai inalt.

In aceasta lume un sistem optimist de evaluare este absurd si inutil. A fi optimist este modalitatea simplista de a percepe lumea, universul in ceea ce are luminos: splendoarea muntilor, diversitatea plantelor si animalelor, lumina soarelui sint ca o lampa magica, frumoasa la vedere. E cu totul alta afacere sa-ti traiesti efectiv viata!

Dupa optimist vine biologul, care lauda perfectiunea si ordinea universala ce impiedica planetele sa se ciocneasca intre ele, pamintul sa se contopeasca cu apa, etc.

Raul, abulia domnesc in lume si nu concorda cu deismul.

Singuratatea trebuie sa domneasca in ceruri, de aceea deismul a cautat sa se justifice prin diferite subterfugii teologice, care au distrus argumentatia lui Hume si Voltaire.

Pantesimul, raportat la univers, nu este mai usor de sustinut. Rezista numai prin metafora si cind se ia in calcul numai ordinea aparent imuabila a fenomenului fizic. Numai asa s-ar putea vorbi de "divin".

Daca, patrundind in adincime, se adauga caracterul subiectiv si moral, cu trena de excese a oricarei cercetari si interpretari, sesizam cutremurati ca ne aflam in fata lui Dumnezeu.

*
* *

Vrem sa stim cit pretuiesc oamenii vazuti concomitent cu sufletul lor? sa contemplam cita concordanta este intre ei si destinul lor si vom vedea suferintele, lipsurile, agitatia si moartea. Justitia eterna lucreaza: daca n-ar fi atit de rai, soarta lor ar fi mai buna.

In acest sens, putem spune ca lumea isi face singura o justitie distributiva. Daca s-ar putea pune in talerul unei balante, de-o parte toate

nefercirile lumesti, de cealalta toate greselile, s-ar recunoaste adevarul acestei asertiuni.

*
* *

Ce poate fi luat in serios in viata omeneasca? Praful nu merita osteneala.

*
* *

Efortul neincetat de a izgoni suferinta nu are alt rezultat decit o schimbare de suprafata. La origine ea apare sub forma necesitatii si a grijilor materiale. In cazul in care prin munca si eforturi deosebite reusim s-o izgonim sub aceasta forma si infatisare, suferinta se transforma, fiind in continuare prezenta, raportata la virsta si tinind seama de factorul intimplare, sub forma instinctului sexual, geloziei, pasiunii, invidiei, urii, fricii, bolii, zgirceniei etc. Daca suferinta nu gaseste alte cai de manifestare atunci imbraca mantia posomorita si intunecata a plictiselii, satietatii si trebuie din nou alungata. Am izbutit s-o inlaturam dupa eforturi indelungate; ea isi reia prima infatisare si jocul reincepe.

Viata este o mare plina de stinci si virtejuri pe care omul le ocoleste cu mare prudenta si grija. Daca izbuteste sa scape de ele, nu poate, cu cit inainteaza, sa intirzie marea, totalul naufragiu de neinlaturat: “moartea”, care alearga inaintea lui.

Daca fiecare om ar viziona, cu proprii sai ochi, spectacolul durerilor si vicisitudinilor de tot felul la care este expusa propria lui viata, si-ar pierde mintile de spaima. Daca optimistul cel mai fervent s-ar plimba prin spitale, lazarete, sali de chirurgie, prin inchisori, camere de tortura si de executie, pe cimpurile insingerate de razboi; daca i s-ar deschide apoi toate locuintele intunecoase ale mizeriei ar recunoaste, fara indoiala, adevarata fata a acestei lumi, “cea mai buna posibila”.

De unde a luat Dante fondul Infernului sau, daca nu din lumea reala? Noi toti simtim ca a zugravit adevarul. Pe cind, dimpotriva, cind ajunge sa descrie cerul cu bucuriile sale, se incurca si intimpina greutati de neinlaturat, pentru ca raiul nu are referinte in lumea noastra. De aceea nu-i ramine decit sa ne expuna invatatura ce-i fusese data de stramosii lui, de Berenice si de sfinti.

Iata o dovada in plus asupra aspectelor pe care le imbraca lumea noastra.

Optimismul este de fapt lauda nemeritata adusa creatorului si operei sale – pamintul, a puterii de viata care se reflecta ademenitor in operele sale, este, asadar, o doctrina falsa, chiar corupta. Caci ne prezinta viata ca pe o stare demna de a fi dorita, scopul vietii fiind fericirea omului. Conducindu-se dupa aceste fagaduiri, fiecare crede ca are dreptul de necontestat la placere si la fericire. Daca nu-i fericit, asa cum se intimpla de obicei, se crede nedreptatit si-si pierde scopul existentei sale. Astfel, i se pare firesc sa considere munca, mizeria, constringerile si suferinta incoronate de moarte ca scop al vietii noastre, ele conducind implicit la nimicirea vointei. De aceea, in Noul Testament lumea este prezentata ca o vale a plingerii, viata ca o scoala de curatie, un instrument al martirajului si simbol al crestinismului.

Nu exista decit o singura fericita greseala innascuta: aceea de a crede ca sintem aici pentru fericirea noastra. Aceasta greseala se scurge odata cu existenta noastra, intreaga noastra fiinta nu-i decit perifraza ei, trupul nostru este monograma ei. Dar daca nu sintem decit expresia vointei de a exista, nemul Dumirea succesiva a vointei noastre ar trebui sa fie fericirea.

Cu cit vom starui in aceasta greseala innascuta si ne vom intari in ea prin dogme simpliste, lumea ne va parea mai plina de contradictii. Caci la fiecare pas pe care-l parcurgem, cit traim atit in exteriorul, cit si in interiorul fiintei noastre, invatatura ne este cu totul contrarie. Pe cind omul fara minte sufera numai in urma impactului cu realitatea, la nelinistea celui care cugeta se adauga uimirea teoretica de a sti pentru ce o lume si o viata care sint facute pentru ca oamenii sa fie fericiti raspund atit de rau scopului lor.

Filozoful se intreaba oftind: “Pentru ce sint atitea lacrimi in lume?” si multe altele. Incepe sa caute cauza, motivatia. Oricind, oricine poate incerca sa justifice nefericirea sa individuala, fie prin interventia nefasta a hazardului sau a semenilor sai, fie prin influenta constelatiei rele sub care s-a nascut sau cite putin din toate. Aceasta nu schimba nimic din faptul ca si-a pierdut scopul vietii, acela de a fi fericit.

Deci aproape toate fizionomiile virstei a treia au intiparita expresia nemul Dumirii. Caci fiecare zi din viata ne-a invatat ca bucuriile sint inselatoare, neoferind ceea ce promit, neaducind multumire inimii si ca posedarea lor este cel putin inveninata de necazurile care le insotesc sau care le dau nastere.

*
* *

Motivele care-i determina pe oameni sa actioneze sint in numar de trei:

- a) Egoismul, care determina bunastarea individului; el este fara margini;
- b) Rautatea, care doreste nenorocirea aproapelui;
- c) Mila, care vrea binele aproapelui; ea merge pina la noblete si grandoare.

Orice actiune omeneasca are drept cauza unul din aceste mobile, lucrind in parte sau impreuna.

Egoismul de care cu totii sintem plini si pe care-l ascundem din politete se tradeaza in momentul in care instinctiv cautam in fiecare persoana pe care-o vedem o relatie sau un mijloc de parvenire catre unul din scopurile pe care le urmarim. Cind facem o cunostinta noua primul nostru gind este de a sti daca si cit ne poate fi folositoare; daca nu poate, nu reprezinta nimic pentru noi. Este in natura fiintei umane sa vada in aproapele sau un posibil mijloc pentru a-si atinge scopurile.

Se poate schimba modul de a actiona, dar nu si vointa reala, care singura poate avea valoare morala.

Nimeni nu poate schimba scopul spre care tinde vointa; poate schimba doar calea care duce catre acest scop.

Invatatura, experienta modifica alegerea mijloacelor, dar nu schimba scopul final si general.

Egoistul poate fi invatat ca prin sacrificarea avantajelor marunte va accede catre altele majore. Omului rau i se poate arata ca raul pe care-l face atrage un altul mai mare asupra sa. Omul dotat cu un caracter pozitiv poate, prin amplificarea gindirii, prin cultura si experienta, sa se manifeste pe un plan superior, apropiindu-se de perfectiune.

Cultura morala poate imbunatati actiunea, dar limitele ii sint usor de sesizat. Minte e luminata, dar inima sta in umbra. Principiul fiintei, din punct de vedere moral, ca si elementul intelectual sau fizic este innascut.

Oricine este ceea ce este: "un dar al lui Dumnezeu"!

*
* *

Lumea trebuie sa se intoarca si sa urce la cauza sa primara, primordiala, la creatorul ei.

Daca o fiinta trebuie sa fie moralmente libera, ea nu trebuie sa fie creata, ci sa aiba o existenta determinanta, depinzind de propria sa cauza si de puterea ei proprie de perfectionare.

Asadar, existenta si actul sau particular de creatie, desfasurat in timp, sint raspunzatoare de toate manifestarile lor.

Pentru ca o fiinta sa fie responsabila de actele sale, de intentionalitatea lor, trebuie sa fie libera.

Prin urmare, din responsabilitatea care este proba constiintei noastre, rezulta ca vointa este libera si ca ea este principiul determinant al fiecarui individ.

Pedeapsa pacatului si a raului revine asupra creatorului sau. Daca aceasta este chiar vointa, prezentindu-se in manifestarile sale cele mai diverse, pacatul vine chiar de la om; daca dimpotriva exista Dumnezeu, cauza raului si a pacatului contrazice divinitatea sa.

*
* *

In viata este necesar, daca vrem sa ne atingem scopul, sa urmam o singura linie, lasind la dreapta si la stinga ei o multime de lucruri. Caci drumul vietii este lesne comparabil cu un drum pe pamint, care nu-i decit o linie cu un minimum de suprafata.

Daca renuntarile si sacrificiile ni se par inutile si precum copiii la bilci luam tot ce ne place in trecut, vom suferi urmarile datorate unor false iluzii si aspiratii.

Linia drumului nostru este transformata intr-o suprafata pe care o parcurgem in zig-zag, fara sa ajungem nicaieri. De aceea, numai atunci va arata caracter si va putea sa actioneze corect.

Invidiem pozitia sociala a unora din semenii nostri, cu toate ca n-ar fi potrivit caracterului nostru si ne-ar aduce numai nefericire.

Precum pestele nu sta bine decit in apa, pasarea in aer, iar soarele in pamint, tot astfel se simte bine in atmosfera lui specifica: aerul palatului devine astfel de nerespirat pentru multi.

*
* *

Numai experienta ne invata ce vrem si ce putem: pina atunci sintem lipsiti de caracter si numai incercarile grele ne pun pe adevaratul drum. Caracterul omului sta in legatura directa cu experienta sa de viata.

Caracterul da masura cunoasterii proprii noastre individualitati, a vointei abstracte, a calitatilor ferme, a masurii si directiei capacitatilor fizice si intelectuale, cu o singura propozitie omul este suma puterilor si tuturor slabiciunilor personalitatii.

*
* *

Faptele si actiunile unui individ, ca si acelea ale unui popor, pot aparea foarte modificate prin dogma. Prin ele insele, actiunile sint numai imagini golite de continut: intentia este aceea care le dirijeaza, le da o semnificatie morala. Si totusi in realitate semnificatia morala poate fi aceeaasi chiar daca manifestarea ei exterioara este diferita. Cu acelasi grad de rautate omul poate muri pe esafod sau linistit in mijlocul familiei.

Acelasi grad de rautate exista si la primitivi, exprimat prin omor si canibalism, dar si in societatile avansate prin asuprire, intriga, pervertire: individul in sine ramine acelasi. In asemenea conditii greu ii va fi celui lipsit de ipocrizie sa intoneze intru slava "Aleluia".

*
* *

Cea mai slaba referire la **eul personal** ataca din radacina grija permanenta si nelinistea pentru acesta. Virtutea si o constiinta luminoasa aduc veselia si linistea. Egoistul se simte permanent inconjurat de dusmani, caci toate sperantele sale se sprijina pe binele sau propriu.

Omul bun traieste in mijlocul prietenilor: fericirea lor este fericirea sa proprie. Caci interesul legat de o multime de alti oameni nu poate sa nelinisteasca tot atit ca acela care nu se raporteaza decit la o singura persoana.

*
* *

Hazardul lovind totalitatea indivizilor, se echilibreaza cauzind fiecaruia fericire sau nefericire.

Orice act benefic, in totalitate dezinteresat, avind drept scop diminuarea nenorocirii aproapelui, devine la o examinare atenta un act misterios, un gest apartinind misticismului practic, practic de neexplicat si generat de acelasi principiu care sta la baza oricarui misticism. Caci nu e cu

putinta sa imparti pomana fara a avea un scop mai indepartat decit acela de a indulci saracia altuia, exceptie facind numai actul recunoasterii propriului eu intr-o fiinta straina.

Cel care moare pentru patrie si-a pierdut iluzia cre-i restringe existenta la propria sa persoana: propriul sau eu ii apare in compatriotii sai.

Muritorul care nu mai face diferenta dintre persoana sa si celelalte, care-si sacrifica viata pentru a o salva pe-a celor din jur, acest muritor recunoscind intimul si adevaratul **eu** in toti semenii sai, considera durerile neexprimate si inexprimabile ale tuturor celor vii ca pe ale sale, apropiindu-si suferinta lumii intregi. Nici durerea nu-i este straina. Caci fericirea si nefericirea personala sint caracteristice numai omului egoist.

Imbratiseaza existenta intregii umanitati si vei constata ca nu aspira decit la neant intr-o lupta interioara si o suferinta continue.

Vointa de a trai este sfarimata de suferinta mai inainte ca negatia, renuntarea la sine insusi sa se produca. Omul ajuns la paroxismul disperarii de toate gradele reintra in el insusi, invata sa se cunoasca, schimba sensul actiunii sale si se ridica mai presus de suferinta sa. Atunci, sfintit, intra intr-o fericire nespusa, renunta detasat la tot ceea ce dorea pina atunci, cu tot sufletul si primeste moartea ca pe-o izbavire.

Din flacara purificatoare a durerii, negarea vointei de a trai, adica eliberarea, izbucneste ca un fulger.

Durerile mari purifica pina si animalele.

Goethe a zugravit cu mare intensitate in povestea Margueritei aceasta eliberare de dorinta de a trai, cauzata de o mare disperare.

DORINTA DE A MURI

*Despre renuntare – Quietismul – Ascentismul in diferite religii –
Sinuciderea – Moartea – Eternitatea*

Daca ne ridicam un moment prin contemplare estetica deasupra grelei atmosfere terestre, sintem in acele momente cele mai binecuvintate fiinte dintre toate. In ce grad se ridica, asadar, fericirea omului a carui vointa este absolut linistita, nu numai pentru un moment, ca in placerea frumosului, ci pentru totdeauna?

Un om care dupa lupte crincene se regaseste biruitor nu e decit o fiinta ginditoare, o oglinda a lumii. Nimic nu-l mai poate nelinisti sau misca, caci s-a rupt de miile de fire ale vointei: dorintele, frica, invidia, necazul etc.

Viata cu fiintele ei aluneca deasupra lui ca visele de dimineata in somnolenta sufletelor noastre: numai realitatea suferintei ramine prezenta.

Cel care ajunge sa cunoasca acest adevar va gasi lumea in armonie cu vederile sale, daca nu cu dorintele sale.

Intimplarile de orice natura, cu toate ca-l chinuie, nu-l vor mai mira: va recunoaste ca durerea si necazul lucreaza pentru adevaratul scop al vietii: distrugerea vointei de a trai.

Sa ne intoarcem privirea de la propria noastra suficienta, de la ingustimea sentimentelor noastre, de la prejudecatile de tot felul spre aceia care au invins lumea.

Vom cunoaste acea pace superioara oricarui rationament, acea mare linistita de sentimente, acea odihna, acea siguranta neclintita al carei singur reflex pe chipurile pictate de un Corregio sau Rafael este o evanghelie in care oricine poate avea incredere: nu ramane decit cunoasterea, dorinta a disparut.

Sinucigasul iubeste viata; se plinge numai de conditiile sub care i se ofera. Asadar, el nu renunta la vointa de a trai, ci numai la aparitia sa accidentala ca expresie a vietii, careia ii distruge in persoana sa unul din fenomenele trecatoare.

Sinucigasul este precum bolnavul care refuza un tratament dureros dar salvator, preferind sa-si pastreze boala. Suferinta suportata cu curaj suprima vointa.

Quietismul, adica renuntarea la vointa, ascentismul, adica distrugerea intentionata a vointei si misticismul, adica constiinta identitatii fiintei sale cu universul au relatii atat de adinci, incit acela care se recunoaste ca partizan al unui din aceste sisteme le va primi implicit si pe celelalte.

Nimic mai suprinzator decit conformarea doctrinelor unor scriitori atat de diferiti in timp, spatiu si religie, precum si siguranta si increderea cu care ne prezinta rezultatul experintei lor profunde.

Intelesul adevaratei vietii monastice este ca cineva se simte demn si capabil de o existenta mai buna decit a noastra, dorind sa intareasca si sa mentina aceasta convingere prin dispretul aratat placerilor si bucuriilor vulgare ale pamintului. Aici se asteapta in liniste sfirsitul acestei vietii, lipsita de orice atractie vana pentru a saluta ora eliberarii si a mortii.

Cu atat mai mult iudaismul, brahmanismul si budhismul se apropie de spiritul se tendinta morala ale lui Cristos. Acesta este miezul, esenta religiei si nu povestile cu care se inconjoara.

*
* *

Protestantismul, eliminând ascetismul și celibatul, a devenit prin aceasta o adevărată apostazie.

Astfel, protestantismul a degenerat către un rationalism rigid, care se rezuma la doctrina unui bun părinte ce a creat lumea pentru amuzament (lucru în care n-a prea reușit).

Aceasta poate fi o religie bună pentru pastorii protestanți avuți, însurați și instruiți, dar nu se poate spune că ar mai conține și ceva creștinism.

*
* *

Din obișnuință spunem că tinerețea reprezintă partea fericită a existenței noastre, iar bătrânețea perioada tristă. Această afirmație ar fi adevărată dacă pasiunile ne-ar putea face fericiți. Dar tinerețea este pradă pasiunilor care descresc odată cu înaintarea în vîrstă, cînd cunoșterea devine liberă și capătă un rol dominant. Menționînd că orice plăcere este negativă, orice durere este pozitivă, vom înțelege că pasiunile nu fericesc pe nimeni și că bătrînețea nu-i tocmai de plin. Orice plăcere reprezintă satisfacerea unei necesități. Odată cu eliminarea necesității, plăcerea este tot atît de regretată ca și cînd cineva nu mai poate minca după ce s-a saturat. Platon pretuiește mult mai corect că senectutea este fericită datorită eliberării ei de sexualitate.

Tinerețea înseamnă agitație; bătrînețea e timpul odihnei. Copilul întinde mina către orice obiecte atrăgătoare. Este incitat de diversitatea lumii, de formele ei nenumărate: a-ți imagina toate acestea presupune un univers mult mai vast decît poate oferi lumea reală. De aceea, copilul este îmbibat de dorințe vagi fără de care nici o fericire nu poate exista.

La bătrînețe experiența asupra valorii lucrurilor și a fondului plăcerilor purifica sufletele. În sfîrșit, au fost alungate una cîte una mii de himere care mai înainte ascundeau și alterau adevărata față a lucrurilor. Totul se lamurește, se recunoaște și se ia așa cum este. Astfel se ajunge la detașare ca element esențial al fericirii.

Diferența fundamentală între tinerețe și bătrînețe este că cea dintîi are viața în perspectivă, cea de-a doua, moartea; cea dintîi are un trecut scurt și un viitor fără margini, cealaltă dimpotrivă.

Moartea sta in fata oricui, in timp ce viata a trecut odata cu tineretea. La ce oare merita sa ne gindim? La viata sau la moarte, la tinerete sau la batrinete?

Trebuie neaparat sa traiesti mult ca sa poti recunoaste cit de efemera este viata.

*
* *

La oricare om caracterul pare a fi preferential, potrivit unei anumite virste. Unii sint plini de politete la tinerete, calitate disparuta odata cu virsta; altii sint activi, batrinetea anulindu-le orice valoare; multi sint mai avantajati la batrinete, cind devin mai blajini pentru ca sint mai experimentati si mai calmi.

*
* *

La tinerete domina intuitia, la batrinete cugetarea; de aceea, la tinerete omul este mai mult poet, iar la batrinete mai mult filozof. Practic, la tinerete conduc intuitia si impresia, iar la batrinete reflectia. Obiceiul modeleaza impresia cu virsta. De aceea, la tinerete domina partea exterioara a lucrurilor, de aceea tinerii tin sa se evidentieze cu orice pret.

Cei dintii patruzeci de ani ai existentei noastre ne furnizeaza textul; urmatorii treizeci de ani sint comentariile care explica adevaratul sens si legatura textului cu morala si toate fineturile ei.

Sfirsitul vietii inseamna sfirsitul balului, cind mastile sint aruncate, ramaind fiecare sa se arate celorlalti dupa cum i-a fost firea.

*
* *

Stim ca prin contemplarea frumosului artistic putem cunoaste fericirea. Prin aceasta, mergind mai departe cu rationamentul, intelegem la ce grad se ridica fericirea aceuia a carui vointa este linistita nu numai intr-un moment dat, acela al cunoasterii frumosului, ci pentru totdeauna.

*
* *

Teoretic, viata poate infatisa trei extreme. Mai intii, este vointa puternica, generatoare de pasiuni mari, caracteristica marilor personalitati istorice, zugravita in drame si epopei.

Urmeaza constiinta curata eliberata de vointa, caracterizind viata oamenilor de geniu.

In sfîrsit, marea letargie a vointei si, prin urmare, dorinta fara scop, plictiseala paralizind viata este cea de-a treia extrema.

Viata individului, departe de a se rataci intr-una din aceste extreme, nu le atinge decit foarte rar, cel mai adesea oscilind excitata intre aceste trei elemente, o vointa legata de lucruri marunte reproducindu-se mereu si scapind de plictiseala.

Daca nevoia constanta si nesatisfacuta de fericire caracterizeaza prima jumătate a vietii, cea de-a doua parte a vietii este caracterizata prin teama de nefericire.

Caci odata cu trecerea timpului se constientizeaza suferinta ca realitate permanenta in dauna fericirii himerice, disparuta in trecut. La tinerete, cind necunoscutul imi batea in usa eram fericit, gindind ca iata “vine fericirea mea”. Spre batrinete impresia mea in aceeasi ocazie era ceva ce semana mai degraba cu frica.

*
* *

Indivizii inzeestrati intelectual, care nu apartin cu totul lumii, traind mai mult singuri, inearca doua senzatii opuse: la tinerete au adesea impresia ca ar fi parasiti de lume; la maturitate, nu lumea-i paraseste, ci ei fug de ea. La tinerete senzatia de parasire isi are originea in lipsa de experienta si de cunoastere. La maturitate, starea oarecum mai placuta de mizantropie se bazeaza tocmai pe cunoasterea vietii. De aceea cea de-a doua parte a vietii poate fi socotita mai placuta ca cea dintii.

Veselia si curajul tineretii noastre vin in parte din faptul ca indreptindu-ne spre virful unei inaltime, nu vedem moartea ascunsa de cealalta parte. Cum trecem de virf, moartea se vede bine, obligindu-ne sa cunoastem direct ceea ce nu stiam decit din auzite. Prin aceasta cunoastere forta vietii incepe sa scada si veselia sa dispara.

*
* *

Negarea dorintei de a trai nu poate fi considerata ca un bun cistigat; ea nu poate fi pastrata decit printr-o lupta continua, caci cu-i liniste definitiva pe pamint. De aceea viata intima a sfintilor ni se releva plina de lupte interioare si de incercari de tot felul.

*
* *

Comuniunea suferintei micsoreaza raul. Tot un rau este si plictiseala, si oamenii se grupeaza pentru a se plictisi in comun. Asa cum dragostea de viata nu este decit frica de moarte, instinctul sociabilitatii isi are radacinile mai putin in iubirea fata de semeni si mai mult in teama de singuratate.

Pentru a scapa de singuratate, chiar si o tovarasie rea pare buna. Dar cind cineva este nascut pentru singuratate, intarit impotriva primei impresii pe care i-o produce, poate sa traiasca foarte bine totdeauna singur.

Singuratatea este soarta tuturor spiritelor superioare. Citeodata vor fi tristi, dar se vor refugia intotdeauna in singuratate, alegind-o ca pe cel mai mic dintre doua rele.

*
* *

Omul este singura fiinta care se mira de propria sa existenta, animalul traieste in odihna sa si nu se mira de nimic. Natura, dupa ce a trecut prin cele doua stapiniri inconstiente ale mineralului si vegetalului, dupa ce a depasit lunga domnie animala, ajunge in sfirsit, prin om, la ratiune si constiinta si atunci se mira de opera sa si se intreaba ce este. Aceasta mirare, care se produce mai ales in fata mortii si la vederea distrugerii si disparitiei tuturor fiintelor, este izvorul nevoilor noastre metafizice: prin ea omul devine un animal metafizic. Daca viata noastra era fara sfirsit si fara durere poate nu s-ar fi intregat nimeni de ce exista lumea si care e soarta ei, caci acestea s-ar fi inteles de la sine. Dar vedem ca toate sistemele filozofice si religioase au drept scop sa raspunda la intrebarea “ce este dupa moarte?”. Si cu toate ca religiile par ca avea ca obiect existenta Dumnezeuilor lor, ele nu influenteaza omul decit atit cit aceasta existenta este legata de aceea a nemuririi si pare nedespartita de ea. Fapt care explica lipsa de influenta si durabilitate a sistemelor materialiste sau sceptice.

Templele si bisericile, pagodele si moscheile din toate tarile si din toate timpurile nu dovedesc necesitatea metafizica a omului. El se poate multumi citeodata cu fabule grosolane si cu povesti absurde, dar cind aceste povesti sint imprimate in el de timpuriu, sint de ajuns pentru a-i da un inteles existentei sale si a-i sustine moralitatea.

Sa luam de exemplu Coranul: aceasta carte proasta a fost de ajuns pentru a fonda una din marile religii ale lumii, pentru a satisface o mie trei sute de ani nevoia metafizica a milioane de oameni, pentru a deveni baza moralei lor, pentru a-i invata sa dispretuiasca moartea, pentru a le inspira curajul in razboaie singeroase si in cele mai indepartate cuceriri. Aici se manifesta forma cea mai saraca si searbada a teismului. Poate sa fi pierdut mult prin traduceri, dar n-am gasit nici o idee pretioasa in Coran. Aceasta demonstreaza ca facultatea metafizica nu merge mina-n mina cu necesitatea metafizica. La origine omul, mai aproape de natura, prindea mai bine intelesul lucrurilor si fenomenelor: iata de ce stramosii brahmanilor ajunsesera la conceptii supraomesti.

Inteleg prin metafizica acel mod de cunoastere care depaseste posibilitatile oferite de experiment, natura, fenomenele intimplute, pentru a explica de ce fiecare lucru este conditionat in intelesul sau, sau in termeni limpezi, ce se afla dincolo de natura si o face posibila.

*
* *

Din exterior nu vom putea niciodata sa ajungem la esenta lucrurilor: oricit de mult s-ar stradui cineva nu va cistiga decit inchipuiri si vorbe. E ca si cum te-ai invirti in jurul unui castel, cautind zadarnic o intrare si, asteptind, schitezi fatada. Acesta este drumul pe care l-au urmat toti filozofii inaintea mea. Care este, asadar, acea metoda care ne poate conduce pina la esenta si principiile lucrurilor, pina la vointa? Iat-o:

Daca omul n-ar fi decit o fiinta cugetatoare, capul unui inger inaripat, fara corp, un subiect curat al constiintei in lumea care il inconjoara, ea nu i-ar parea decit o reprezentare. Dar el isi are radacina in lume, exista ca individ al ei, constiinta sa, care este reazemul lumii ca reprezentare depinde un corp ale carui afectiuni sint punctul de plecare al intuitiilor noastre. Acest corp este pentru ginditorul pur o reprezentare, un obiect printre alte obiecte: miscarile si actiunile acestui corp nu sint cunoscute de ginditorul pur decit ca schimbari ale celorlalte obiecte simtitoare si i-ar fi tot atit de straine, de neinteles, daca semnificatia lor nu i-ar fi descoperita intr-un alt mod. Ar vedea actele sale urmind motivele cu constanta unei legi naturale, precum

fac celelalte obiecte care se supun unor cauze de naturi diferite. N-ar intelege deloc influenta motivatiei ca legatura a efectului cu cauza sa. Ar putea, dupa plac, sa numeasca putere, calitate sau caracter intrinsec esenta neinteleasa a actelor sale; dar n-ar sti mai mult. Si totusi nu-i asa: exista o notiune care explica taina subiectului constiintei, aceasta notiune se numeste “vointa”.

Aceasta notiune si numai ea ii ofera cheia de sine insusi ca fenomen, ii descopera intelesul, ii arata resortul interior al fiintei, actelor si miscarilor sale. Orice act concret al vointei este asemenea unei miscari a corpului sau: nu poate voi actul in realitate fara sa perceapa in acelasi timp ca acel act se manifesta ca miscare a corpului. Actul voluntar si miscarea corpului nu sint doua stari obiectiv diferite si legate de cauzalitate: intre ele nu exista raportul cauza-efect; sint un singur si acelasi lucru dat in doua moduri diferite, dintr-o directie imediat in cealalta prin intentie intelectuala. Actiunea corpului nu este altceva decit actul vointei obiective manifestata prin intuitie. **Facind** se deosebeste de **voind** numai ca acte reflexive, in realitate e unul si acelasi lucru. Concluzia este ca fondul fiintei noastre este vointa; manifestarea ei imediata este corpul.

Prin urmare, este necesar sa intelegem natura dupa noi insine si nu pe noi insine dupa natura.

Am ales acest cuvint **vointa** in lipsa de altul mai bun, dind conceptului de vointa un inteles mult mai larg, pe care nu l-a avut pina azi. Nu s-a recunoscut pina acum identitatea esentiala a vointei cu toate fortele care lucreaza in natura si ale caror manifestari variate apartin speciilor a caror vointa este genul. S-au considerat toate aceste lucruri ca eterogene. Prin urmare, nici un cuvint nu poate exprima aceasta conceptie. Asadar, genul l-au numit dupa specia cea mai inalta, aceea de care avem imediat cunostinta in noi si care ne conduce cunoasterea imediata a celorlalte.

Pina la mine s-a luat conceptul vointei drept conceptul puterii; eu am facut contrariul si consider orice forta naturala ca pe-o vointa: aici nu-i numai o disputa inutila. Este dimpotriva un punct de cea mai mare importanta, caci conceptia puterii are la baza cunoasterea intuitiva a lumii obiective. Reprezentarea ca fenomen isi are originea in domeniul in care stapinesc cauza si efectul. Reprezinta ceea ce este esential in cauza, acel punct la care explicarea fenomenului prin cauzalitate se opreste. Singura conceptia vointei nu-si are izvorul in fenomen, nici in reprezentarea intuitiva, ci vine dinauntru, emanind din constiinta fiecaruia; in ea fiecare recunoaste propriul sau eu fara vreo alta forma, nici chiar aceea a subiectului si a obiectului, caci aici ceea ce se cunoaste si ceea ce este cunoscut coincid. Asadar, daca punem forta in locul vointei, punem necunoscutul in locul cunoscutului, singurul lucru cunoscut imediat.

Sa punem dimpotriva, asa cum s-a facut pina acum, conceptia vointei in locul conceptiei puterii; parasim singura conceptie pe care o avem despre lume, o lasam sa se piarda intr-o conceptie abstracta rezultata din fenomen.

Sfirsitul atit de evidentiat in fiecare din partile organismului animal dovedeste ca nu-i vorba de o putere oarba, ci de vointa. Dar multi concep vointa ca pe un act condus de spirit. Vointa si spiritul sint luate drept un tot unitar, in care spiritul este determinant. Ce se intimpla? Spiritul apare ca existind in afara animalului, coordonind vointa catre sfirsit. De aici concluzia ca animalul ar exista in spirit inainte de a deveni real. Iar sfirsitul deriva in mod esential din vointa si cum vointa este fondul fiintei vii, cum orice fiinta organizata nu este decit exprimarea exterioara vizibila a vointei, rezulta ca acest sfirsit se extinde la insasi fiinta, ca este interioara si permanenta.

Uimirea noastra in fata nesfirsitei perfectiuni, concomitent cu caracterul finit al oricarei creatii a naturii are la baza modul limitat de a vedea al omului, care considera ca exista semnul egal intre creatia umana si cea naturala. Din acest punct de vedere vointa si creatia sint doua concepte diferite. Intre aceste doua concepte mai deosebim inca:

- 1) Spiritul strain vointei in ea insasi si care nu e decit modalitatea, calea prin care acesta trebuie sa treaca inainte de a se concretiza.
- 2) Materia straina vointei care trebuie cu toate acestea sa primeasca de la o alta forma, pentru ca aceasta vointa se lupta impotriva alteia – natura acestei materii.

Creatiile naturii, spre deosebire de cele umane, sint o manifestare imediata, nu mediata, a vointei. Natura lucreaza primitiv, fara constiinta. Vointa si creatia ei nu sint despartite prin vreo reprezentare intermediara – ele sint una. Materia insasi este una cu ele, caci materia este pur si simplu vointa in stare vizibila. Aici materia este total patrunsă de forma. Materia, depasita de forma – ca in opera de arta – este abstractie pura, copil al ratiunii fara vreo experienta posibila. Materia speciei de arta este, dimpotriva, empirica. Identitatea materiei si a formei este caracterul produsului natural; diversitatea lor naste opera de arta.

*

* *

Nu se poate spune ca viata omeneasca este lunga sau scurta, caci in fond ea este scara cu care masuram toate celelalte lungimi ale timpului. In Vede si Upanisade durata fireasca a vietii este apreciata la o suta de ani. Caci am observat ca numai aceia care trec de nouazeci de ani se sfirsesc fara

boala, fara convulsii, fara horcaieli, citeodata fara sa paleasca, uneori sezind dupa masa. La orice alta virsta se moare prematur.

In Vechiul Testament viata omului este apreciata la saptezeci, optzeci de ani, cifra confirmata si de Herodot. Experienta zilnica este interpretata fals, grosolan. La saptezeci de ani oamenii nu mor de batrinete, ci de boala, la fel cu cei mai tineri decit ei. Deci boala fiind esentialmente o anomalie nu reprezinta un sfirsit natural.

*
* *

Diferenta fundamentala dintre tinerețe si batrinete este aceea ca tinerețea are in perspectiva viata, iar batrinetea moartea. Care dintre perspective prezinta mai multe inconveniente? E de preferat oare sa ai viata inapoia ta sau in fata ta? Ecleziasul a spus-o deja: “Ziua mortii este mai buna decit a nasterii”. Caci “Cine traieste mult, vede mai mult rau”, zice un proverb spaniol.

*
* *

Planetele nu inscriu, dupa cum pretinde astrologia, existenta individului, ci mersul general al vietii omenesti, ordinea desfasurarii ei in timp, corespunzind unei anumite virste, fiind rind pe rind, guvernata de ele.

Mercur stapineste al zecelea an. Cu planeta aceasta omul se misca repede si usor intr-o orbita restrinsa; orice fleac este cauza perturbatoare, dar invata mult si usor sub mina Domnului, sireteniei si elocintei.

Cu al douazecilea an incepe stapinirea planetei Venus; dragostea si femeile il stapinesc.

In al treizecilea an stapineste Marte; la virsta aceasta omul este violent, indraznet, orgolios si razboinic.

La patruzeci de ani barbatul e stapinit de patru planete mici: cimpul vietii sale creste. Este **frugi**, adica practic, prin influenta lui Ceres; are un camin datorita Vestei; a devenit intelept si invatat datorita lui Palas si, asemenea Junonei, sotia sa domneste stapina in casa.

In al cinzecilea an stapineste Jupiter: omul a supravietuit celei mai mari parti a contemporanilor sai, se simte superior generatiei actuale. Are multa forta, experienta si cunostinte. Este, in functie de personalitatea sa, autoritar cu cei ce-l inconjoara. Nu suporta sa i se porunceasca si vrea sa comande. Acum este mai apt sa devina conducator.

În al saizecilea an vine Saturn și cu el greutatea, încetineala, tenacitatea plumbului. Multi batrini par ca și morți: sint palizi, greoi și inerti ca plumbul.

Cu Uranus, ciclul se încheie. Este momentul, se zice, de a merge în cer.

Nu pot să-l prind în calcul pe Neptun, pentru că nu-l pot numi cu adevăratul său nume – Eros. Prin Eros începutul se leagă de sfârșit. Eros este în conexiune misterioasă cu Moartea. Poate de aceea Horus sau Amentes al Egiptenilor este în același timp “cel care ia” și “cel care dă”.

*
* *

Moartea este marele rezervor al vieții. Numai înțelegând marea trecere, ordinea și ritmul ei vom fi împacati cu noi însine.

*
* *

Aproape saizeci de planete au fost descoperite cu telescopul, această inovație de care nu vreau să aud vorbindu-se. Procedez în privința lor cum au procedat cu mine profesorii mei de filozofie: nu vreau să știu nimic, căci ele-mi discreditează marfa ce-o am în prăvalie.

*
* *

Unii se întreabă de ce viața pare la tinerețe să nu aibă sfârșit. Pentru că ne trebuie multe spații pentru nesfârșitele speranțe pe care le nutrim și pentru care Matusalem ar fi murit prea tânăr.

Acțiunea de a recunoaște eul personal în ființele străine, sursa a oricărei dreptăți și oricărei iubiri, distruge instinctul vital.

*
* *

Orice acțiune dezinteresată întru usurarea necazurilor altora este o acțiune mistică, o prelungire a propriei sale vieți în viețile viitoare pentru care lucrează.

Moartea este rezolvarea dureroasa a nodului format de generatie cu voluptatea. Este distrugerea violenta a greselii fundamentale a fiintei noastre, marea dezamagire.

*
* *

Pare ca sfirsitul oricarei activitati vitale este o minunata usurare pentru forta care-o intretine: de aici seninatatea de pe chipul omului mort.

Lunga este noaptea timpului fara margini si repede se deapana firul vietii.

Exista vreun alt joc de noroc mai hazardat decit jocul vietii si al mortii? Ne preocupa fiecare partida, caci am angajat tot ce aveam.

Natura singura nu minte. Ea declara ca nu-i pasa de moartea sau viata unei fiinte.

Materia, prin persistenta ei absoluta, ne asigura o indestructibilitate in virtutea careia acela care nu poate sa conceapa altceva se poate crede nemuritor.

*
* *

Orice animal de prada devine mormintul viu a o mie altora si nu se pastreaza in viata decit cu pretul a o mie de alti martiri.

*
* *

Inteligenta sporeste facultatea de a suferi, atingind la om gradul cel mai inalt.

*
* *

Ca existenta noastra implica deja o greseala este dovedit prin nastere.

*
* *

Justitia eterna lucreaza. Daca oamenii n-ar fi fost rai, soarta lor ar fi fost mai buna.

In acest sens putem spune ca lumea si-a impartit singura o dreptate distributiva.

*
* *

Cind dintr-o mare ingratitudine a sortii vointa este sfarimata, omul nu mai vrea nimic, firea i se imblinzeste, este trist, nobil, resemnat. Daca gindirea isi pierde obiectul determinat, risipindu-se in lumea inconjuratoare, ea anunta o disparitie gradata a vointei. Omul cauta o scapare proprie de legaturile care-l tin pe pamint, are dulcele presentiment al mortii, care anunta iesirea timpului de sub comanda imperioasa a vointei.

O bucurie secreta, "bucuria necazului", insoteste aceasta stare.

Cind suferi si te lamentezi fara sa te resemnezi ai pierdut si pamintul si cerul; nu-ti mai ramine decit o sentimentalitate searbada.

*
* *

Baza oricarei vointe este nevoia, lipsa; prin urmare durerea. Daca scopul vointei lipseste sau daca este atins prea usor, omul este cuprins de o mare plictiseala. Viata lui oscileaza atunci intre durere si plictiseala, ca elemente esentiale ale vietii. Plictiseala sfîrseste adesea in disperare, este trasatura de unire intre fiinte si deci ratiunea sociabilitatii.

*
* *

Efortul identificindu-se cu actul constiintei se numeste vointa. Orice impiedica vointa se numeste durere. Orice permite vointei sa-si atinga scopul se numeste placere. Vointa insasi concretizeaza mai slab sau mai pregnant durerea si placerea. Satisfactia este repede depasita dind nastere unei noi necesitati, unei noi dureri si tot asa...

A voi inseamna a suferi si cum a trai este vointa, orice viata este prin esenta dureroasa.

*
* *

Viata omului este o lupta permanenta pentru a exista cu siguranta de a fi invins. Asta pina la sfirsitul acestei planete, pe care existam si vietuim.

*
* *

Budistii intrebuinteaza cu mult discernamint termenul negativ de “nirvana”, ca negare a acestei lumi (sansara). Daca nirvana este neantul, asta inseamna ca sansara nu contine nici un element propriu care se poate servi la definirea sau construirea nirvanei.

Atunci cind prin simpatie universală sau caritate omenească cineva se identifica in toate fiintele, suprimind principiul individualismului pur; cind si-a negat propriul timp prin ascetism, alungind de la sine orice dorinta, atunci vointa amorteste, subiectul cugetator si obiectul cugetat dispar si nu mai este nici vointa, nici reprezentare, nici lume. Recunoastem bucurosi ca ceea ce ramine dupa suprimarea completa a vointei nu reprezinta nimic pentru cei care sint plini de vointa de a trai. Dar pentru aceia la care vointa s-a negat, lumea noastra ce este?

Nimic!

*
* *

Si-ar putea cineva inchipui un stat perfect, in care o dogma inspiratoare a unei credinte absolute in rasplati si pedepse dupa moarte sa impiedice orice crima? Politiceste ar fi mult; moral nu s-ar cistiga nimic – numai actele in sine ar fi inlantuite, nu si vointa. Actiunile ar putea sa fie corecte, dar vointa ar ramine pervertita.

*
* *

Cind privim in viitor si ne gindim la generatiile care vor veni dupa noi, milioane de fiinte omenesti, diferite de noi prin moravuri si incercam sa le reprezentam, ne intrebam: “De unde vor veni? Unde sint acum?”. Unde este acest sin bogat al neantului plin de lume, care ascunde pe cei ce vor sa

vina? Si unde ar putea sa fie daca nu unde a fost si va fi orice realitate? In prezent si-n ceea ce contine, in tine insuti intrebator nebun, care nerecunoscind propria ta esenta, ce se aseamana cu frunza arborelui care se vestejeste toamna, cugeta ca va cadea si se plinge de moartea sa fara a voi sa se mingeie la vederea verdelui fraged in care primavara arborele va fi imbracat. Ea zice plingind: “nu sint nimic”. Frunza verde nebuna, unde vrei sa te duci? De unde-ar putea veni celelalte frunze? Unde este neantul acela de a carui prapastie te sperii? Recunoaste-ti propria ta fiinta in aceasta putere interioara, ascunsa, totdeauna lucrind, in arborele care prin toate generatiile de frunze nu cunoaste nici nasterea si nici moartea. Si acum, omul nu este ca frunza?

Cum poate fi redusa existenta noastra temporala la simpla persistenta a unei pulberi? se vor intreba unii nedumeriti. Stii oare ce este si ce poate aceasta pulbere? Invata sa o cunosti inainte de a o dispretui. Aceasta pulbere, praf, cenusa, aceasta materie, odata dizolvata in apa va deveni metal, sticla, va straluci in stele, isi va manifesta puterea magnetica, se va fasona in plante si in animale si din sinul ei misterios se va dezvolta aceasta viata, a carei pierdere framinta atat de mult spiritul nostru marginit. Nu inseamna oare nimic sa durezi sub forma acestei materii?

*
* *

Spinoza are dreptate sa afirme ca noi ne simtim eterni si natura, in inteles transcendent, se aseamana cu castelul acela de care vorbeste Diderot in “Jacques Fatalistul” si pe frontispiciul caruia se putea citi:

“Nu apartin nimanui si apartin intregii lumi: erati in el inainte de a intra si veti fi cind veti iesi”.

Individul moare, specia este indestructibila. Individul este expresia in timp a speciei care este in afara de timp.

Moartea este pentru specie ceea ce somnul este pentru individ.

Specia reprezinta unul din aspectele vointei ca lucru in sine. Cu acest titlu ea reprezinta ceea ce este indestructibil in individul viu... Ea contine tot ce este, tot ce-a fost, tot ce va fi.

SFIRSIT